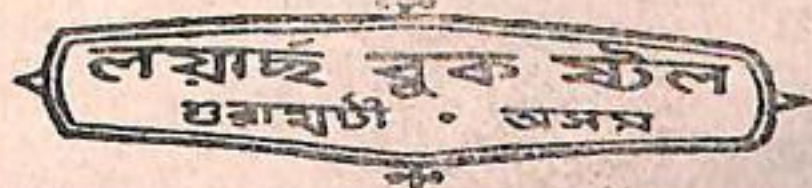

K/8/94

অসমৰ চাহ-তলী

পুথিমালা—১

শ্রীপদ্মনাথ বৰঠাকুৰ

প্ৰকাশক

শ্ৰীখগেন্দ্ৰনাথ দত্ত বৰুৱা

লয়াছ' বুক ষ্টল

গুৱাহাটী : অসম

মূল্য : চাৰ টকা মাথোন

মুদ্ৰক

শ্ৰীমনোবিজ্ঞান সাহা

পূৰ্বাঞ্চল মুদ্ৰণী

১৮ বামনাথ বিশ্বাস লেন

কলিকতা—৭০০০০২

লিখকৰ নিবেদন

চাহ উদ্যোগটো জগতজোৰা। অসমত তাৰ এচমকাহে। সেই কাৰণে লিখক জন্মৰখি সেই চমকাতে যদিও, তেওঁৰ ব্যক্তিগত অভিজ্ঞতা থিনিয়েই চাহ উদ্যোগৰ পূৰ্ণাঙ্গ আলোচনাৰ কাৰণে যথেষ্ট নহয়। সেয়েহে চাহ-উদ্যোগ বিষয়ক পুথি-পাঁজি, আলোচনা, নথী-পত্ৰ আৰু বাতৰি কাকত আদিৰ পৰাও নিৰ্বিবাদে সহায় লব লগীয়াত পৰিল।

তেখেত যেতিয়া ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ 'বেকটাৰ' শ্ৰীলক্ষ্মীপ্ৰসাদ দত্ত ডাঙৰীয়াই চাহ সম্বন্ধীয় অসমীয়া পাঠ্যপুথিৰ অভাৱৰ কথা তেতিয়াই প্ৰসঙ্গক্ৰমে উল্লিখ কৰিছিল। পিচে তেতিয়াও এই লিখক লিখক হিচাপে তেনেই অনৰ্হ আছিল। অধ্যাপক শ্ৰীমান অজিতকুমাৰ শৰ্ম্মাৰ তাৰণাতহে সেই মানসিক ব্যাধিয়ে পৰাজয় মানি মোক 'স্বাধীনতা বণৰ সংস্পৰ্শত' নামৰ কিতাপখনৰ গ্ৰন্থকাৰত পৰিণত কৰালে। এনেতে শিশু সাহিত্যিক কবি শ্ৰীনবকান্ত বৰুৱাদেৱে পৰম্পৰাৰ প্ৰথম চান্দুৰ পৰিচয়তে 'চাহ বাগিচাৰ সংস্পৰ্শত' বুলিব পৰা কিতাপ এখন যুগুত কৰাৰ পৰামৰ্শ দিলেহি। ১৯৬৯ চনৰ ৫ অক্টোবৰৰ দিনটো এই অভাজনৰ কাৰণে চিৰস্মৰণীয় এই কাৰণেই যে সেই দিনাই ডিব্ৰুগড় শাখা সাহিত্য সভাই 'স্বাধীনতা বণৰ সংস্পৰ্শখনৰ' আলমত এই লিখকক পুণৰ কিতাপ লিখিবৰ কাৰণে উৎসাহ দিয়ে আৰু তাৰ পৰিণামতে 'অসমৰ চাহ-তলী পুথিমালাৰ' জন্ম।

সকলো দৃষ্টিকোণৰ পৰা নিৰীক্ষণ কৰিবৰ জোখাৰে চাহৰ বিৰাট গ্ৰন্থ এখন লিখা উলামূলা কথা নহয়। এই লিখকৰ সাহসেও তালৈ নুযুৱায়।

চাহৰ সন্দৰ্ভত অসমীয়া সাহিত্যিক তেনে উদাসীন বুলিব নোৱাৰি। অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্ম্মাদেৱৰ 'যুঁজাক বেজবৰুৱাৰ লেখনী বিক্ৰম' শিতানৰ যি প্ৰবন্ধটি অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত 'লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা' গ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট কৰা

হৈছে, সেয়ে প্ৰমাণ কৰে যে জোনাকী যুগতে স্বয়ং সাহিত্যৰথী বেজবৰুৱাই চাহ উদ্যোগৰ ভিতৰত চাহ শ্ৰমিকৰ বিষয় লৈ ভালেখিনি লিখিছিল। অধ্যাপক শ্ৰীঅজিতকুমাৰ শৰ্মাৰ ‘অসমৰ চাহ উদ্যোগত বিদেশী মূলধন’ নামাঙ্কিত কিতাপখনি ভাৰতৰ জাতীয়তাবাদ, সমাজবাদ আদি দৃষ্টিভঙ্গীৰ এনে এটি আপুৰুগীয়া অনুশীলনমূলক তথ্য-গধুৰ আলোচনা যে চাহ উদ্যোগ সম্বন্ধীয় সকলোখিনি অসমীয়া কিতাপৰ ভিতৰত এইখনৰ স্থান উচ্চত। ‘অসমৰ চাহ-তলী’ৰ যি চাৰিখণ্ড লিখা হৈছে, তাতো ‘অসমৰ চাহ উদ্যোগ’ৰ মূলধন আদিৰ আলোচনা হোৱা নাই বুলিব পাৰি।

আমাৰ পৰিচিত অত্যাণ্ড বিলাকৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য প্ৰাক্তন চাহ পৰিচালক আৰু ডিব্ৰুগড় অধিবেশন অসম সাহিত্যসভাৰ সভাপতি ৩নকুলচন্দ্ৰ ভূঞা ডাঙৰীয়াৰ ‘চাহ বাগিচাৰ বনুৱা’, সাহিত্যিক শ্ৰীনাৰায়ণ ঘাটোৱাৰ ‘বনুৱাৰ সাংস্কৃতিক জীৱনত এভূমুকি’, ‘বুমুৰ গীতৰ মাজে দি বনুৱা জীৱনত এভূমুকি’ আদি, শ্ৰীগোলাপ চন্দ্ৰ খাউণ্ডৰ ‘চাহ বাগিচাৰ অসমীয়া’, ‘গিবমিট’ আদি, বাপ্পা বৰুৱাৰ ‘সেউজী পাতৰ কাহিনী’, এচ্. আৰ. মুখাৰ্জী লিখিত আৰু শ্ৰীবীৰেন্দ্ৰনাথ ভট্টাচাৰ্য্যৰ দ্বাৰা অনুদিত ‘বাগিচাৰ শ্ৰমিক’, শ্ৰীনগেন শইকীয়াৰ ‘সেউজী পাতৰ মাজে মাজে’, তদুপৰি চাহ মজদুৰ সংঘৰ নিজা কাকত ‘চাহ মজদুৰ’ৰ উপৰিও প্ৰবন্ধ পাতি পোৱা গৈছে ‘নীলাচল’, ‘আমাৰ প্ৰতিনিধি’, ‘জনমভূমি’ আদিত।

ঘৰুৱা অসমীয়া ঠাচ.

১৮৯৩ শকতো অসমৰ শতকৰা ৭২ জনেই বৰ্ণমালাৰ লগত অপৰিচিত। এনে পৰিস্থিতিত বনুৱা সকলৰ শতকৰা ৯৬ জনকে অনাথৰী বুলিব পাৰি। নাঙ-নিমিত সাক্ষৰ বোলোৱা সকলৰ পক্ষে ‘সাহিত্য’ বোলা কথাটি যেন অবুজ কিবাহে। চাহ বনুৱাৰ ক্ষেত্ৰতো তথৈবচ। নিৰক্ষৰক ‘ভীম চৰিত’, ‘কাণখোৱা’হে নালাগে, ‘ককাদেউতা নাতিলা’ বা ‘বুঢ়ী আইৰ সাধু’ৰ নিচিনা কিতাপো গাই

শুনালে, বুজে; কীৰ্ত্তন-দশম, বামাৰ্ণ-মহাভাৰত আদিৰ ভাষাও তেওঁ বিলাকলৈ অবুজ হৈ নাথাকে। সেই দৰে এতিয়াও অনাথৰী বনুৱা সমাজত মনসা গীত, বুমুৰ আদি গোৱাৰ লগে লগে তাৰ অৰ্থ তেওঁ বিলাকলৈ বোধগম্য হৈ পৰে।

চৰদাৰ বলে, “কাম কাম”;

বাবু বলে, “ধৰে আন”;

চাহাব বলে, “লিৰ পিঠেৰ চাম”।

হায় বে নিঠুৰ শ্বাম,

ফাঁকি মাৰি আনাইল আসাম।

‘পিঠেৰ চাম’ মানে পিঠিৰ চাল বুলি বুজাই নিদিয়াকৈয়ে ওপৰৰ পদ কেফাকি যি বুজে, তেনেবিলাকে তলত দিয়া আমাৰ লোকগীতিটোও নিশ্চয় বুজিব—

কে ডাকে আমাকে

জীৱনৰ এই সুখৰ বেলা বে

আ-হা-বে, আ-হা-বে, আ-হা-বে;

সূৰ্য উঠে আকাশে

চেউ মাৰে বাতাসে

জাগে আশা পৰাণে পৰাণে।

আকৌ—

আজি বোনেৰ শোবা ময়ূৰ পংখিৰে,

ওৰে নদীৰ শোবা চেউ,

পুকুৰেৰ বিছিনাৰ শোবা

ভব যুৱতী বোঁ বে।

(‘শোবা’টো ‘শোভা’ পদৰ অপশব্দ)

যি এইখিনিও বুজিছে, তেনেজনে শুনি যাওতেই বুজিব,—

ও বে কাণেখোৱা নাহিবি বাতি,

তো বে কা’ণে কাটি লগাম এ বাতি।

এই বিলাকলৈ লক্ষ্য কৰিয়েই চাহ মজদুৰৰ সবহ ভাগেই যাতে ওপৰে ওপৰে হলেও বুজি যাব পাৰে, তেনে এটি ঘৰুৱা ভাষাৰ ঠাচত পুথিমালাৰ কথাবিলাক প্ৰকাশ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে।

বুৰঞ্জীয়ে ঢুকি পোৱাৰে পৰা যাউতিযুগীয়াকৈ বহিৰাগতৰ সোঁত এটা অসমলৈ বৈ আহিছে। সেয়ে কেতিয়াবা বামায়েণ-মহাভাৰতৰ যুগবোৰৰ দৰে চিৰচিৰীয়া, আৰু কেতিয়াবা বৃটিছ শাসনৰ যুগ আৰু স্বাধীনতা লাভৰ পিচৰ ছোৱাৰ নিচিনা তেনেই দোকোলটকা। পুথি মালা-৪ সংখ্যাৰ ঝুমুৰ আৰু পৰৱৰ্ত্তন সন্দৰ্ভত এই বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। পৰশুৰাম, কামাখ্যা আদি সৰ্বভাৰতীয় তীৰ্থস্থান সমূহৰ আকৰ্ষণত আহি অসমতে বৈ যোৱা, আৰু যুদ্ধ বিগ্ৰহ আদিত বন্দী হৈ অসমকে মোৰ বুলি থকা, বহিৰাগত অসমত অপাৰ। এওঁবিলাক হাড়ে হিমেজুৱে অসমীয়া হৈ পৰাৰ পিচত মানৱ উপদ্ৰৱত অসমৰ সেই সময়ৰ জনসংখ্যাৰ শতকৰা ৩০ ভাগেই কিজানি নাশ পালে। তাৰ পৰাও ডেৰকুৰি বছৰমান হৈ গলত চামে চামে আহি প্ৰায় এশ বছৰ মান সময়ৰ ভিতৰত এক কোটি মান বহুৱা পৰিয়াল অসমৰ চাহ বাগিচা-বোৰত সিঁচৰতি হৈ পৰিল। চামে চামে যাওঁতে যাওঁতে প্ৰায় এক কোটিয়েই ফিৰি গ'ল। বাকী যি মুঠ তল-সৰা বৈ গ'ল, সিবিলাকেই সদৌ ভাৰতৰ শ শ গ্ৰাম্য ভাষা কৃষ্টিৰ যি সামঞ্জস্য আনিলে, সেয়ে চাহনীয়া ভাষা কৃষ্টিৰ মূল। সময়ৰ সোঁতত সিও অসমীয়া ভাষা-কৃষ্টিৰ লগত আহে লাহে জীন গৈছেহি। সেই কাৰণেই চাহনীয়া মাতৃ কথাৰ লগত অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ পৰিণয়ৰ দাবি সম্পূৰ্ণ স্বাভাৱিক। অসমৰ চাহ বাগিচাবোৰৰ বাসিন্দাৰ জনসংখ্যা সম্বন্ধে আমাৰ চৰকাৰৰ পৰিসংখ্যা পুস্তিকাবিলাক নিমাত। চৰকাৰৰ ১৯৭১ চনৰ পৰিসংখ্যা পুস্তকত চাহবাগিচাবোৰত ১৯৬৯ চনৰ কৰ্ম নিয়োজিত লোকৰ দৈনিক গড় ৩৮৬ হেজাৰ। 'দৈনিক গড়' অঙ্কটোৰ ভিতৰত বাগিচাৰ ভিতৰ আৰু বাহিৰৰ যিকোনো মজদুৰেই লেখত পৰিছে। 'টী বোৰ্ড'ৰ ১৯৫৮ চনৰ অনুসন্ধানৰ মতে ৪৮৫ জনৰ সমষ্টিৰ এপৰিয়ালত ২৩৩ জন আৰ্জনকাৰী।

(“The average size of a plantation labour family is 4.85 out of which 2.33 are earners, including, of course, earners of all types, viz., Men, Women, Adolescents and Children.”) সেই অনুপাতে জনসংখ্যাৰ মোটামুটি অঙ্কটি হ'বগৈ ৮,০৩,৪৭০। বাগিচাবোৰৰ বাহিৰত বসতি কৰি থকা ছিন্নমূল চাহ মজদুৰ সকলকো পঞ্জীভূত কৰিলে, সৰ্বমুঠৰ সংখ্যাটিয়ে ১০ লাখ অতিক্ৰম কৰিব পাৰে। এওঁবিলাকৰ সকলোৰে পক্ষে পুথিমালা গাঁথনিৰ পুথি কেখন বোধগম্য কৰিবৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

এই ছেগতে অসম সাহিত্য সভাৰ মাকুম অধিবেশনৰ সভাপতি শ্ৰীতীৰ্থনাথ শৰ্ম্মা দেৱৰ অভিভাষণৰ পৰা যৎকিঞ্চিৎ উদ্ধৃত কৰি দিলে আশা কৰোঁ অসঙ্গত নহ'ব। তেখেতে কৈছে,—“চাহ বাগিচাৰ বহুত প্ৰাক্তন বহুৱা অসমীয়া গাঁৱৰ মাজত থাকি সম্পূৰ্ণৰূপে অসমীয়াভাষী হৈ পৰিছে, নিজৰ পূৰ্বৰ ভাষা কি আছিল তাৰ খবৰো বখা নাই। বহুত লোকে নিজৰ মাতৃ-ভাষা সমূলে এৰি দিয়া নাই, কিন্তু অসমীয়াকো মোৰ বুলি লৈছে।”

তেখেতে আৰু কৈছে,—“মাতৃ-মুখৰ পৰা অযত্নে শিকা ভাষা আৰু বাহিৰা লোকৰ পৰা যত্ন কৰি শিক্ষা কৰা ভাষাৰ শিক্ষণ পদ্ধতিত প্ৰভেদ থাকিবই। এই প্ৰভেদৰ কথা শিক্ষা দানৰ হৰ্তা কৰ্তা সকলে পাঠ্যক্ৰম আৰু পুস্তক নিৰ্ণয় কৰোঁতে চকু দিয়া উচিত।”

সভাপতি ডাঙৰীয়াই আকৌ কৈছে,—“চাহ বাগিচাৰ বহুৱা আৰু বিভিন্ন পৰ্বতীয়া জনগোষ্ঠীৰ অসমীয়া পাঠ্যক্ৰম শুকীয়া হ'বই লাগিব। তেওঁলোকৰ পৰিবেশ, সমাজ ব্যৱস্থা, ঐতিহ্য আৰু সংস্কাৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি...পাঠ যুগুত কৰা উচিত।”

এয়া হ'ল ল'ৰা-ছোৱালীৰ শিক্ষাৰ কথা। পৰিণত-বয়সৰ সকলৰ কাৰণেও কিবা দিহা কৰাৰ সময় দ্ৰুত গতিৰে অতিবাহিত হ'ব ধৰিছে। এই সন্দৰ্ভত এটি মধুৰ অভিজ্ঞতা পটন্তৰ ৰূপে দাঙি ধৰা অবাস্তৱ নহ'ব যেন বোধ হৈছে। সি ১৮৫১ শকৰ দুৰ্গোৎসৱৰ সময়ৰ কথা। শিৱসাগৰ

আৰু ডিব্ৰুগড় উভয় জিলাৰ সীমান্তৰ ইপাৰে সিপাৰে একে ঠাপতে বহুত চাহ বাগিচা। তাৰ ভিতৰত দিল্লিংখনেই আছিল বৃহত্তম। দিল্লিঙৰ কেৰেণী ৩৩তীৰ্থেশ্বৰ বৰকটকীয়ে কামৰূপীয়া যাত্ৰাৰ দল এটি অনালে। দলটিয়ে দিল্লিং, টীমন, লংবৈ, কৰঙ্গানী, সৰোজিনী আদি বাগিচাবোৰত যাত্ৰা দেখুৱাই থাকোতে থাকোতে বাসোৎসব পালেগৈ। ইয়াৰ পিচত সেই বাগিচাবোৰত অসমীয়া গানৰ যেন জোঁৱাবহে উঠিল!—

“এ, এ আমাৰ নতুন বঙৰ বঙতে বিভোৰ

পহুম ফুলিছে,

বকুল ফুলিছে,

ফুলিছে মালতী ফুল!

ফুলৰে গোকতে কলীয়া ভোমোৰা

নাচি নাচি বিয়াকুল!

অই, এ, আমাৰ নতুন বঙৰ বঙতে বিভোৰ।”

শুদ্ধ উচ্চাৰণৰ এনেবোৰ গানৰ কলি বনুৱাৰ ইটো চুবুৰিৰ পৰা সিটো চুবুৰিলৈ বতাহত ভাহি ফুৰিছিল। অসমীয়া যাত্ৰা-গানৰ দল অনোৱা তৃপ্তিয়ে আমাৰ হিয়াকো মতলীয়া কৰি তুলিছিল। পিচলৈ বাগিচাৰ বনুৱাই বঙ্গমঞ্চত হজুৱা অসমীয়াৰ ভাও দেখুৱাই আমাক চমৎকৃত কৰিছিল।

ৰাজতে গীতিশিল্পীৰাজ শ্ৰীভূপেন হাজৰীকায়ো ডিব্ৰুগড়ৰ আশে পাশে বাগিচা কেখন মানত গান শুনাইছিল। আশা কৰোঁ সেই উত্তমৰ সিমানতে ওৰ পৰা নাই।

চাহ বাগিচাবোৰত অসমীয়া ভাষাৰ বিস্তাৰৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা কৰিছে, চাহ বাগিচা সমূহত দেখুওৱা বোল-ছবিবোৰে। চিনেমা-যোগনীয়া সকলে যেন অসমীয়া ছবিৰ সোৱাদ লোৱাৰ পৰা চাহ বাগিচাৰ লোক সকলক বঞ্চিত কৰিহে ৰাখিব, তেনে এটি সন্দেহ জন্মিবৰ থলো নোহোৱা নহয়। সময়ৰ সঙ্কেট মানিব খুজিলে অসম

চৰকাৰে নিজৰ ঘাটি পেলায়ো চাহ বাগিচাত শতকৰা আশীখন অসমীয়া ছবি দেখুওৱাৰ কঠিন বিধান কৰা উচিত।

শকাব্দ

অসমতে শকাব্দৰ বিস্তাৰ প্ৰচলন। শক এতিয়া জাতীয় অৰ্দ্ধ। স্বাধীন চৰকাৰে শকাব্দকেহে আদৰি লোৱাৰ পিচত অসমীয়াৰ পক্ষেও যেন খৃষ্টাব্দৰ ঠাইত শকাব্দহে ব্যবহাৰ্য্য, তেনে এটি ধাৰণাবেই অসমৰ চাহ-তলী পুথিমালাত পাবিতপক্ষে শকহে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।

পৰিভাষা

পৰিভাষাৰ ক্ষেত্ৰত অসম চৰকাৰৰ পৰিভাষাকে মনা হৈছে। কিছুমান শব্দ এতিয়াও চকুত নপৰা হেতুকে আপোন মনে একোটা শব্দ উদ্ভাৱন কৰিব লগীয়াত পৰিছে। সময়ত হয়তো সন্টালনি হৈ যোৱা শব্দৰ লগত আকৌ তাৰ সালসলনি ঘটাব লাগিব।

অসমৰ চাহ-তলী

বজাৰ দিনৰ এৰা পৰলীয়া চাহনি একো ডৰাকে বুকুত সাৱটি ধৰি থকা অব্যাবোৰকেহে পৰৱৰ্তী ইংৰাজ উত্তৰাধিকাৰী সকলে ‘চাহ-হাবি’ (টী ফৰেষ্টছ্) বুলিছিল বুলি অনুমান হয়। চাহ-হাবি চিকুণালত সিয়ে হৈ পৰিল চাহ-বাৰী (টী-বাৰীজ)। ‘চাহ-বাৰী’ শব্দটিও ইংৰাজৰ দ্বাৰাই ব্যৱহৃত হৈছিল। চাহ-বাৰীৰ আয়তন বৃদ্ধি পালত বৃদ্ধসত সি ‘টী গাৰ্ডেন’ আৰু ‘টী ইষ্টেট’ নাম ললে।

যি খেতিৰ উপযোগী যি মাটি সেই ভূমি সেই কৃষিৰ তলী। চাহ নলগোৱাকৈয়ে বতৰ পেলাই খবলৈকো যি মাটি চাহ খেতিৰ উপযোগী বিবেচিত হৈছিল, তাকো বোলা হৈছিল ‘টী লেণ্ড’। সেই কাৰণে ‘টী লেণ্ড’ৰ অৰ্থতে ‘চাহ-তলী’ শব্দটি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। কিতাপ কেখন অসমৰ চাহ-তলীৰ কথাতে সীমিতহেতু ‘অসমৰ চাহ-তলী’ নামকৰণ।

পুথিমালা

চাহৰ বিভিন্ন দিশৰ ওপৰত এলানি পুস্তিকা অগ্ৰাণ্ণ লিখকৰোঁ সহযোগত যুটীয়াকৈ সঙ্কলন কৰাৰহে আকাঙ্ক্ষা আছিল। সহযোগী বিচাৰি লব নজনা দোষতে, যি কেইটি বিষয়-বস্তুৰ ওপৰত নিজেহে লিখা হৈছিল, সেই কেঁপাহ ফুলেৰেই গাঁঠি সম্প্ৰতি চাহ-তলী পুথিমালাক-ৰাইজলৈ আগ বঢ়োৱা হৈছে।

প্ৰতিবিষয়ৰে ব্যাপক আলোচনা কৰিবলৈ হলে বিষয়টোৱেপতি কমেও ৫০০ পৃষ্ঠা মানকৈ লাগিব। তেনে অবয়বৰ দহ খণ্ড মানতহে চাহ আবিষ্কাৰ কৰি চাহ পুলি বোৱাৰ পৰা চাহৰ বজাৰ পৰিমিত সেই ছোৱাও সুমুৱাই এটি বিবাটকায় সম্পূৰ্ণ গ্ৰন্থ বচিত হ'ব পাৰে। তেনে এখন চাহ-মহাভাৰত বচনাৰ কাৰণে এই লিখক সকলো ফালৰ পৰা নিঃকিন। সাতে পাচে যি যুগতোৱা হ'ল, সম্প্ৰতি সিমানতে ক্ষান্ত থাকি ইয়াকে মাথোন কৈ থব পৰা যায় যে, হাত নিদিয়াখিনি বিষয়-বস্তুৰ কথা বাদেই, লিখিত প্ৰতিবিষয়কে মূল পাতি যোগ্য সকলে মন কৰিলে বিবাট একোখন চাহৰ গ্ৰন্থ গ্ৰণয়ন কৰিব পাৰিব।

এইখিনিৰেই অসমীয়া চাহৰ অতীত বুজগী, আৰু চাহ মজুতৰ সকলৰ বিষয়ে আত্মোপান্ত অধ্যয়নৰ প্ৰাথমিক পৰ্য্যায়ৰ পুথিমালা বুলি গণিত হোৱাৰ পৰম আশা কৰা হৈছে। পুথিমালাই সাধাৰণ পাঠক পাঠিকা, চাহ মজুতৰ জীৱন কাহিনীৰ বিষয়ত অনুসন্ধিৎসু সকল, বিভিন্ন পৰ্য্যায়ৰ ছাত্ৰ ছাত্ৰী, আৰু চাহ কৰ্মী সকলৰ মন যোগাব পাৰিলে লিখকৰ সাধনা সফল হ'বৰ সম্ভৱ বুলি মানিব পৰা হ'ব।

পুথিমালাৰ পুথিসমূহৰ চমু পৰিচয়

পুথিমালা—১ : “অসমীয়া চাহৰ পুণৰ জনম”

‘মানব দিন’ৰ পৰৱৰ্তী যুগৰ অব্যাহত মাজৰ পৰা চাহ-বাৰীবোৰ কেনেকৈ উদ্ধাৰ তথা আবিষ্কাৰ কৰা হ'ল, সেই কাহিনীৰ লগতে সংক্ষেপতে দিয়া হৈছে বুটীছৰ দিনৰ আদি চাহ-খেতি, আৰু কেঁচা চাহ

পাত মাৰি চাহ তৈয়াৰ কৰা ক্ৰমোন্নত পদ্ধতিৰ চমু আভাস। এইখন পুথিমালা পুথিমালা—২ আৰু ৩ৰ উপক্ৰমণিকাৰ পৰ্য্যায়ৰহে।

পুথিমালা—২ : “চাহ উদ্যোগৰ আদি পৰ্ব্ব”

অটব্য অব্য ভেদি আদিত কেনেকৈ চাহ বাগিচা স্থাপন কৰা হৈছিল, বহুৱাৰ সমস্যা আৰু তাৰ সমাধান, গিব্‌মিং, বহুৱা সংগ্ৰহৰ নীতি আৰু অনীতি, বহুৱা আইন, উন্নত বিধান, আৰু চাহ কৰ্মচাৰীৰ বিষয়েও পুথিমালা—২ত বৰ্ণোৱা হৈছে।

পুথিমালা—৩ : “শ্ৰমিক সংঘ আৰু চাহ শ্ৰমিক।”

এই পুস্তিকাত সমাজৰ আদিম অৱস্থাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি অতীজৰ ভাৰত, ইউৰোপ, বজাদিনীয়া অসম, মধ্যবৰ্তীকালৰ শ্ৰমিক, শ্ৰমিক জাগৰণৰ ইতিবৃত্ত, শ্ৰমিক আৰু নিয়োগকাৰীৰ সংঘ, চাহ বজাৰৰ বন্ধা কবচ ; ভূমি, শ্ৰম আৰু নিয়োগকাৰীৰ মাজৰ অনাড়ুৱা সম্বন্ধ, ৰাজনীতিৰ লগত শ্ৰমিক সংঘৰ সম্বন্ধ, স্বাধীনতাৰ অৱদান, উদ্যোগীয় বিবাদ, ধৰ্ম্মঘট, দৰমহা আৰু চাহসেৱক, চাহ মজুতৰ শ্ৰেণীৰ কাৰণে চৰকাৰৰ আশু শীঘ্ৰ কৰ্তব্য আদিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

পুথিমালা—২ আৰু পুথিমালা—৩ পৰস্পৰ পৰিপূৰক।

পুথিমালা—৪ : “গল্প সংকলন, বুমুৰ আৰু পৰৱ।”

ই স্বৰূপতে ২ ভাগত বিভক্ত। গল্প সংকলনত চাৰিটা উপাখ্যান আছে। দৰাচলতে এটিও সজা কাহিনী নহয়। প্ৰথম গল্পটোৰ নাম, ‘বিশ্বনাথ ওৰফে বিচনাথ ওৰফে বিছু’। ইয়াৰ প্ৰথম ছোৱাত তেতিয়াৰ বহুৱা সংগ্ৰহৰ ৰীতি, আৰু মুঠতে একেজন বহুৱাৰ জীৱনৰ পাততে চাহ মজুতৰ জীৱনৰ ছবি এটা ওলাই পৰিছে। এটা গল্পৰ নাম ‘পটন্তৰ’। এই গল্পটি ইংৰাজৰ আমোলত থলুৱা লোকৰ বাগিচা পতাৰ অন্তৰায়ৰ দৃষ্টান্ত। ‘আলফিং’ বোলা গল্পটো গোঁৰা চাহাবৰ ওঁৰসত মজুতৰ পত্নীৰ গৰ্ভজাত এংলো ইণ্ডিয়ান ডেকাৰ সংসাৰ-চিত্ৰ। ‘বিছাৰন্ত’ বুলি দিয়া গল্পটিত আগৰ দিনত চাহ বাগিচাৰ আনকি কৰ্মচাৰী সকলৰ ল'ৰাবো, (ছোৱালী পঢ়াৰ প্ৰশ্নই নুঠিছিল),

পঢ়াশালীৰ অধ্যয়নৰ সন্দৰ্ভত ভোগা অনুবিধাখিনি ধৰা দিছে।
(লিখকৰ মুখে এই কাহিনীটো শুনিয়াই শ্রীনবকান্ত বৰুৱাদেৱে
'চাহ বাগিচাৰ সংস্পৰ্শত' ধৰণৰ কিতাপ এখন লিখাৰ কথা কৈছিল।)

পুথিমালা—৪ বোলাখনৰ "গল্প সংকলনৰ পিচৰ ছোৱাও 'বুমুৰ'
আৰু 'পূজা-পৰৱ' "এই দুভাগত ভগাব পাৰি। বুমুৰৰ বিষয়ে এটি
আলোচনাৰ উপৰিও স্বৰলিপিৰ সহিত দুটি বুমুৰ গীত দিয়া হৈছে।
পূজাপৰৱৰ নামত অৱশ্যে কৰম পূজাৰ উপাখ্যান এটিহে বৰ্ণোৱা হৈছে।

কিতাপকেখনৰ বিষয়ে যদিও থূলমূলতে ওপৰত কৈ অহাখিনিয়োহে
কথা তথাপি তাৰ সাৰভাগ ওলাই পৰিছে পুথিমালা—৩ খনৰ শেহৰ
তৃতীয়াংশত।

শব্দপঞ্জী, নাম-সূচী, প্ৰধান সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী : এই বিলাক
প্ৰতিখন পুথিমালাৰ শেহত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে।

শৰাই

প্ৰসঙ্গ নিৰ্দেশক কিতাপ, কাকত, আলোচনী, ডাইৰেক্টৰী আদি
সামগ্ৰীসমূহ পুথিমালাৰ অন্তৰ্গত থকা প্ৰত্যেক পুথিৰ শেহত দিয়া
তালিকাত স্বীকৃত হৈছে। স্বৰ্ণশক্তিৰ প্ৰতাবণাত দুই চাৰিটা নাম
পৰি যোৱাও অসম্ভৱ নহয়। সংশ্লিষ্ট সকলো গ্ৰন্থকাৰ, সম্পাদক,
সংগ্ৰাহক, প্ৰকাশক আৰু পৰিচালকৰ ওচৰত লিখক চিৰংগী।

লাংকাছি বাগিচাৰ পৰিচালনা-সঞ্চালক শ্রীবীৰেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা,
ডিব্ৰুগড়ৰ আয়কৰ অধিকৰ্তা শ্রীনাগবনল শৰ্মা, এটেইকল্ প্ৰিণ্টাৰ্চৰ
পৰিচালক আৰু মজত্বৰ কৰ্মী শ্রীচেনীৰাম কুৰ্মি, আৰু বিহীয়াটিং
বাগিচাৰ পৰিচালক শ্রীভুবনচন্দ্ৰ বৰকটকী আদি যি সকলৰ পৰা
আলোক চিত্ৰ উপহাৰ পোৱা হৈছে, চাবুৱাৰ প্ৰাক্তন চাহ কৰ্মচাৰী
শ্রীবাধানাথ বৰঠাকুৰ, অসম চৰকাৰৰ ছিলঙ্গ অৱৰ সচিব শ্রীঅমৃতচন্দ্ৰ
শৰ্মা, সচিবালয়ৰ কৰ্মচাৰী শ্রীমতী ছাৱাৰ্ছ, প্ৰাক্তন প্ৰতি-সচিব
শ্রীযোগেন্দ্ৰনাথ বৰঠাকুৰ, পৰিসংখ্যা বিষয়া শ্রীযত্ননন্দন নেওগ আৰু
শ্রীযাদৱ বৰঠাকুৰ, ডিব্ৰুগড়ৰ শিক্ষাব্ৰতী বিদ্যুতী শ্রীমতী ছাজিগদা বেম,

বিজুলীবাৰী বাগিচাৰ পৰিচালক শ্রীযাদৱচন্দ্ৰ বৰুৱা, যোৰহাটৰ
প্ৰাক্তন চাহ পৰিচালক শ্রীজীৱকান্ত বৰুৱা আদি যি সকলে কিতাপ-
পত্ৰৰ যোগান ধৰিছে, অসম চিকিৎসা মহাবিদ্যালয়ৰ শ্রীবোমেশ্বৰ দত্ত,
থাওৰাৰ শ্রীপ্ৰফুল্লকুমাৰ শৰ্মাই পাণ্ডুলিপিৰ প্ৰতিলিপি যুগুত কৰিছে,
ডিব্ৰুগড়ৰ শিল্পী শ্রীহেম হাজৰীকা যি মানচিত্ৰ আদি আঁকি দিছে
ইবিলাকৰ আন্তৰিক শলাগ লৈছে। বুবঞ্জীবিদ শ্রীবেণুধৰ শৰ্মা
ডাঙৰীয়াই পুথিমালা—১ আৰু পুথিমালা—২, দুয়োখনকে অনেক সময়
কটাই চাই দিছিল; তদুপৰি এই কিতাপখন লিখিবৰ সহায়ৰ কাৰণে
তেখেতে 'দা হিষ্ট্ৰী অব্ দা আসাম্ কম্পেনী' নামৰ কিতাপখন বহুত
দিনৰ কাৰণে এই লিখকক দি থৈছিল। এই সকলোৰে ওচৰত মোৰ
ধাৰ সজা কঠিন। আৰু শলাগৰ পাত্ৰ ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰীক্ষা
নিয়ন্ত্ৰক (কন্ট্ৰোলাৰ অব্ একজামিনেছানছ), শ্রীহৰেণ ভূমিজ
ডাঙৰীয়া। নিজেই চাহ মজত্বৰ সমাজৰ এজন হেতু পুথিখিনি
যুগুতাওতে তেখেতে দীঘলীয়াকৈ নিজৰ হাতত বাখি মনযোগ সহকাৰে
হাত ফুৰাই দিয়াত পৰম উপকৃত হলে। সেইদৰে চাহ কৰ্মচাৰী
সংঘৰ সাধাৰণ সম্পাদক শ্রীগোলকচন্দ্ৰ শৰ্মাদেৱে পাণ্ডুলিপিখিনি
আত্মোপান্ত পৰীক্ষা কৰি চাই তেখেতৰ মতামত দাঙি ধৰাৰ হেতুকে
তেখেতলৈকো ধন্যবাদ। তাৰ পিচতে চাহ শ্ৰমিকৰ সন্দৰ্ভত সাহিত্য
সৃষ্টিৰ প্ৰথম উদ্যোক্তা আৰু অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সম্পাদক
৩৬ৰিপ্ৰসাদ নেওগ ডাঙৰীয়াই ১৯৭২ চনৰ ২৫ ডিচেম্বৰৰ গোটেই
দিনটোতে কিতাপখন তুখুং কৈ পৰীক্ষা কৰি তাক শীঘ্ৰে ছপোৱাৰ
আশা দিলে। কিন্তু দুৰ্ভাগ্যবশতঃ তাৰ কেদিনমানৰ পিচতে সদৌ
অসমকে কন্দুৱাই তেখেতে ইহলীলা সম্বৰণ কৰিলে। সেই সময়তে
অসম চাহ মজত্বৰ সংঘৰ কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয়ৰ সচিব শ্রীছত্ৰগোপাল
কৰ্মকাৰ, এম-এল-এ, ডাঙৰীয়াক কিতাপবোৰৰ ওপৰে ওপৰে চকু ফুৰাই
আকৃষ্ট হোৱা যেন লাগিল আৰু তেখেতৰে সহযোগী, চাহ মজত্বৰ
পত্ৰিকাৰো সম্পাদক শ্রীভবত বৰপূজাৰীদেৱে পুথিমালাখিনি

প্ৰকাশনৰ কাৰণে বাখিয়ে থলে। পুথিমালাৰ কথা লৈ যে অধ্যাপক শ্ৰীঅজিতকুমাৰ শৰ্মাই আন্তৰিক কিবা চিন্তা কৰি আছিল সেই কথা তেওঁ মোক গুৱাহাটীত জনালে আৰু তেৱেঁ সোনকালে প্ৰকাশ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। গুৱাহাটী অনাতাৰ কেন্দ্ৰৰ শ্ৰীমান মহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰে পাণ্ডুলিপিখন আগতে এবাৰ পঢ়ি চাই কিতাপকেখনৰ প্ৰকাশনৰ কথা লৈ মোৰ লগত যোগাযোগ কৰি আছিল। তেওঁ শ্ৰীমান অজিত শৰ্মাৰ কথাতে হয়ভৰ দিয়া দেখি, তাতে বিশিষ্ট পুস্তক প্ৰকাশক সৰ্বশ্ৰী লয়াৰ্ছ বুক ষ্টলৰ হাততে প্ৰকাশনৰ ভাৰ দিব খুজিছে বুলি বুজি, আৰু অসম চাহ মজতুব সংঘৰ হাতত কাৰ্য্যত খৰধৰভাৱে অগ্ৰসৰ হ'ব পৰা নাযাব যেন লাগি, কিতাপখনৰ সৌভাগ্যৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি শ্ৰীভৰত বৰপূজাৰীক সকলো কথা বুজাই পাণ্ডুলিপিখিনি গুৱাহাটীলৈ পঠিয়াই দিলে। শ্ৰীখগেন্দ্ৰনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা ডাঙৰীয়াই এই অনুগ্ৰহ কৰিবলৈ ওলোৱা হেতুকে শ্ৰীঅজিতকুমাৰ শৰ্মা আৰু শ্ৰীমহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰৰ প্ৰতি আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনোৱাৰ লগতে তেখেত শ্ৰী দত্ত বৰুৱাদেৱৰ প্ৰতিও ধন্যবাদ নিবেদন কৰিছোঁ।

সদৌ শেহত চাহ মজতুব সন্তান শ্ৰীসুৰেশ কৰ্মকাৰ (ইঠেলউড্ বাগিচাৰ) ধন্যবাদৰ পাত্ৰ, কাৰমা উপাখ্যানটো সজাই পৰাই দিয়াৰ কাৰণে। সেই দৰেই জালগী (মধুবন) বাগিচাৰ শ্ৰীকুশল ছিং পাটৰ আৰু শ্ৰীজয়কৰণ গঁড় (বনুৱা কৰ্মী), বুমুৰ গীত কেইটি দিয়াৰ কাৰণে। উড্ডীয়মান মজতুব ডেকা (জালাননগৰ বাগিচাৰ) শ্ৰীশিবচৰণ দাসে চাহ-তলীয়া মাত কথাবোৰত হাত দিয়াৰ উপৰিও নিজে বুমুৰ গীত গাই সেইমতে স্বৰলিপি দিয়াই যি উপকাৰ কৰিলে তাৰ গুণ লবলৈ পাহৰিলে যে যোৰ অন্মায় হ'ব।

শ্ৰীপদ্মনাথ বৰঠাকুৰ

১ আহাৰ ১৮৯৫ শক

বিষয়-সূচী

লিখকৰ নিবেদন

১০৩

চাহ ক'ত ?

১

চাহ শিল্প—১, জগৎময় চাহ—১, ভাৰত তথা অসমত চাহ—২, অসমত চাহ-বাৰী-অঙ্কুৰ—২, পতিত মাটিৰ গৰ্ভত চাহ-বাৰী সন্তান—২, চাহনিৰ হাবি—৩, মতামত—৪, হেৰম্বপ্ৰসাদ বৰুৱাদেৱৰ লিখিত কথা—৪, অসমত চাহ-পানী তৈয়াৰ কৰাৰ পুৰণি ধৰণ কৰণ—৫, বাপতি সাহোন—৬, লদা-চাহ, চাহ-বাৰী, ধনৰ প্ৰতীক—৬

চীনা আৰু চাহ

৭

চীনতহে চাহ—৭, চাহৰ ধৰ্ম—৮, কেফিন (কাফেয়িন)—৮, খাতপ্ৰাণ 'পী'—৯, চীনৰ চাহ বুটিছে বেহায়—৯, ঘৰুৱা শিল্প—১০

ভাৰতৰ প্ৰতি ইউৰোপৰ আকৰ্ষণ

১০

“(ইংলিছ) ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী”

১২

ইংৰাজৰ কোঠ—১২, ভাৰতৰ ভাগ্য-বিধাতাৰ ভ্ৰূণ—১৩, ভাৰতৰ গৃহ-কন্দল—১৪

নিজাকৈ চাহ-খেতিৰ অৱতাৰণা

১৫

সদাগৰী সাম্ৰাজ্য—১৫, ভাৰতত চাহ-খেতি নকৰে—১৫, ইন্দ্ৰপুৰীয়া চীনৰ হাতত ‘ইংৰাজ বৰ্কৰ’—১৫, ভাৰততো চাহ খেতি হয় নে?—১৬, ভাৰতৰ হাবিয়ে বননিয়ে চাহ—১৬, চাহ খেতিত বিফলতা—১৭, চীনাৰ গুপ্ত বিজ্ঞা—১৮

চাহ অসমৰ দেশজাত উদ্ভিদ

১৮

বীচা গাম—১৮, হৰিণাৰ মঙহেই বৈৰী—২২, অসমীয়া চাহে দ্বিজয় পালে—২৪

চাহ-বাৰী, এবা পৰলীয়া হৈ থকা চাহ-হাবি

২৪

কোঁচৰটো এৰি পেটৰটো—২৪, অসমীয়া চাহৰ চালান—২৫, চাহ-বোৱা : চাবুৱা—২৫

“আছাম কোম্পানী”

অৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ

চাহ-বাৰীবোৰৰ প্ৰাক্তন মালিক—২৭

ওপৰাঞ্চি

অতি প্ৰাচীন প্ৰথা—২২, পাত-তোলা—৩০, পাত লেবেলোৱা—
৩০, পাত-ঘৰ বনাম ‘উইডাৰীং ট্ৰাফ’ বা ভাপ-চাং—৩১,
ইঞ্জিন বয়লাৰ—৩২, চাহ-পাত মৰা কল—৩৩, গৰম কল—৩৪,
কাঠ, কয়লা, তেল বনাম বিজুলি শক্তি—৩৪, ‘ফাৰমেটিং
ট্ৰাফ’—৩৫, বহুৱা নিয়োগৰ হ্ৰাসকৰণ—৩৫, উৎপাদনৰ
প্ৰবলতা—৩৬

শব্দপঞ্জী

গ্ৰন্থপঞ্জী

নাম-সূচী

স্থান-সূচী

চিত্ৰ

২৬

২৭

২৮

৩৭

৩২

৪০

৪১

৪৩

অসমৰ চাহ-তলী

অসমীয়া চাহৰ পুনৰ জন্ম

চাহ ক’ত?

চাহ শিল্প : দিখোপৰীয়া অঞ্চল এটিকে কেন্দ্ৰ কৰি এই লিখকৰ
অসমৰ চাহ-তলী পুথি-মালা ২ খণ্ডত চাহনিৰ পুৰণি কাহিনীৰ পাতনি
মেলা হৈছে। অসমৰ কৃষিক্ষেত্ৰ-নিৰ্দেশক বৰ্তমান সময়ৰ মানচিত্ৰ এখনৰ
উজনি, ভাটী, উত্তৰ-পাৰ, দক্ষিণ-পাৰ য’তে চকু পৰক লাগে দেখা যায়
চাহনি আৰু চাহনি। সিপিনে বঙ্গদেশ, টেৰাই, ত্ৰিপুৰা, দাৰ্জিলিং,
জলপাইগুৰি, পঞ্জাব, মাদ্ৰাজ, কেৰেলা, পাকিস্তান আদিতো খবতৰ
গতিবেই চাহ শিল্পই শিপাই পেলালে। ভাৰত উপমহাদেশখনেই
আজি চাহনিময়। তথাপি চীনৰ নামটো ঢাকি থৈ চাহ-কৃষি-বাণিজ্যৰ
উৎপত্তিৰ বিবৰণ দিয়া, আৰু হনুমন্তৰ নামটো লুকুৱাই ৰামায়ণৰ গীত
বচনা কৰা, একে কথা হ’ব। পিচে এচিয়াৰ ভিতৰত জাপান, কছীয়া,
মালয়, লংকা, ইৰান, ইন্দোনেচীয়া, নিউজীলেণ্ড, যাতা আৰু অন্যান্য
দেশত চাহৰ উৎপাদন আৰু তাৰ বেহা-বেপাৰ যে চলিছেই, গাভৰু
চাহ উদ্যোগে কেনীয়াৰ লগত চকু টিপিয়াটিপি কৰি আফ্ৰিকা মহাদেশকো
প্ৰণয়-পাশত পেলাই অচিৰে ভাৰতীয় চাহ-উদ্যোগৰ তালুত চলুৱে চলুৱে
পানী লোৱাৰ উপক্ৰম কৰিছে, তত্পৰি আমেৰিকা আৰু অষ্ট্ৰেলিয়াৰ
ওপৰতো মোহিনী বাণ মাৰিছে।

জগৎময় চাহ : বিলাত, আয়াৰ, মাৰ্কিন দেশ, কচীয়া, ইৰাণ,
আফগানিস্থান, কানাডা, জাৰ্মেনী, ইৰাক, মিচৰ, চুদান, অষ্ট্ৰেলীয়া, হলেণ্ড,
নিউজীলেণ্ড, টিউনেছীয়া আদি বহু ঠাইলৈ সিদিনালৈকে অকল ভাৰতৰ
চাহেই বপ্তানি হৈছিল। এতিয়া আকৌ চাহ-খেতিয়ে আফ্ৰিকা
মহাদেশকো ছুইছেগৈ। একালত বৃটিছে চীনৰ পৰা চাহ কিনি নিজে
খোৱাৰ উপৰিও আন আন দেশবিলাককো খুৱাইছিলহে। পিচলৈ সেই

চাহ-বেপাৰীবোৰেই নিজাকৈ চাহ শিল্পৰ অৱতাৰণা কৰিলে। বৃটিছ সাম্ৰাজ্যত উৎপাদিত চাহ-কিনা সকলে নিজ নিজ দেশতে চাহ উদ্যোগৰ দিহা কৰা দেখি আচৰিত হ'বৰ থল নাই।

ভাৰত তথা অসমত চাহ : আমি গোঁৱৰ মানিছোঁ যে আজিও জগতৰ অতি বেচিখিনি চাহ যোগাৰ লাগে ভাৰতেহে ; আৰু ভাৰতৰ ভিতৰতো এনে এখন ৰাজ্য নাই, যি অসমক চেৰ পেলায়। অসম অকলে লক্ষ্যৰ সমকক্ষ। পিচে আমি আলোচনাত নামিছিলো, সেই কালৰ কথা লৈ, যেতিয়া বেহোৱা হৈছিল কেৱল চীনা চাহহে। পুণৰ সেই সময়ৰ পম্ খেদিবলৈ অলপ উভটি চাব লগাত পৰিল।

অসমত চাহ-বাৰী-অঙ্কুৰ : উজনি অসমৰ অতীজৰ চাহনিবোৰ কোন যুগৰ, আৰু তাৰ মালিক বা কোন আছিল, সেই সম্পৰ্কে অসমৰ বুৰঞ্জী মৌন। পূব অসমত তাৰ থলুৱা 'ফানাপ', 'ফিনাপ', 'ফালাপ', 'লেকামপানী' আদি নামত আমাৰ চাহৰ চলন্তি আছিল বুলি জনা যায়। সকতে, এই লিখকেও 'লেকামপানী' শব্দটো শুনিছিল, বিশেষকৈ হাতী-মাউত আৰু সেই ধৰণৰ দহ ঠাই ফুৰা এচামৰ মুখত। এতেকে ৰজাৰ দিনত উজনিত যে চাহ-বাৰী আছিল, সেই কথা ন দি ক'ব পাৰি, বিশেষকৈ এই কাৰণেই যে কোম্পানীৰ দিনত^১ ইংৰাজে অসমীয়া চাহ পাত চিনি পোৱাৰ লগে লগে হাবিয়ে বননিয়ে যিবোৰ চাহ-বাৰী পোৱা হৈছিল, সেইবোৰেই আছিল বৃটিছৰ আমোলৰ চাহ বাগিচাবোৰৰ প্ৰথম চাহ-বাৰী-ৰূপ অঙ্কুৰ। এনে চাহ-বাৰী একোখনকে বহলাই বহলাই বৃহৎ বৃহৎ চাহ-সংকায়ে^২ একোটা গঢ়ি তোলা হ'ল। সেয়েহে অসমৰ চাহ-বাৰীৰ জন্ম হুবুলি পুণৰ জন্ম বোলা হৈছে।

পতিত মাটিৰ গৰ্ভত চাহ-বাৰী সন্তান : কিজানি ১৬৯১ শকৰ মোৱামৰীয়াৰ উত্থানকে আৰম্ভ কৰি ১৭৪৮ শকৰ ইয়ান্দাবু সন্ধিৰো^৩

১ কোম্পানীৰ দিনত : "অনাৰেবল্ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ" আমোলত।

২ সংকায়ে : "কোম্পানী"।

৩ ইয়ান্দাবু সন্ধি ১৮২৬ খৃষ্টাব্দৰ ২৪ ফেব্ৰুৱাৰী বৃটিছ আৰু মানৰ মাজত সংঘটিত হয়। এই সন্ধিৰ দ্বাৰা বৃটিছ অসমবো অধিপতি হয়।

বহুৰ দিয়েকৰ পিচলৈকে, প্ৰায় তিনিবছৰ বহুৰত অগাধ অৰণ্যই উজনি অসমৰ চাহনিবোৰ গিলি থোৱাৰ সুযোগ ললে। চাহ বাগিচা খুলিবলৈ পতিত মাটিৰ কাৰণে ইংৰাজ সকলৰ পৰা দৰ্খাস্ত পৰোতে এটা সমস্তাই চৰকাৰ পক্ষক বিধি-পথালি দি ধৰিছিল। আহাম কোম্পানীৰ বুৰঞ্জীখনত^৪ এই বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে এই বুলি যে বুকুত চাহ সদৃশ বহুমূলীয়া গছনি থকা ঠাইবোৰক পতিত মাটিৰ লেখত পেলাই লোৱাটো আন কি চৰকাৰৰ পক্ষেও শঙ্কাৰ কথা হৈ পৰিছিল। চৰকাৰ দোধোৰমোৰত পৰি থাকোঁতেই পতিত মাটিৰ দৰ্খাস্ত মঞ্জুৰ হওঁতে হওঁতে ছবছৰ অতিবাহিত হৈ ১৭৬২ শকৰ (১৮৪০ চনৰ) বসন্তকাল পালেগৈ।

চাহনিৰ হাবি : গেইট চাহাবৰ বুৰঞ্জীত^৫ উল্লেখ আছে যে অসমীয়া চাহ ওলাই পৰিলত "মিঃ চা. এ. ক্ৰচক চৰকাৰৰ চাহ হাবিবোৰৰ অধ্যক্ষ পাতিলে ; আৰু তেওঁ অনতিপলমে লখিমপুৰ জিলাৰ বনে-জঙ্গলে সোমাই থকা চাহনিবোৰ বিচাৰি গোটেই খলক লগালে ; আৰু

৪ "There was even doubt in the mind of Government whether land which was covered with forests containing such a valuable plant as tea could be considered as coming in the category of Waste Land. Thus arrived spring 1840." Page 44 of the *History of the Assam Company 1839-1946* by Mr. H. A. Anthrobus. [শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মা দেৱৰ সৌজন্ত]

৫ "As a consequence of the discovery Mr. C. A. Bruce was appointed 'Superintendent of the Government Tea Forests' and he at once set himself to discover all the tracts in Lakhimpur where tea plants were all plentiful and to arrange for the purchase of the Leaf. This was plucked by Singphos and other villagers and brought at irregular intervals to the factory." Page 406 : *History of Assam* by Sir Edward Gait, K. C. S. I., C. I. E., I. C. S., Third edition.

বিশেষ দ্ৰষ্টব্য : ওপৰৰ লিখাখিনিৰ *Lakhimpur...plentiful* মই italics কৰিছোঁ। : গ্ৰন্থকাৰ।

য'তে চাহ গছেৰে ওপচু হৈ থকা চাহ-বাৰী আবিষ্কাৰ কৰিব পাৰিলে তেনে চাহনিৰ পাত কিনিবলৈ ঠিক ঠাক কৰিলে। চিংফৌ আৰু আন গাঁৱলীয়া মানুহে, অনিয়মিত সময়ৰ ব্যবধানত হলেও কাম-ঘৰত^৬ পাতৰ যোগান ধৰিছিল।”

মতামত : স্বাভাৱিকতে প্ৰশ্ন উঠে, অসমত যদি আগৰ পৰা চাহনি আছিলেই, তেন্তে সেই চাহবোৰৰ প্ৰথম আবন্তনি কেতিয়াৰ ? এনে প্ৰশ্নৰ সমিধান চাহ খেতিয়ক আৰু চাহ সন্থাৰ খ্যাতনামা নেতা, বাজনীতিজ্ঞ আৰু ব্যৱস্থাপক হেৰম্বপ্ৰসাদ বৰুৱা ডাঙৰীয়াই ঠোৱতে দিছে এনেদৰে, “চাহৰ উৎপত্তিৰ বহু অলিখিত ইতিহাসৰ ঘোৰ অন্ধকাৰত।”^৭ আকৌ কৈছে চাহ-কৰ^৮ বৰুৱাদেৱে বোলে, পুৰণি উপাখ্যান এটাৰ মতে বৌদ্ধ এজনে ন বছৰ কাল বুদ্ধদেৱৰ ধ্যান-তপস্বীত মগ্ন হৈ সমূলি নোশোৱাকৈয়ে কটোৱাৰ সঙ্কল্প লৈছিল যদিও, অত্যন্ত ক্লান্ত আৰু নিদ্ৰালু ভাব বোধ কৰাত কাষতে থকা গছ এজোপাৰ পাত ছিঙি লৈ তাকে চোৱাবলৈ ধৰিলে। গুণ হ'ল তেতিয়াই। তেওঁৰ টোপনিৰ ভাব পলাল। নিদ্ৰালু ভাব আঁতৰি যোৱাত সেই পাতখিনিৰ গুণ অনুভৱ কৰিব পাৰিলে। এইবোৰেই চাহৰ পাত, আৰু সেইদৰেই

৬ কাম-ঘৰ : ফেক্টৰী, ওৱাৰ্ক হাউছ, কলঘৰ।

৭ “The origin of tea is steeped in the obscurity of unwritten history.....A legend has it that a certain ascetic, Bodhi dharma, vowed to nine years of visit—sleeplessness—for the contemplation of the Budha, feeling exhausted and drowsy, picked the leaves of a nearby bush and began to chew them. Immediately he shook off his drowsiness, became awakened, and realised the potency of the leaves. They were tea leaves and that was how tea was discovered.” —*The Story of the Tea Plant* by Heramba Prashad Baruah : Page 54 : *Souvenir : Assam State Medical Conference : Dibrugarh.*

৮ Indigo Planterক নীলকৰ বোলাৰ দৰে Tea Planterক চাহ-কৰ বোলা হৈছে।

চাহৰ আবিষ্কাৰ হ'ল। টোপনি খতি কৰিবৰ কাৰণে ই অমোঘ ঔষধ স্বৰূপ হৈ পৰিল। এই উপাখ্যানৰ থলীখন যে ভাৰত তথা অসমতেই হ'ব তাকো বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিবৰ সকাম নাই। কনফিউচিয়াছে^৯ খৃষ্ট জন্মৰ পাঁচ শ বছৰৰ পূৰ্বেই চাহৰ কথা উল্লেখ কৰিছে বুলি উক্ত বৰুৱাদেৱেও দোহাৰিছে।

খৃষ্টীয় চাৰি শ শতাব্দীৰ চীনা পুথি-পাঁজীতো চাহৰ উল্লেখ থকা বুলি শুনা যায়। পিচে শ শ বছৰ চাহৰ প্ৰচলন আছিল দৰৱৰ নামতহে। মিঃ আৰ্নল্ড ছুইটেকাৰৰ মতে^{১০} চীনৰ চাহ শিল্প বহু শতিকাৰ পুৰণি : খৃষ্টজন্মৰ কেইবা শ বছৰৰো আগৰ। তেওঁৰ এই উক্তিye হেৰম্বপ্ৰসাদ বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ কথাতে পূৰ্ণ সমৰ্থন জনাইছে।

অসমত চাহ পানী তৈয়াৰ কৰাৰ পুৰণি ধৰণ কৰণ : প্ৰবীন চাহ পৰিচালক আৰু লব্ধপ্ৰতিষ্ঠ সাহিত্যিক নকুলচন্দ্ৰ ভূঞা দেৱে^{১১} লিখিছে বোলে চিংফৌ সকলে বনৰীয়া চাহৰ পৰাই চাহ-পাত তুলি নি চুঙাত ভৰাই উতলায়। চাহৰ পৰা ওলোৱা বসৰ জোলখিনিকে চাহ-পানী বুলি খায়। গাঁৱলীয়া বিলাকে এই চাহ-পাত মাটিৰ টেকেলিত বহাই পোৱা চাহপানীখিনি পানী-লগা বা কফৰ বিকাৰৰ ঔষধ স্বৰূপে ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

৯ কনফিউচিয়াছ : Confucius (খৃঃ পূঃ ৫৭১-৪৭৮) চীনা দাৰ্শনিক পণ্ডিত।

১০ The Development of the Tea Industry in India and Pakistan by Arnold Whittaker, C. S. I., C. I. E., page ১৫৫ of *The Assam Review and Tea News* : May, 1949.

১১ “The Singhphos used to collect tea leaves from the wild teas in jungles and boil them in a bamboo ‘chunga’ and liquor of the boiled leaves was drunk as teas by them. The Assamese villagers also boiled these tea leaves in an earthen pot and drank the liquor as a medicine against cold and cough [prepared with the aid of old tea papers and books]” ‘Cha-habi’ or ‘Tea Forests’ as published in the *Assam Quarterly* : October 1962, Vol. II No. 4.

বাপতি সাহোন : তিব্বত আৰু অসমে অনাদিকালৰ কোন লগত বাউতিয়ুগীয়া সম্বন্ধ স্থাপন কৰিলে সেই কথা উভয়ৰে লগুণগাঁঠি হেন বিশাল ব্ৰহ্মপুত্ৰইহে কিজানি উমান পায়। সেই একে উপমাই দোধোৰ-মোৰত পেলাই দিয়ে যেতিয়া উহ বিচৰা হয় চাহৰ সঁচ উত্তৰীয়া নে দক্ষিণীয়া পছোঁৱাই চীনৰ পৰা অসম নে অসমৰ পৰা নি চীনত সিঁচিলে। এতেকে বয়সত চীন আৰু অসমৰ চাহ কাণ-সমনীয়া, আৰু চাহ বোলা বস্তুটি অসম আৰু চীন প্ৰত্যেকৰে বাপতি সাহোন। ইংৰাজৰ দলটিয়ে অসমত চাহৰ সঁচ পায়ো, প্ৰথম যাত্ৰাতে নলৈ, চীনা চাহৰ মায়াতোহে ভোল গৈ আছিল এই বুলি যে ‘অসমীয়া চাহবোৰ জাতত চীনাহে’। জাত এৰা গছৰ পাত সদায় মূল জাতৰ গছৰ পাততকৈ সৰু। পিচে অসমৰ চাহৰ পাত ধপলা, চীনাজাতৰ চাহৰ পাতহে বুটি! চীনা চাহে অসমীয়া চাহৰ আকৃতিৰ যোৰ নাপালে, আৰু নাপায়ো।

লদা-চাহ, চাহ-বাৰী, ধনৰ প্ৰতীক : অসমীয়াই ধপাত চুঙাত খুন্দি থয় পাগ্ লবলৈ। তেনেদৰে বোলে চাহ পাতো চুঙাত খুন্দি খুন্দি ভৰাই থৈ তাৰে বৰী কৰিও বোলে বেজবৰুৱাৰ দৰৱৰ দৰে বেচিছিল। ‘ব্ৰীক টী’ বোলা চাহ এবিধো আছে। ক্লড ব’ল্ডৰ মতে¹² এইবিধ চাহ কৰিবৰ কাৰণে চীন দেশত যি সঁচ ব্যৱহাৰ কৰা হয় সেইবোৰ,

12 “The bulk of leaf, immediately after steaming is rammed as tight as possible into the moulds; into which has previously been inserted a lining of fine bamboo mat.....After each quota of 4½ lbs. a dividing piece of mat is inserted before the next lot is put in.....The brick which has been described is the ordinary tea brick used in Tibet; and over the greater part of that country it is used as currency for barter.....but there are various sizes of bricks in use...Tablet tea is no doubt also used, but is made in China chiefly for the Russian Trade.” Chapter XXI: Brick Tea: Tibet Trade: Moulding, Page 368: *India nTea* by Claud Bald, 6th Edition as re-written by Mr. C. J. Harrison, B. Sc., A. I. C. (1953).

ভিতৰে ভিতৰে চাৰি ফুট দীঘল, ন আৰু পোৱা ইঞ্চি বহল, আৰু চাৰি আৰু পোৱা ইঞ্চি ডাঠ। দীঘল কেউটা সিৰ এনেকৈ গুচাই দিয়ে যাতে ইটাসজীয়া চাহ ডোখৰ গোটাসজীয়া হৈ পৰে। চাহখিনি ভাপত দি লোৱাৰ পিচত এনেদৰে ঠাহে যে সি লদা বান্ধে। সঁচটোৰ কেউমেৰে বাহৰ মিহি চাৰি আবৰণ থাকে। সঁচটো তাত হে উঠে গৈ। এইবিধ চাহৰ চলন্তি তিব্বতত। লদা-চাহৰ মূল্যকে মাল-বস্তুৰ সালসলনিৰ অৰ্থাৎ কিনাবেচাৰ মাধ্যমৰূপে টকা পইচাৰ, অৰ্থাৎ মুদ্ৰাৰ প্ৰতীক বুলি মানি লোৱা হয়। পিচে ইটা-সজীয়া চাহ ভিন্ ভিন্ আকাৰ আৰু ভিন্ ভিন্ জোখৰ। ধৰী চাহো নিঃসন্দেহে ব্যৱহৃত হয়। পিচে বৰী চাহ ঘাইকৈ চীন দেশতহে হয়। ইয়াক কছীয়াৰ লগত হোৱাৰ বেপাৰত মুদ্ৰা বিনিময়ৰ পৰিবৰ্ত্তে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। অসম আৰু তিব্বত তথা চীনতো লদা বন্ধা চাহ এটা নহয় এটা ৰূপত যে চলিছিল তাত সংশয় নাই¹³।

চীনা আৰু চাহ

নেপাল আৰু ভাৰতৰ সকলো অঞ্চলতে চাহগছ যেতিয়া অচিন আৰু বনৰীয়া, তেতিয়াও অসমীয়াৰ কাৰণে চাহ অচিনাকী যে নাছিলেই বৰং অসমত তাৰ চলন্তিহে আছিল। অৱশ্যে ই খাণ্ড সামগ্ৰীৰ ভিতৰুৱা নাছিল। কিন্তু আন আন খাণ্ডৰ লগৰে এটা হৈ বিলাত আৰু তাৰ আশে পাশে থকা দেশ সমূহত চাহো তেতিয়া চলিছিল।

চীনতহে চাহ : সেই দিনতো বেহাবৰ উপযোগী চাহৰ উৎপাদনৰ একমাত্ৰ ক্ষেত্ৰ আছিল চীন দেশহে। চীনৰ মাটিত চীনাৰ চাহ-বাৰী একোখন হয়তো আগৰ দিনৰ চাহ-বাৰীৰে চানেকি : চীন দেশৰ বোৰৰে বোলক বা অসমৰ বোৰৰে বোলক। চাহনিৰ পৰা আলফুলকৈ

13 জি. ক্লীভাকিনৰ (G. Klevakin) প্ৰবন্ধ “Drugs from Tea Other Plants and Clay”—“The Tea” নামৰ আলোচনীত U. S. I. S-ৰ সৌজন্যত প্ৰকাশিত।

ফুল তোলা দি কুঁহি চাহ পাত ছিটি আনি ঘৰতে মাৰি, গুৰুৱাই বেহাৰৰ চাহ প্ৰস্তুত কৰা বিত্তাৰ ভাণ্ডাৰটি চীনাৰ এনে গুপ্ত কথা, বা একচেটিয়া ধৰ্ম আছিল, যাৰ ভূঁ-ভূঁ কোনো অচীনাই পাব নোৱাৰিছিল। অথচ, গোটেই চাহ ব্যৱসায়টিৰ ওপৰত বৃটিছ-সাউদ-সকলৰহে এদনীয়া ৰাজত্ব আছিল। সেই ছোৱা সময়ত ইংৰাজ সকলৰ সমূলি চাহ-খেতিৰ জ্ঞান নাছিল।

চাহৰ ধৰ্ম : চাহ-খেতি আৰু চাহ-খোৱা-বীতিৰ সন্দৰ্ভত চীনা ভাষাত বোলে বহুতো পুথি ওলাইছিল। এই পুথিসমূহত চাহৰ বিভিন্ন দিশ যেনে-ঔষধ হিচাপে প্ৰয়োগ, আৰু তাৰ তথ্য পাতি, আৰু চাহৰ গুণ সম্বন্ধে আলোচিত হৈছিল। বৃটিছ-যাদুঘৰত থকা হাতে লিখা পুথি এখনত হেনো আছে—“চাহে পৰোপকাৰিতা আৰু দানশীলতাৰ ধৰ্ম শক্তিশালী কৰি গঢ়ি তোলে।”

কেফিণ ক্যামেইন : এইখিনিতে কচ দেশীয় লিখক এজনৰ মতা-মতো উল্লেখ নকৰি নোৱাৰিলো। তেওঁৰ মতে চাহ গছৰ কলমৰ দিনত চাহৰ ডাল পাতবোৰ আৰু চাহঘৰৰ ভিতৰৰ, শোঁতাৰ আগত যোৱা চাহৰ ধূলি মাকতি বোৰক জাবৰ (চুইপিং) বুলি নেওচা দি পেলাই দিয়া হয়। কিন্তু ‘কোনো কামতে নলগা’ বোলা এই বস্তুখিনিৰ পৰা উৎকৃষ্ট বিধৰ প্ৰাকৃতিক চিকিৎসাৰ আৰু দ্ৰব্য উলিয়াই লব পৰা যায়। এই আৰুকেই ইংৰাজীত ‘কেফিণ’ বুলি জনাজাত। দৰৱটো অকল উদ্ভেজনা-বোধকেই নহয়, কলিজা, উশাহ-নিশাহৰ দোষ আৰু গাৰ পোৰণিৰ বোগতো ই গুণকাৰক। সমস্ত ইউৰোপৰ ভিতৰত কৃষ্ণ সাগৰ অৰ্থাৎ ‘ব্লেক ছী’ৰ তীব-ভূমিত অৱস্থিত জৰ্জীয়াৰ আজাৰীয়ান অট’ন’মাছ ৰিপাব্লিকৰ কাৰখানাটোৱেই একমাত্ৰ কাৰখানা য’ত পেলনীয়া আব-ৰ্জনাৰ পৰা ‘কেফিণ’ তৈয়াৰ কৰা হ’ব লাগিছে। এই কাৰখানাটোৰ কৰ্মী আদি, যন্ত্ৰপাতি আৰু কাৰ্য্য প্ৰণালী সকলো নতুন ধৰণৰ। এত দিনে ৰাতিয়ে অবিৰাম কেফিণৰ উৎপাদন হৈ আছে। এই পদাৰ্থটিৰ চাহিদা যে অকল ছোভিয়েত ইউনিয়নতে, এনে নহয়। এই

কাৰখানাৰ উৎপাদন ইউৰোপৰ ভালেখিনি দেশৰ উপৰিও ভাৰত, মিছৰ, কিউবা আদি অনেক দেশলৈ ৰপ্তানি হয়। কিন্তু ওপৰত যি বিবৰি অহা হৈছে, সেয়া বোলে বিষয়-বস্তুটিৰ অংশহে মাত্ৰ।

খাদ্যপ্ৰাণ ‘পী’ : ছোভিয়েতৰ জৈৱ-ৰসায়ন অৰ্থাৎ বায়’কেমিষ্ট্ৰিৰ বিজ্ঞানাগাৰত প্ৰমাণিত হোৱা মতে চাহৰ বাকলিত (টেমিনত) খাদ্যপ্ৰাণ ‘পী’ (P) থকা দেখা যায়। মানুহৰ চুলি যেন লিৰিকা সিৰ বা আঁহবোৰৰ ভিতৰেদি তেজৰ চলাচল নিয়মিত কৰি ৰাখিবলৈ এই খাদ্যপ্ৰাণৰ প্ৰয়োজন হয়। বায়’কেমিষ্ট সকলে চাহৰ পাতৰ পৰা কেনেকৈ খাদ্যপ্ৰাণ ‘পী’ উলিয়াই লব পাৰি, সেই প্ৰণালীও জানি উঠিল। ‘বাটুমি কেফিণ ফেক্টৰী’ত সেই প্ৰণালী অনুযায়ী এটি অনুষ্ঠান গঢ়ি তুলিলে। আৰু সম্প্ৰতি তাত, চাহৰ কেৱল পাতৰ পৰাই নহয়, আন কি সঘতনে ধৰি ৰখা পেলনীয়া পনীয়া চাহৰ পৰা কেফিণ উৎপাদন কৰিব লাগিছে।

ডাক্তৰ ইউ. এন্. ঘোষে এই বিষয়ে গভীৰভাৱে অধ্যয়ন কৰিছে। তেওঁৰ মতে¹⁴ উদ্ভেজনাৰে গা মন জুৰাই নিয়া গুণটো চাহৰ পৰাহে পোৱা যায়; ‘চাহ’ মানে, চাহত থকা কেফিণৰ পৰাহে। অসমৰ চাহৰ নমুনা চাই তলত লিখা মতে কেফিণ ধৰা পেলোৱা হৈছে :—

এটি পাত এটি কলিত...৩.৫%

দ্বিতীয়টো পাতত...৩.০%

তৃতীয় পাতটোত...৩.০%

বুঢ়া পাত খিলাত...৩.০%

ঠাৰিত খাবী পাত...২.৫% ৰ পৰা ১.০%

সেউজী ঠাৰিত...২.০% ৰ পৰা ১.০%

মুগা বন্ধৰ ঠাৰিটোত...১.০% ৰ পৰা ০.৭৫%

চীনাৰ চাহ বৃটিছে বেহায় : আগতে কৈ অহা হৈছে যে আগৰ

14 ডাঃ ইউ. এন্. ঘোষ লিখিত Medical Report on Tea প্ৰবন্ধ, প্ৰকাশিত হৈছিল “The Tea” January 1961.

কালত 'চাহ' বুলি জনাজাত আছিল, একমাত্ৰ চীনা-চাহহে। সেই কাৰণেই হবলা 'লিনিয়ছে' [Linnaeus] তেওঁৰ 'স্পীচীজ্ প্লেণ্টাৰাম্' [Species Plantarum] (১৭৫৩ খৃষ্টাব্দত বৰ্ণিত) নামৰ কিতাপখনত চাহৰ অতীজৰ নাম বুলিছিল 'থীয়া চীনেচিহ্' আৰু 'কেমেলীয়া জাপনিকা'^{১৫}। চীনা চাহৰে পোহাৰ পাতি সেই পোহাৰতে পোক পৰা দি পৰি আছিল, ইংৰাজ বিককৰাৰ দল। চাহনিবোৰ চীনাৰ, তাৰ কৃষক চীনা, ফচল চীনৰ; আৰু তাকে বেহাবৰ সময়ত (তাৰ) ধোপাবটো বৃষ্টিহব। চমুৱাই কৈ থবলৈ হলে যান্দাবু সন্ধিবো কুবি-পঁচিহ্ বছৰৰ পিচলৈকে পৃথিৱীত কিনা-বেচা হোৱা শতকৰা শ' ভাগ চাহৰ যোগান ধৰিছিল চীন দেশেহে। গতিকে বিলাতৰ চাহৰ বেপাৰ এদিন নহয় এদিন যে চীনৰ শক্তিশেলত নপৰি নাথাকে, তেনে আশঙ্কা এটি স্বাভাৱিকতে ইংৰাজ বণিক সকলৰ মনত লাগি আছিল।

ঘৰুৱা শিল্প : তেতিয়া হেনো চীনা চাহ মাৰিছিল হাত বা ভৰিৰে, অথবা কাঠৰ জাঁতেৰে। কুঁহিয়াৰ শালৰ গুৰ পগোৱা জালী গাতব নিচিনা চৌকাতে বৃহৎ আকাৰৰ মেলাহি পাত্ৰত চাহ বহাইছিল আৰু ভাজিছিল। গতিকে চাহৰ কাৰবাবটো তেতিয়া ঘৰুৱা শিল্প আছিল।

ভাৰতৰ প্ৰতি ইউৰোপৰ আকৰ্ষণ

১৪২৪ শকত (১৫০২ খৃঃ) ইউৰোপৰ পৰা ভাৰতলৈ অহা পথ এটি আৱিষ্কাৰ কৰিলে পৰ্টুগালৰ সদাগৰী দল এটাই। ই জল-পথ। আফ্ৰিকা মহাদেশৰ দক্ষিণ প্ৰান্তত ই এই জল-পথটি আছিল। আফ্ৰিকাৰ তেনেই দক্ষিণ কোণত সাগৰৰ তীবৰ যি ঠাইখন এই পথে ছুই আহিছে সেই ঠাইখনেই নাম পালে 'উত্তমাশা অন্তৰীপ' (কেপ্ অফ্ গুড্ হ'প)। এই ভ্ৰমণৰ আপাহতে পৰ্টুগাল দেশৰ লোকে ভাৰতবৰ্ষত বিয়াপি দিলেহি।

15 Thea Sinensis and Camellia Japonica, page 2. Johnsons Note Book for Planters : Notes on Tea Planting, Part I.

প্ৰবাদ আছে বোলে যেতিয়া দেনমার্কৰ সৈন্তাই লণ্ডন চহৰ অববোধ কৰি বাখিছিল, তেতিয়া পুণ্যভূমি ভাৰতৰ চেণ্ট টমাছত তীৰ্থ ক্ৰিয়া সম্পাদনৰ মানস কৰা হৈছিল। সেই কথাকে সুঁৱৰি বজা এলফ্ৰেদে ৮০৩ শকত কোনোবা 'ছীঘেলম্' [Sigheilm] নামৰ এজনক যথাবিহিত ব্যৱস্থা কৰিবৰ কাৰণে পঠিয়াইছিল, আৰু এই ছীঘেলমেই হেনো ভাৰতত পদাৰ্পণ কৰা প্ৰথম ইংৰাজ। দ্বিতীয় এটা প্ৰবাদৰ মতে 'চাৰ জন্ মন্ডভিলী' [Sir John Mondeville] নামৰ এজনে ১২৪৪ ৰ পৰা ১২৭৭ শকলৈকে কৰা পৃথিৱী পৰ্য্যটনৰ কালত ভাৰতৰ মালাবাৰ উপকূলতো ভূমুকি মাৰি গৈছিল। এই দুয়োটা কথাৰ এটাতে ইতিহাসৰ সমৰ্থন নাপাই শ্ৰীপ্ৰকাশ খেয়াৰ^{১৬} আৰু বাৰ্ণাৰ মাৰ্টেন মুইৰ^{১৭} নামৰ বুৰঞ্জীবিদ দুগৰাকীয়ে লিখিছে যে বাণী এলিজাবেথৰ দিনত চেণ্ট জেভীয়াছ'ৰ লিখা বিলাকৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰিবৰ উদ্দেশ্যে আৰু ভাৰতৰে গোৱাত 'মিছনাৰী' হৈ থাকিবৰ প্ৰৱল আকাঙ্ক্ষাৰে ট'মাছ ষ্টিভেন্স^{১৮} নামৰ এজন ব্যক্তি লিছবন্ পালেগৈ, আৰু তাৰপৰা ইং ১৫৭৯ চনৰ^{১৯} ৪ এপ্ৰিল তাৰিখে সাগৰৰ পথে দি বাৰণা হৈ, কেপ্ অফ্ গুড্ হ'পতো সোমাই, সেই খৃষ্টাব্দৰে ২৪ অক্টোবৰত টমাছ ষ্টিভেন্স আহি গোৱাত উপস্থিত হ'ল। এওঁ মৰণৰ দিনলৈ ছুকুৰি বছৰ ভাৰত নেৰিলে।

ষ্টেভেন্সে তেওঁৰ দেউতাকলৈ সঘণে চিঠি দিছিল। চিঠিখনে প্ৰতি ভাৰতৰ অতুল ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতিৰ কথাহে বেচিকৈ বৰ্ণাইছিল। ভাৰতৰ ধন দৌলত আদি কথাবোৰ বিলাতময় বাষ্ট্ৰ হ'বলৈ ধৰিলে। ভাৰতে

16 "The First Englishmen who came to India"—Assam Tribune : ৮ ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৭০ চন : লিখক শ্ৰীপ্ৰকাশ খেয়াৰ।

17 The New Groundwork of British History by Warner Marten and Muir.

18 Jesuit Missionery, Thomas Stevens.

19 ১৫০১ শকৰ চ'ত মাহ।

ইংৰাজৰ মন চুম্বকৰ দৰে আকৰ্ষণ কৰিলে। ভাৰতত বেপাৰ বাণিজ্য কৰাৰ ধাউতি ইংলণ্ডবাসীৰ মাজত প্ৰৱলভাৱে জাগি উঠিল, যাক দমাই ৰখাটো একৰকম অসম্ভৱেই হৈ পৰিছিল।

পিচে, এই বাতৰিবোৰে পোনেই সচেতন কৰিলে ওলণ্ডাজ সকলকহে। তেওঁবিলাকৰ চকু ভালকৈয়ে মেল খালে। দিঠকে সপোনে তেওঁলোক ভাৰতৰ ভাৰতে তন্ময়। সিবিলাকৰ যোগ, ধ্যান, তপস্বাই ভাৰতৰ ধন-দৌলতৰ বাহিৰে যেন একোকে নমনা হ'ল। তেওঁবিলাক দলে বলে ওলালহি পৰ্টুগীজ সকলৰ ভাৰতীয় বাণিজ্যৰ এক অংশ গ্ৰাস কৰিবলৈ। সংহতিৰে কাৰ্য্যসাধনৰ মন্ত্ৰেৰে গোট বান্ধিলে : নাম ললে 'ডাচ্ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী' [Dutch East India Company]। এই সংকাৰটোৱে ভাৰতৰ অভিমুখে যাত্ৰা কৰাৰ বাতৰিও ইউৰোপময় হৈ বৈ বৈ গ'ল।

আগৰে পৰা হৈ চৈ লাগি আছিল বিলাতত-হে। পিচে নিখকুৱা ওলণ্ডাজেহে পাত পাৰি বহিলহি। এতিয়া বিলাতৰো উঠিল গা। দলবদ্ধ হৈ সিবিলাকৰো ফৌজ এটি ওলাল, 'ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী' নাম লৈ। বাণী এলিজাবেথ প্ৰমুখ্যে সদৌ বৃটেনৰ জাউৰি জাউৰিয়ে শুভ ইচ্ছা আৰু আশীৰ্বাদ শিৰত লৈ এই সংকাৰটি ভাৰতবৰ্ষ অভিমুখে বাৰণা হ'ল। পিচে, দলটিনো ক'লৈ গ'ল, কি হ'ল, তাৰ কোনো স্মৃ-স্মৃত মহাবাণী গৰাকীৰ জীৱন কালত আৰু নোলাল। সমস্ত ইংলণ্ডকে চমৎকৃত কৰিলে এই সংকাৰটিয়ে, ১৫২৫ শকৰ কোনোবা এটা দিনত, সোঁ শৰীৰে বিলাততে মুখ দেখুৱাই।

(ইংলিছ) ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী

ইংৰাজৰ কোঠ : ইতিমধ্যে এওঁবিলাকে ভাৰতৰ প্ৰধান ভূ-ভাগতে ইংলিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ ঘাটি পাতি থিতাপি ললেহি। পৰ্টুগীজৰ লগত যে সংঘৰ্ষ নহৈছিল এনে নহয়। তথাপি এই সংকাৰটিয়ে অতি খবতৰ গতিত ওলণ্ডাজ বিলাকক চেবাই শীৰ্ষস্থান অধিকাৰ কৰিলে।

এই বোঁথ বণিক সন্থাই ১৫৩৪ শকাব্দত (১৬১২ চনত) চুৰাতত এটি গুদামেৰে তেওঁবিলাক বাণিজ্যৰ থাপনা পাতিলে। গুদাম 'গোলা' নামেৰেও জনাজাত। গড়গাঁও নগৰৰ চৌহদত থকা ভঁৰালটোকো 'গোলাঘৰ' বুলিহে আমাক সৰুকালত চিনাইছিল। গুলীকো গোলা বোলে। এই বস্তুটোৱে চুৰাতত যে 'আড্ডা' নাম পাইছিল তাৰ কাৰণ হয়তো আছিল সি মানুহেৰে ঠাহ খোৱা কোঠ হৈ পৰাটোৱেই। সেই আড্ডা বোলাটোকে কেনেকৈ 'ফেক্টৰী' (কাৰখানা) নামো দিছিল বুজা টান। কিজানিবা আড্ডাটোত খাৰ বাকদেৰে গুলী তৈয়াৰ কৰা কাৰখানাও আছিল? সেইদৰেই গজি উঠিছিল কাৰখানাৰ পিচত কাৰখানা : চুৰাতৰ পিচতে ১৫৬১ শকত মাদ্ৰাজত, ১৫৮৩ শকত বোম্বাইত, ১৬১২ শকত কলিকতাত ইত্যাদি ক্ৰমে বহু কাৰখানা হ'ল।

ভাৰতৰ ভাগ্য-বিধাতাৰ ক্ৰণ : অতি প্ৰথৰ আৰু প্ৰৱল গতিৰে এই সদাগৰী দলৰ দোপত দোপে জয়-জয় ময়-ময় হোৱা দেখি কঁকালত টঙালি বান্ধি উঠিল এইবাৰ আৰু এটি বিলাতী গোষ্ঠীয়ে। বিলাতৰ এই সংকাৰ, কঠীয়া ৰোপণৰ অভিলাষত, ভাৰত পালেহি। লাগিল তুমুল অৰিয়া-অৰি ন আৰু পুৰণি উভয় পক্ষৰ মাজত। পিচে, পৰৰ দেশত হাই-কাজিয়া কৰি যাতে নিজৰ গা দেখুৱাই জাতীয় দুৰ্বলতাৰ পৰিচয় দিয়া নহয়, সেই আদৰ্শকে সাৰ মানি উচ্চ স্থানীয় সকলৰ প্ৰভাৱত দুয়োটি ফৌজ চামিল হৈ এটি নতুন সংকাৰত পৰিণত হ'ল, ১৬৩১ শকত (ইং ১৭০৯ চন)। এই যুটীয়া কাৰবাৰটোৱেই ভাৰতবৰ্ষত বেহা-বেপাৰ চলাবলৈ আৰু তাৰ পৰিসৰ বহলাবলৈ তৎপৰ হ'ল। এডেও দুডেও কৈ লোটা নিয়া চেৱত গুদাম বুলি কাৰখানা পতাৰ দৰে ব্যৱসায় আৰু বাণিজ্যৰ চতুৰালিৰে ৰাজ্য-লাভ, ৰাজ্য-প্ৰতিষ্ঠা, ৰাজ-শাসন আৰু তাৰ বৰ্কনো স্মুৱাই লৈ ভাৰত-মাতাৰ গৰ্ভত তেতিয়াৰ পৰা শ-চেৰেক বছৰৰ আয়ুস লভি ভাৰতৰ ভাগ্য-বিধাতাৰ ক্ৰণ ৰূপে থিতু দিলে।

ভাৰতৰ গৃহ-কন্দল : এইটিয়েই সেই কাল, যি বিষম সন্ধিক্ষণ মোগল সম্ৰাট সকলকে মুখ্য কৰি পৰম প্ৰতাপী বজা মহাবাজা আদি ৰাজগুৰ্গৰ ৰাজ-শক্তিৰ অজ্ঞাতমাৰে হৈ পৰিছিল যম্‌কাল। সেই সময়ত ভাৰতীয় ৰাজশক্তি বিলাকৰ ভাব-গতি গাই-গুটীয়া পেটে ভঁৰালেই নাছিল, আছিল পৰস্পৰৰ ভিতৰত চকুৰ পোৰণি। থিয়লা থিয়লি, যাব পৰিশেষত ভাৰতীয় ভাই-বজা সকলৰ মাজতে কুক্ৰেত্ৰৰ পিচত কুক্ৰেত্ৰৰ লগনৌ কাঠৰ কাঠ সংস্কাৰেৰে ভাৰতৰ বায়ুমণ্ডল ধুঁৱলি-কুঁৱলী হৈছিল। নবাব বোলক, ছুলটান বোলক, বজা বোলক, মহাবাজা বোলক, আৰু তেনেকুৱা যাকে যি নোবোলক, সি সকলৰ পৰস্পৰৰ মাজত বৈৰীভাব এনে উৎকট হৈ পৰিছিল যে এখন ভাৰতীয় ৰাজ্যৰ বিৰুদ্ধে আন এখন ভাৰতীয় ৰাজ্যই সকলো লাজ-কাজ কাতি কৈ থৈ চকু কাণ মুদি সাত সাগৰৰ সিপাৰৰ পৰা অহা কাটিবেপাৰীদলৰ সমুখত, আঠু লৈ সামৰিক সাহায্যৰ ভিক্ষা মাগিব লগীয়া হৈছিল। এডোখৰ পিঠা। তাকে সমানে ভগাই খাব লাগে। পিচে, সেই কথাতে কন্দল কৰি ছুটি মেকুৰীয়ে বান্দৰ-বিচাৰপতিৰ আশ্ৰয় লৈ বান্দৰটোৰ পৰা পোৱা সহায় সহানুভূতিৰ সঁহাৰিৰ বিষয়ে কণ কণ ছাতৰৰ পাঠ্য-পুথিত থকা কাহিনীটোৰ ধৰণেৰেই, ইংৰাজ-মুদৈৰ সংকাৰটিয়ে বিবাদী ৰাজ-পৰিয়াল দুদলৰ প্ৰতি সহায় সহানুভূতিৰ এফেৰীও কৃপণালি কৰা নাছিল। অজুনে শ্ৰীকৃষ্ণৰ আত্মকপদৰ্শন লভোতে মহা মহা বাঁৰ সকলক নৈৰ সোঁতৰ দৰে বৈ গৈ গোঁসাইৰ মুখ-গহ্বৰত সোমাই পৰা দ্বাপৰৰ সেই দৃশ্যকে পুণৰ অভিনয় কৰিলে কলিত, যাবতীয় ধন-দৌলত সমেত নিজ নিজ ৰাজ্যৰ সৈতে বজা-বাদচাহ সকলে ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ মুখ গহ্বৰত প্ৰবেশ কৰি। এইদৰেই অভিজাত গোষ্ঠীয়ে ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীক বৰণ কৰি হেলাবঙে অনবেবল্ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ ৰাজ্ বচনা কৰিবলৈ ইতিহাসক সমল যোগালে।

নিজাকৈ চাহ-খেতিৰ অৱতাৰণা

সদাগৰী সাম্ৰাজ্য : সাউদৰ সাজেৰে সাজি কাচি আহি গোজেই বৰ গছ হোৱা, আৰু সাম্ৰাজ্য শাসকৰ প্ৰবল শক্তিয়ে শক্তিবন্ত এই বাণিজ্য সন্থাক সন্দেহৰ চকুৰে চাবলৈ ধৰিলে, তেওঁবিলাকৰ নিজ বৰষৰ বিলাতখনৰ চৰকাৰেই। ৰাজ্যৰ অধিকাৰী এই অসীম শক্তিশালী বিৰাট বপুৰ সংকাৰটোৰ ওপৰত ১৬৯৫ শকত (ইং ১৭৭৩ চনত) 'বুটিছ পাৰ্লামেণ্টে' জাৰি কৰিলে এনে এখন আইন যাৰ দ্বাৰা 'কোম্পানী'ৰ অন্তৰ্গত ভাৰতীয় ৰাজ্যবোৰৰ শাসনৰ দায়িত্ব ভাৰ অৰ্পণ কৰা হ'ল চাৰিজন সদস্যেৰে ভূষিত এজন মহা-ৰাজ্যপালৰ (গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল : বৰলাট বাহাদুৰ) হাতত। তালৈকে ওৰাৰেণ হেষ্টিংছ প্ৰথম মহাৰাজ্যপাল মকবল হ'ল। বাণিজ্য সন্থা 'ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী'য়ে এটি বেপাৰী-মহাজনীয়া শাসনত অধিষ্ঠিত ৰাজৰ (গৱৰ্ণমেণ্ট) আইনসম্মত মৰ্যাদা লাভ কৰিলে।

ভাৰতত চাহ-খেতি নকৰে : ভাৰতত চাহ-খেতি প্ৰবৰ্ত্তন কৰি চাহ বাণিজ্যটোক চীনৰ কবলৰ পৰা মোকোলাই আনিব পাৰিলে ইংৰাজ জাতিটোৰ কাৰণেই এটি অমূল্য সম্পদ অৰ্জন কৰা হয়। যাৰ হাতত চীন-চাহ-বাণিজ্যৰ এদনীয়া ক্ষমতা সেয়ে হ'ল 'ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোং'। এতেকে এই একেটি সংকাৰেই ৰাজ-ক্ষমতাৰ বলেৰে ভাৰতত চাহ-খেতিৰ সূচনা কৰিলে চীন-চৰকাৰৰ বোষত পৰিব লাগিব।, চীনে ইংৰাজ চাহ-বেপাৰীবোৰক চীনৰ পৰা ছুতু-খেদা দি তাৰ পোটক তোলাৰ আশঙ্কা। সেয়ে হলে হিতে বিপৰীত হোৱা দি ইংৰাজৰ চাহৰ বেপাৰ চুৰমাৰ হ'ব। সাত-পাঁচ গুণি এনে অকাৰ্য্যৰ পৰা ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰাজ্ বিৰত হ'ল। ভাৰততে চাহ উৎপাদনৰ উদ্যোগ উদ্দীপনাৰ ভাব সিবিলাকে বিসৰ্জন দিলে।

ইন্দুপুৰীয়া চীনৰ হাতত 'ইংৰাজ বৰ্ষৰ' : ১৮৩৯ খৃষ্টাব্দৰ (১৭৬১ শক) ফেব্ৰুৱাৰী মাহত 'অনাৰেবল্ ক'ৰ্ট অব্ দা ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী'-লৈ দিয়া স্মাৰক পত্ৰখনৰ মতে চীনত বুটিছৰ দুখ-দুৰ্গতি কুলাই পাচিয়ে

নধৰাৰ নিচিনা। বৃটিছক 'বৰ্বৰ' [Barbarous] নোবোলাকৈ চীনৰ মুখত ইংৰাজৰ লগত কথা হ'বলৈ যেন কোনো মতেই নোলায়। মন গলেই কোনো সোধপোছ নোহোৱাকৈ চীনা চৰকাৰে কিবা নহয় কিবা এটা লেচু উলিয়াই এওঁবিলাকৰ কাৰবাৰবোৰ সামৰোৱাই পেলায়; আৰু 'বৰ্বৰ' ইংৰাজবোৰক চীনৰ পৰা বাহিৰ হ'বৰ কাৰণে কেতিয়াবা কানি-কাঁচুলি একুৱাই দিয়ে। চাহৰ ব্যৱসায়ত বত ইংৰাজসকলৰ প্ৰতি নিবন্তৰে চলি থকা লঘু লাঞ্ছনা। হেয় জ্ঞান, আৰু অপমানসূচক পৰিবেশত চীন ইন্দ্ৰপুৰীত [Celestial Kingdom] দিন কটোৱাটো সিবিলাকৰ পক্ষে অসম্ভৱ হৈ পৰিছিল। তথাপিও নেগুৰ-কটা বাঘ হেন বৃটিছ সকলে নিজ বেপাৰ-বাণিজ্যৰ হকে পৰ্দেশ মৰ্ভেশ বুলি আত্ম-সন্মান জলাঞ্জলি দি কেৱল স্বদেশৰ স্বার্থ বন্ধাৰ মহান ভাৱত অগুপ্ৰাণিত হৈ, হালধীয়া চীনতে চীনা-জোঁকৰ দৰে মৰ-কামোৰ দি লাগি থাকিল।

ভাৰততো চাহ-খেতি হয় নে : ১৭৫৫ শকত (খৃঃ ১৮৩৩) বৃটিছ পাৰ্লিয়েমেণ্টে 'ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোং'ৰ কিছু শক্তি হৰণ কৰিলে। কাৰণ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোং এটা সংকাৰ। বাণিজ্যই সংকাৰৰ আচল ধৰ্ম। তথাপি এই ক্ষেত্ৰত সুকীয়া এটা চিন্তাৰ কাৰণ এয়ে যে, সেই একে বণিয়া গোষ্ঠীয়েই দেশৰ শাসন-কৰ্ত্তা। সেই কাৰণে চীনৰ চাহ-বজাৰত গ্ৰস্ত হৈ থকা এওঁবিলাকৰ এদনীয়া স্বত্ব গুচাই দিলে নে ভাৰতবৰ্ষত বেহা-বেপাৰ চলাবৰ কাৰণে ইংৰাজ মাত্ৰকে 'ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী'ৰ সৈতে সমানে সুবিধা দিলে; আৰু এইদৰেই 'কোম্পানীৰাজ'ৰ ভাৰতত এদনীয়া ব্যৱসায়ৰ বান্ধ ছিঙি চুৰু'মৈ কৰিলে। তাৰ উপৰিও, ইং ১৮৩৪ চনৰ জানুৱাৰীত, ভাৰতত চাহ খেতিৰ সম্ভাৱনাৰ সন্দৰ্ভত সকলো কথা ফঁহিয়াই চাই-চিঁতি উপায় উলিয়াবৰ কাৰণে বৰলাট লৰ্ড উইলিয়াম বেণ্টিঙ্কে ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ ওপৰতে বৰাদ দিলে।

ভাৰতৰ হাবিয়ে বনৰিয়ে চাহ^{২০} : এনে এটা ধাৰণা আছিল চাৰ

20 মূল কথাখিনি "দা হিষ্টাৰী অব্ দা আছাম কোম্পানী"ৰ পৰা।

যোচেফ্ বেক্সৰ। এওঁক বোলে সমৰ্থন কৰিছিল কৰ্ণেল কীড্, ডাঃ গোৰাম আদিয়ে। ৰাকাৰ চাহাবেহেনো ন দি কৈছিল বোলে নেপালৰ পাহাৰবোৰত চাহ-খেতি কৰিলে। চাহ-খেতি চীনৰ কাৰণে একচেটিয়া হৈ নাথাকিব; বৰং চীনত চাহ লোপেই পাব; আৰু এনে কৰাটো বৃটিছৰ একান্ত কৰ্তব্যও। কিন্তু তেওঁৰ এই কথাবোৰ 'গছত গৰু উঠা, হোলোঙাৰে কাণ বিকোৱা' বুলি উৰাই দিয়া হৈ পৰিল। আন-হাতে ৰাকাৰ চাহাবৰ প্ৰস্তাবটোত, ভাৰতৰ চাহ গছৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কে কথা একাধাৰো নাছিল। আহি পৰিল গাৰ্ডেনাৰ চাহাব। পালে তেওঁ কথাৰ উহ্ বিচৰাৰ ভাৰ। ১৮১৬ চনত (১৭৩৮ শকত) অনাবেব্ল মিঃ গাৰ্ডেনাৰে হেনো কাটমুণ্ডত চাহ দেখি আহি কথাটো ৰাকাৰ চাহাবৰ আগত উলিয়াইছিল। 'হিন্দুস্থানত চাহ খেতি হয়', এনে কথা এঘাৰ মিঃ ৰালিছেও ন দি কৈছিল।

ইতিমধ্যে চীনৰ বাহিৰে আন আন দেশত চাহ খেতিৰ চেষ্টা চলোৱা কথা সদৰী হ'বলৈ ধৰিলে। পেনাণ্ডত ব্ৰাউন্ নামৰ ইংৰাজ এজনে কৰা চাহ খেতিৰ পৰা চাহ হ'লতহে বুজিলে যে তেওঁ বোৱাবোৰ আচলতে চাই গছেই নহয়! (মিৰিকাৰ পাত আৰু চাহ-পাত দেখাত একেই। মিৰিকাৰ পাতকে দেখুৱাই চাহ গছৰ পাত বুলি চীনাই ঠগিলে যদিও ঠিক নাছিল।)

চাহ খেতিত বিফলতা : বীচা গামে যে চাহ পানী চাকি চাই 'ফালাপ' বুলি মাতি উঠিছিল সি ১৭৪৫ শকৰে (ইং ১৮২৩ চনৰে) কথা। তাৰো এঘাৰ বছৰৰ মূৰত অৰ্থাৎ ১৭৫৬ শকতহে 'টী কমিটি'-য়ে মিঃ জে. জি. গৰ্ডনক চীনলৈ পঠিয়াইছিল, চীনৰ চাহ-খেতিৰ সকলো বুজ লৈ তাৰ সঁচ আনিবলৈ। এওঁ ৰালিছ চাহাবৰ পৰা ওলগাজ্ বিলাকৰ আধাকোটি মান চাহগছ থকাৰ সন্তোদ পাইছিল। সি যি কি নহওঁক, এই সময়ত লক্ষা দ্বীপ, মালয়, পেনাং আদি অনেক ঠাইত চীনা হে নালাগে জাপানী চাহো বোলে লগাই চাইছিল। আচৰিত কথা যে ক'তো সফল নহল। ব্ৰাজিলতো বোলে চাহ-খেতি বিফলে উৰিল।

চীনাৰ গুপ্ত বিজ্ঞা : চাহৰ বিষয়ত চীনাবিলাক বৰ আপোন-পেটীয়া আছিল। কিজানি কোনোবাই ক'বাত কেনেকৈ তেওঁবিলাকৰ চাহ-খেতি হেন সঁফুৰাত হাত দিয়ে গৈ, সেই আশঙ্কাত চাহৰ বিষয়ত তেওঁবিলাক সততে উমনি দি থকা চৰাইজনী যেন সজাগ আছিল। চাহ-পানী চাকি তাৰ গুণাগুণ উলিৱাত বিশেষতেই আছিল হেনো মিঃ জেকবচন্ নামৰ ইংৰাজ এজন। এই একেটা খ্যাতিৰ কাৰণেই চীনাৰ লগত এই চাহাবজনৰ বোলে বৰ হলিগলি আছিল। এই গুণতেই তেওঁ চীনাবিলাকৰ পেট লবলৈকো সমৰ্থ হৈছিল। কিন্তু চাহ গছৰ পৰা আগ আৰু পাতবোৰ তুলি আনি থয়হি কেনেকৈ, খচকি মোহাৰি পেন্দা কৰে কেতিয়া আৰু কেনেকৈ, শুকুৱায় কেনেকৈ, তাৰ উমান পাবলৈ চাহৰ পাকঘৰটো জুমি জামি চাবলৈকো তেওঁৰ অনুমতি দিয়া নহয়। সেয়েহে কোনেও সহজে চীনাৰ চাহ-বিজ্ঞা হাত কৰিব নোৱাৰিছিল।

এইখিনিতে কাণ ছোৱাই থলে অবান্তৰ নহব যে মিঃ চী. এ. ব্ৰুচে²¹ চীনাৰ পৰা বোলে চাহ তৈয়াৰ কৰা প্ৰণালীটো শিকি লৈছিল। পিচে, তেওঁ এই গুপ্ত বহু ফেৰা ক'তো ভেদ নকৰিলে, জানোবা দ্বিতীয়া এজনে শিকে! এওঁকো, তেনেহলে, চীনা চৰিত্ৰই ছুলে বুলিব পাৰি।

সমতল ভূমিত চাহ-খেতি নহয় বুলি ভবাৰ লগতে আৰু এটা বুটিছপক্ষীয় ধাৰণা আছিল এই যে, য'তে চাহ-খেতি কৰিবলৈ মন মেলক, গুটিৰ সঁচ, চীন গন্ধমাদনৰ পৰা নানিলে, সেই প্ৰয়াস অসম্ভৱ।

চাহ অসমৰ দেশজাত উদ্ভিদ

বীচা গাম : অসমত যে তেতিয়ালৈকো চাহৰ জুতি লোৱা মানুহ আছিল আৰু সিবিলাকেও চাহ পান কৰিছিল, অন্ততঃ বীচা গামৰ দৃষ্টান্তটোৰ পৰা, হাতে হাতে প্ৰমাণ পোৱা যায়। বীচা গামৰ এই

21 Mr. Bruce, for the first time learnt the hand-made process of tea manufacturer from the China tea makers and kept it to himself as a complete secret from all the Europeans at Sadiya. "Cha-Habi or Tea Forests" by Nakul Chandra Bhuya : *The Assam Quarterly* : October 1962.

দৃষ্টান্তৰ পৰা অসমত চাহ-বাৰীৰ অস্তিত্ব আছিল বুলি পতিয়ন নোযোৱা সকলৰ গৰ্বক খৰ্ব কৰিবলৈকে থলুৱা লোকৰ কৰ্তব্য-বোধে দেখা দিলেহি। তাৰ সুযোগেও ধৰা দিলে। 'দা আছাম' বোলা তেতিয়াৰ কাকতত মিঃ বেইলছন্ বোলা এজনে বোলে এনেদৰে লিখিছিল²² "অসমৰ চাহ বনৰীয়া হৈ পৰি থকা কথাটোলৈ কোনে চকু দিয়ালে, সেই সম্পৰ্কে তিনিটা মতামত দেখা যায়। কিছুৱে কয় যে বিভিন্ন ধৰণৰ সদাগৰ সকলৰ মাজত যেতিয়া চীনৰ পৰা চাহ-গুটি আনি পচাই, গজাই, তাক তোলা বিষয়ে আলোচনা চলিছিল (নিমন্ত্ৰণক্ৰমেই হওক বা এলাপাকতে সেই ঠাইত ওলাই পৰিয়েই হওক) মাজৰ পৰা এজনে মাত দিলে বোলে, 'চাহ-গছ দেখোন আমাৰ তাত হাবিয়ে বননিয়ৈ!' এইজনেই মণিৰাম দেৱান, প্ৰথম থলুৱা লোক, যাৰ আসন অসম-ৰজাৰ পিচতে আৰু যি অতপা চহকী আৰু অসীম প্ৰতিপত্তিশীল। যেয়ে নহওক লাগে আৱিষ্কাৰক, কথিত আছে ব্ৰুচক²³হে নি বোলে

22 "There are two or three opinions as to who first caused notice to be taken of the plant growing in the jungles. Others say that various merchants in Calcutta were discussing the chance of imported Chinese seed thriving in Assam; when a native from the province present (was it by invitation or by chance dropping, I had a curiosity to know) seeing so, tea seed, said, "we have the plant growing wild in jungles." This was Maniram Dewan, the first native next to the then Raja of Assam—a very rich man with plenty of local influence. Be the discoverer who may, Bruce is reported to have been commissioned by Government to open out land for tea. Indigeneous plants were collected and planted and China seed was imported. Maniram Dewan was not far behind. Having plenty of money he commenced making gardens. Both succeeded."

23 ব্ৰুচ আধা ডজন। তাৰ ভিতৰত প্ৰখ্যাত বৰাট ব্ৰুচ, আৰু চী. এ. ব্ৰুচ। এই ক্ষেত্ৰত উল্লিখিত জন চী. এ. ব্ৰুচ।

বাগিচা পাতিবৰ কাৰণে চৰকাৰে নিয়োগ কৰিলে। অসমীয়া চাহ-গছ গোটোৱা হ'ল। মণিৰাম দেৱানো পিচ পৰি নাথাকিল। ধন তেওঁৰ উঠেনদৌ। তেওঁ বাগিচা খুলিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। উভয় পক্ষই কৃতকাৰ্য্য হ'ল।”

আৰু এজনে কৈছে, “১৮৫২ চনত ১৫ৰ পৰা ৫০০ একৰ যোৰা বাগিচা একোখনৰ নিচিনা শিৱসাগৰত ‘আছাম কোম্পানী’ৰ পোন্ধৰখন বাগিচা আছিল। ইয়াৰ উপৰি আৰু তিনিখন মাত্ৰ বাগিচা আছিল^{২৪} তাৰে দুখন এজন দেশীয় সমৃদ্ধিশালী মানুহৰ আৰু আনখন এজন ইউৰোপীয় ভদ্রলোকৰ” আৰু এজনে লিখিছে^{২৫}, “দেৱানে সৰ্ব্বপ্ৰথম অসমৰ হাবিত চাহ গছ আৱিষ্কাৰ কৰে। তেওঁ প্ৰথমে চেলোং আৰু চেনীমৰা বাগান প্ৰতিষ্ঠা কৰে।”

বুৰঞ্জীবিদ শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মা দেৱৰ দৰে মণিৰাম দেৱানৰ জীৱনীৰ বিশদ আলোচনা কমহে কৰিছে যেন লাগে। চাহৰ বিষয়টো লৈ পুৰণি পুৰণি ‘আছাম ৰিভিউ এণ্ড টা নিউজ্’-তো তেখেতৰ কেইবাটিও প্ৰৱন্ধ ওলাইছিল। তেখেতে কৈছে^{২৬}, “তেতিয়া আহোমৰ দিন। চিংফৌ,

২৪ “দেৱানেও চাহ বাগিচা খুলি চীনা মানুহ আনি চলাইছিল। এই সম্পৰ্কে চাব উইলিয়াম হাণ্টাৰ চাহাবৰ The Statistical Account of Assamত লিখিছে: “In 1852 the Assam Company had 15 gardens in Sibsagar with a cultivation varying from 15 to 500 acres in each; in that year there were only three other plantations in the district—two belonging to a wealthy native and the third to a European gentleman.”

“কোৱা বাহুল্য যে ওপৰৰ টোকাৰ wealthy native বোলোতে দেৱানক, আৰু European gentleman বোলোতে উইলিয়াম চাহাবকে বুজাইছে যেন পাওঁ—উপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা লিখিত ‘মণিৰাম দেৱান’ৰ বিষয়ে: ‘আৱাহন’ ১২শ বছৰৰ তৃতীয় সংখ্যাৰ ৩০৩ পৃষ্ঠা।

২৫ শ্ৰীবিমল চৰণ ডেকা—‘আৱাহন’, কাতি ১৮৬২ শক।

২৬ “অসমীয়া চাহৰ আঁতিগুৰি”: ‘আৱাহন’ চ’ত ১৮৬০ শক।

ৰজা বীচা গামে^{২৭} হেনো ১৮২৩ চনত (১৭৪৫ শক) মেজৰ ৰবাৰ্ট ক্ৰচক দুজোপা (ফানাপৰ) চাহৰ গছ ভেটি দিছিল। সেই চাহ-গছ অনাহে হ'ল, বোৱা আৰু নহ'ল। বুটিছৰ দিন পৰিলেহি। কৰ্ণেল চাৰ্জন, নিউবিল, চাল'টন, বিৰিম্ফিল চাহাব আৰু সেই লগতে মণিৰাম দেৱানো উজাই গ'ল চিংফৌ দেশলৈ। বাহৰ পাতিলে সদিয়াত। তালৈকে আহক বীচা গাম। চাহাবে চাহ এবাটি যাচিলে গামক। গামে পানী খাই ‘ফালাপ’ বুলি মাত দিলে। চিংফৌৱে চাহক যে ‘ফালাপ’ বোলে, মণিৰাম দেৱানে সেই কথা চাহাবক বুজাই দিলে। গামক ফালাপৰ পুলি গোটাচেৰেক খোজা হ'ল। গামে গুটি, পুলি, গছ, আটাইবোৰ আনি চাহাবক দিলেহি। বিৰিম্ফিল^{২৮} চাহাবে সেই গুটি পুলি কুণ্ডিল নৈৰ দাঁতিত থকা চাউনিৰ ভিতৰত বোৱাই থলে। সেই কাৰণে টিককু পাহাৰৰ ওচৰত থকা দোৱানীয়াবিলাকে বিৰিম্ফিল আৰু মণিৰামৰে চাহৰ আৱিষ্কাৰ বুলি আজিকোপতি কৈ থাকে।

এতিয়া আগবঢ়োৱা হৈছে শ্ৰী চী. এল. চামাবীয়াই লিখা^{২৯} কথা: “ভাৰতত চাহ খেতিৰ সম্ভাৱনাৰ বিষয়ে সেই সময়ত আৰু অনেকে চিন্তা কৰিছিল। চী. এ. ক্ৰচৰ ভায়েক ৰবাৰ্ট ক্ৰচ্ অসমলৈ আহি চিংফৌ ৰজা এজনৰ লগত চাহ গুটি যোগানৰ চুক্তিও কৰিলে। ইঠাংকাৰে তেওঁৰ ভ্ৰাতৃ চী. এ. ক্ৰচ্ সেই ঠাইত আবিৰ্ভাৱ হ'ল, আৰু চাহ যে তেওঁহে আৱিষ্কাৰ কৰিলে, সেই খ্যাতি তেওঁ লৈ পেলালে।” সদিয়াত দেৱান আৰু গামৰ সৈতে আলোচনা হোৱাৰ পিচতে বিৰিম্ফিল ঢুকাল। বিষয়টো হয়তো লিপিবদ্ধ হবলৈ নেপালেই। গতিকে তেওঁৰ মৰণে, স্মৰণে লগে ভাগে যোৱাত কথাটো লোপ পালে। তাৰ

২৭ বীচা গামৰ ঠাইখনেই হব পায় পৰৱৰ্তী কালৰ বীচাকোপী বাগিচাৰ থল।

২৮ বিৰিম্ফিল আৰু বেডিংফিল্ড একেজনেই হব লাগে।

২৯ শ্ৰীচামাবীয়াৰ বিষয়বস্তু “Early History of the Indian Tea Industry”, প্ৰকাশিত হৈছিল “ভাৰতীয় চাহ পৰিষদ”-ৰ মুখপত্ৰ “চা-কী বাত”ৰ ১৪শ বছৰৰ ৩২ সংখ্যাৰ ১৪৬৫ পৃষ্ঠাত।

পিচৰ ছোৱাৰ আৰম্ভ হ'ল হয়তো ১৭৫৬ শকত (১৮৩৪ খৃঃ) ; যেতিয়া বীচা গামৰ গুটি লৈ পঠিয়ালে লেফ্টাৰ্ণেট্ চাৰ্লটন জেনকিন্সলৈ। সি যি কি নহওক, গাম হ'ল অমায়িক সবল প্ৰকৃতিৰ এনে এজন জন-জাতীয় পুৰুষ, যি হয়তো আৱিষ্কাৰকৰ প্ৰাপ্য খ্যাতিৰ মায়াত নুপৰিলেই। তেতিয়াহলেও উঠিব লাগিছিল দেৱানৰ নামটোহে।

‘হৰিণাৰ মঙহেই বৈৰী’ হোৱাৰ দৰে দেৱানৰ প্ৰথম বুদ্ধি, যশ, কীৰ্ত্তি, সকলোখিনিয়েই তেওঁৰ লগবীয়া গোঁৱা সহকৰ্মী কেজনমানৰ কাৰণে এনে ঈৰ্ষাৰ স্থল হ'ল যে দেৱানৰ নশ্বৰ দেহাটি ফাঁচি-কাঠত ওলোমায়ৈ আনন্দহে পালে। তেনে নহলে চৰকাৰৰ লগত ফেব্ মাৰি যি বাগিচা কেখন তেওঁ নিজৰ ববীয়াকৈ গঢ়ি লৈছিল, তাকো, ক্ষমতাৰ আলম লৈ সিবিলাকে আত্মসাৎ নকৰিলেহেঁতেন।

‘অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ’ দ্বাৰা পৰীক্ষক তথা বিশেষজ্ঞ বুলি মনোনীত এজনৰ যি মন্তব্যৰ অংশ বিশেষ প্ৰকাশন পৰিষদৰ ৩০ ডিচেম্বৰ ১৯৭১ চনৰ চিঠিত লিপিবদ্ধ হৈছিল তাত আৱিষ্কাৰক সম্বন্ধে এনেদৰে উক্তি কৰিছে, “এতিয়ালৈকে ১৮৩৩ খৃষ্টাব্দত ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে চীনৰ চাহৰ ব্যৱসায় হেৰুৱাব পিচত^{৩০} তিব্বতৰ মাজেদি আহি অসমৰ উত্তৰ-পূব সীমান্ত অঞ্চলত আৰু আন ঠাইতো বনবীয়া হিচাবে চাহ গছ আৱিষ্কাৰ কৰে আৰু সেই আৱিষ্কাৰ বৰাট ক্ৰচৰ নামত^{৩১} আৰোপিত হৈ আছে। লিখকে ‘মণিবাম দেৱানে’ই যে সৰ্বপ্ৰথম অসমীয়া তথা ভাৰতীয় চাহৰ আৱিষ্কাৰক তাক কোনেই নুই কৰিব নোৱাৰে...আকৌ আৱিষ্কাৰক ক্ৰচ্ বা দেৱান কোনো নহয় বুলি কৈ ভ্ৰান্তিৰ হে সৃষ্টি কৰিছে।”^{৩২}

ইয়াৰ উত্তৰত বুৰঞ্জীবিদ শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মা দেৱৰ ‘মণিবাম দেৱান’ গ্ৰন্থৰ পৰা তলৰ উদ্ধৃতিখিনি দিয়া হ'ল—

30 পাছত নহয় আগতেই, হেৰুৱাবৰ আশঙ্কাতহে।—লিখক

31 এইটোত ‘হিষ্টাৰি অব্ দা আছাম কোম্পানী’ৰ গ্ৰন্থকাৰ, আন কাৰণত হলেও সন্দেহ নহৈ আক্ষেপহে কৰিছে।—লিখক

32 বুৰঞ্জীৰ ফলত বিশেষজ্ঞৰহে ভ্ৰান্তি।—লিখক

“মণিবাম দেৱানেই পোন প্ৰথম অসমীয়া চাহ উলিয়াওতা : চলিত কথাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰি, বিদেশীৰ দ্বাৰাই স্বীকৃত আৰু গৃহীত মতেদি বাট বুলিলেও, ভূমণ্ডলত অসমৰ নিমিত্তে আছুতীয়া স্থান নিৰ্দেশ কৰাৰ মূল্যতে যে মণিবাম দেৱানেই ঘাই তাক ডাঠি কব পাৰি। বেডিংফিল্ড আৰু চাৰ্লটনে কুণ্ডিলৰ পাৰত চাহ-খেতি কৰাই থকা সত্ত্বেও তেওঁবিলাকৰে, পম ধৰি ধৰি চাহ-গছৰ ভূ-ভা লৈ ফুৰা বৰাট ক্ৰচৰ ভায়েক চি. এ. ক্ৰচে যদি অসমীয়া চাহৰ আৱিষ্কাৰ্তা নাম লব পাৰে... কি পাক লাগিব?”

ইয়াৰ তলত তেখেতৰ পাদ টোকা (ফুট ন'ট) যেনে—

“নিজৰ কীৰ্ত্তি অটুটৰূপে চক্ৰকীয়া কৰি ৰাখিবলৈ বিচাৰি ফুৰা ইংৰাজ লেখক বা কৰ্তৃপক্ষই বাটে-পথে ছুৰাৰ সোৱাদলগা কথা কৈ আমাৰ মন তুঘিৰ পাৰে, কিন্তু, যি যশস্ৰা আৰ্জন কৰিলে জগতত স্মৰণ কলচীৰ দৰে তিব্বিৰাই থাকিব পাৰি সেই যশস্ৰাৰ চাই চাপৰ কাষলৈকে আমাক পৰাপক্ষে, যাবলৈ নিদিয়ৈ। মণিবাম দেৱানে অসমীয়া চাহ উলিয়াইছিল বুলি এই লিখকে ১৯২৪ চনৰ ‘ষ্টেট্ছমেন’ কাকতত প্ৰশ্নোত্তৰ সন্দৰ্ভত এটি সৰুটোকা প্ৰকাশ কৰিছিল। সেই টোকাতে উল্লিখিত মত প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ যাওঁতে দাৰ্জিলিং আৰু চীলনৰ পৰা কোনো কোনো লোকে এনেকৈয়ো লিখিছিল বোলে মণিবাম দেৱান বুলি এটা মানুহেই ওপজা নাছিল। সি যি হওক, ষ্টেট্ছমেনৰ টোকাটোৰ পৰা লাভ হ'ল এইটোৱেই যে চাৰ্ এডৱাৰ্ড গেইটে তেওঁৰ অসম বুৰঞ্জীৰ দ্বিতীয় তাঙৰণত চাহৰ অধ্যায়টোত ভালেমান কথা বহলাই লিখিবলৈ অনুসন্ধান কৰিব লগীয়া হ'ল। ইণ্ডিয়া অফিছ-লাইব্ৰেৰীত থকা জেনকিন্স চাহাবে নিজহাতে লিখা মন্তব্য এটিৰ পৰা তেওঁ যেনেকৈ ৰবিন্‌ছনৰ মতটো ওফোৰাই ক্ৰচকে চাহৰ আৱিষ্কাৰ্তা প্ৰতিপন্ন কৰিব পাৰিছে, সূক্ষ্ম অনুসন্ধানৰ ফলত কেতিয়াবা আমাৰ মণিবাম দেৱানকেই আচল আৱিষ্কাৰ্তা বুলি ডহডহীয়া প্ৰমাণ দিবগৈ পৰা হ'ব। যতোক লাও ডাঙৰ হক, তেও পাতৰ তল। চাহাবৰ

সাৰথি বা কৰ্মচাৰী হৈ যোৱা বাবে, তেওঁৰ নাম নোলাই ওপৰৱালাৰ নাম ওলোৱাটো একো আচৰিত নহয়।

মহাবন্ধা টী কোম্পানীৰ এড্‌ৱাৰ্ড স্কাৰ্থ [Edward Scarth], ববেলী টী কোম্পানীৰ ডব্লিউ. ফাৰ্মিংগাৰ [W. Firminger], মিঃ বেইল্ডন, জৰ্জ চিম্পচন আদি ডানচেবেকে মণিৰাম দেৱানকে অসমীয়া চাহ উলিয়াওঁতা বুলি কয়।”

মিঃ এণ্টোবাছৰ মতে অসমীয়া চাহৰ আৱিষ্কাৰকনো কোন সেই কথা জানিবলৈ সংশ্লিষ্ট মহলৰ লোক সকলৰ যিমনে উদ্বিগ্নতা বাঢ়িছিল সিমনে দিন পাৰ হৈ গৈছিল। এনেও হ’ব পাৰে যে এনে এটি নাম উদ্ভাৱন কৰিলে যাব দ্বাৰা একে কাঁড়তে দুটি পক্ষীৰ নিধন হ’ল, অৰ্থাৎ ৰাজনৈতিক অপৰাধী এজনক কীৰ্ত্তিমন্ত কৰি শাসক সম্প্ৰদায়ৰ বোম্ব ভাগী যে নহ’লেই, ‘কালো আদমী’কো তাবপৰা বঞ্চিত কৰা হ’ল।

সি যি কি নহ’ক মণিৰাম দেৱানেই সৰ্ব্বপ্ৰথম অসমীয়া তথা ভাৰতীয় চাহৰ আৱিষ্কাৰক। এইজন স্বনামধন্য ডাঙৰীয়াই যে ভাৰতীয় প্ৰথমজন চাহকৰ বা চাহখেতিয়ক তাক নুই কৰোঁতা বিবল।

অসমীয়া চাহে দ্বিজত্ব পালে : অসমীয়া চাহ কোৰ্টকলীয়া। যি সময়ত অসমীয়া মান-ভগনীয়া, সেই সময়ত অসমীয়া চাহো, হৈ পৰিল, বনৰীয়া। দেৱানে তাক আকৌ চাহ বুলি স্বীকৃতি দি ঘৰচীয়াহে কৰিলে। আকৌ জাতত তুলি ললে। নৱগুণ লৈ মানুহ দ্বিজ হোৱাৰ দৰে, বা কণী গুচি চৰাই পোৱালি দ্বিজ হোৱাৰ দৰে অসমীয়া চাহে দ্বিজত্বহে লাভ কৰিলে। সেই ফালৰ পৰা চাবলৈ গ’লে আৱিষ্কাৰক ক্ৰচ্‌ নে দেৱান, কাকনো বুলিম?

চাহ-বাৰী, এৰা পৰলীয়া হৈ থকা চাহ-হাবি

কোঁচৰটো এৰি পেটৰটো : চীনৰ চাহগুটিৰ মায়াত পৰাৰ কথা আগতে উল্লুখিয়াই অহা হৈছে। সেই মতে ১৭৫৬ শকত ‘টী কমিটীৰ’ সচিব গৰ্ডন চাহাবে, ককালত টঙালি আটি, চীনৰ পৰা যিমান পাৰে

সিমান চাহ-গুটিৰ বিধান, চাহ-পুলিও আনিবলৈ ওলাল। ইতিমধ্যে টী কমিটীয়ে চৰকাৰক জনালে “চাহ ভাৰত ভূমিতে আছে। অসমত তো য’তে ত’তে, হাবিয়ে বননিয়ৈ।” সিমানতো কোঁচৰ অসমীয়া চাহ এৰি চীনা বীজৰে নকৈ সিঁচাৰ আকাজক্ষাৰে চীনৰ পৰা আশী হেজাৰ চাহ-গুটিৰ চালান কাৰ্টি পঠিয়ালেই। অসমৰ সকলো বহি থকা ভকত নহয়। চীনৰ পৰা গুটি পায়হি মানে অসমীয়া চাহৰ গুটিয়ে গজালি মেলিলেই। চাহ-পুলি বিচাৰোতে গজলীয়া হাবি আৰু বিৰিণাৰ মাজে মাজে এৰা পৰি থকা ডবাই ডবাই চাহনি মুকলি হ’ল। তত্পৰি ছবছৰ তিনি বছৰীয়া গহৰা গজা পুলিৰে চাহ-বাৰী খোলাৰো আৰম্ভ কৰা হ’ল। ইমানতো বোলে হুকুম হ’ল মিঃ গৰ্ডনৰ ওপৰত^{৩৩} আকৌ চীনলৈ যাবলৈ। এইবাৰ তেওঁ বহুতো চীনাৰে সৈতে চাহ-গুটি চাহ-পুলি লৈ আহিল। আগতে অনা কুৰি হেজাৰৰ ভিতৰত যি আঠ হেজাৰ বাচিছিল, বটোৱাৰৰ কোবত তাৰো পৰালি পৰিল।

অসমীয়া চাহৰ চালান : ‘দা হিষ্ট’ৰি অব্‌ আছাম কোম্পানীৰ’ মতে চীনা চাহ উঠে মানে অসমীয়া চাহ গছৰ পৰা পাত তুলি তাবপৰা চাহ তৈয়াৰ কৰি বিকিবৰ কাৰণে বিলাতলৈ পঠিওৱা হলেই। এই সফলতাই ভাৰতক আশা দিলে, চীনৰ লেখীয়াকৈ, এই ভূমিক চাহৰ দেশত পৰিণত কৰিবলৈ। বিশ্বৰ সকলো ঠাইলৈ চাহ যোগান ধৰিব পৰাৰ এটা বিৰাট আশাৰ প্ৰেৰণা লাভ কৰিলে। বৃটিছৰ মুখলৈ পানী আহিল আৰু আহিল অদমনীয় আশা। বুঢ়া আঙ্গুলি নাকৰ আগত টোঁৱাই চীনাকহে যেন ‘বৰ্বৰ’ বুলি মাতিব এনে এটি বাঞ্চা মনৰ কোণত জাগি উঠিল।

‘চাহ-বোৱা’ : চাবুৱা : চীনৰ পৰা অনোৱা গুটিৰ এক অংশ চাবুৱাত বোৱা হৈছিল বুলিয়ে যদিও সেই ঠাইখনে ‘চাহ-বোৱা’ বা চা-বুৱা নাম পালে, পিচে তাৰ পুলি শেহলৈকে বাচি থাকিল নে নাই সেই কথাটোত ‘আছাম কোম্পানীৰ বুৰঞ্জীখনেও সন্দেহ প্ৰকাশ

কৰিছে। তাৰপৰা এনে বুজা যায় যে দিনজয় অঞ্চলৰ হাবি-তলীয়া চাহবাৰীখনৰ কথাত চাবুৱাৰ চীনা চাহৰ সঁচৰ চাহনিৰ কথাও, যেন সান খাই পৰিল।

“আছাম কোম্পানী”

এনে সময়ত বিলাতত ‘আছাম কোম্পানী’ নাম লৈ সংকায় এটি গঠিত হ’ল। ‘কোম্পানী’ৰ উদ্দেশ্য হ’ল চাহ খেতি আৰু চাহ খেতিৰ সম্পৰ্কত আৱশ্যকীয় যান্ত্ৰীয় সামগ্ৰী আৰু তাৰ যোগান পৰিবহন আদিৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ। বোলে বৃটেইনতে প্ৰবৰ্ত্তি থকা বৃটিছৰ দল একেমুঠীয়া হৈ ব্যৱসায় কৰিবৰ কাৰণে যদি ভাৰতবৰ্ষ পাবহি লগীয়াত পৰে, তেন্তে ভাৰততে ব্যৱসায়-বাণিজ্যত বত হৈ থকা বৃটিছ সকল হাত সাৱটি থকাৰ লেখীয়াহে হ’ল! সিবিলাকে দেশৰ পৰা আহি থলুৱা বৃটিছ সকলৰ মুখৰ ভাত কাঢ়ি খাবহি, আৰু থলতে থাকি ই সকলে নপমুৱাৰ বেহ-ৰূপ চাই দিন কটাব? তেনে এটা দেখাতে আপচু পৰিস্থিতিৰ নিবাৰণৰ অৰ্থে এটি সংকায় আঁচনি লোৱা হ’ল ভাৰতৰে কলিকতাত। এই সংকায়ৰ নাম হ’ল ‘বেংগল টী এছোচিয়েছান্’ নে এনে কিবা। একে ইংৰাজৰ দুটা দলে ভাৰততে অৰিয়াঅৰি কৰি কিবা সঙ্ঘৰ্ষৰ অবতাৰণা কৰিব লাগিলে ভাৰতত ইংৰাজ সম্প্ৰদায় লঘুলাঞ্ছনাৰ পাত্ৰ হয়; কাৰণ, সেই সময়ত ইংৰাজৰ শ্ৰেষ্ঠত্বই ভাৰতীয়ৰ স্বীকৃতি লাভ কৰিলেই। তেতিয়াই ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে ‘কোম্পানী-ৰাজ’ৰ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিলে, আৰু কোটি কোটি ভাৰতীয় তেতিয়াই তেওঁ-বিলাকৰ প্ৰজা। সাত পাঁচ গুণি দুয়োটা সংকায় চামিল হৈ ‘দা আছাম কোম্পানী’ নামেৰে জনাজাত হ’ল।

আছাম কোম্পানীয়ে আদি ব্যৱস্থা বুলি মনোনিবেশ কৰিব লগাত পৰিল, দুটি কথাত: চাহৰ কাম জনা চাই চীনা কাৰিকৰী লোক বিচাৰি অনা, আৰু বাকী যাবতীয় কামৰ কাৰণে থলুৱা বহুৱা গোটেৱা। জে. ডব্লিউ মাষ্টাৰ্চ নামৰ ইংৰাজ এজনে অধ্যক্ষৰ (চুপাৰণ্টেন্ডেণ্ট বা জেনেৰেল

মেনেজাৰ বা মহা পৰিচালক) পদত অধিষ্ঠিত হৈ নাজিৰা পালেহি। এওঁ ডেবলাখ মান টকাৰ খৰচ পেলাই দিখৌৰ কূজ এটাৰ এশ একৰ (৪০ হেক্টৰৰ সমান) মান মাটি ভঙাই, চাফা কৰোৱাই, তাতে ছাউনী পাতিলে, লগতে গুদামঘৰ, বহুৱা কুটিৰ আদিবো ব্যৱস্থা কৰিলে। সেই যুগটোত, যিটো সময়ত কোনো বস্ত্ৰৱেই মহঙ্গা নাছিল। ইমান কম কামতে তেওঁ ডেবলাখ টকাকৈ উড়াই আমালৈ এটি সাঁথৰহে সৃষ্টি কৰি থৈ গ’ল।

অৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ

খেহেং, টিংবাই, দিনজয়^{৩৩}, চাবুৱা, নাওহলীয়া, হুগ্ৰীজান, টিপাম, কেটো^{৩৪} এইবোৰত চাহ-বাৰী আছিলেই। ১৮৪০ খৃষ্টাব্দত (১৭৬২ শকত), ‘আছাম কোম্পানী’ৰ বুৰঞ্জীখনৰ মতে, ৫০০০ কিলো পাত তৈয়াৰ হৈছিল। এই সমুদায় ৰাষ্ট্ৰীয় সম্পত্তিৰ ভিতৰত, পোন প্ৰথমে দিনজয় বাদে গোটেইখিনি, আৰু পাছত তাকো, কোম্পানী-ৰাজে আছাম কোম্পানীক দি দিলে। (এই হস্তান্তৰটো যদিহে বিক্ৰি বাবদ, কিমানতনো বেচিলে, কথাটি গুমবতে থাকিল।)

মহা সংকায় ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে নিজৰ অধিকাৰলৈ অনা দেশ-সমূহৰ ওপৰত ৰাজ ক্ষমতাৰ পূৰ্ণ মালিকী স্বত্ব অৰ্জন কৰিলে। ভূমিহে নালাগে প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ ওপৰত ‘কোম্পানীৰাজ’ একাধিপতি হৈ পৰিল। খেৰণি, উলুৱনি, চাপৰি, ডাঠ-পাতল হাবি-বননি, য’ত যি আছিল সকলো সান খাই গ’ল পতিত মাটিৰ শ্ৰেণীত। পতিত মাটিও তেতিয়া গৰ্ভত চাহ-বাৰীৰে সগৰ্ভ।

এই চাহ-বাৰীবোৰৰ প্ৰাক্তন মালিক সকল যে মান-ভগনীয়া, তাক সহজে বুজিব পাৰি। সেই বুলি শতকৰা শ জনকে মান-ভগনীয়া বুলিলে পতিয়ন যোৱা সহজ নহয়। বৰং এনে চাহ-বাৰী হেন অতুল ঐশ্বৰ্য্য ৰজাৰ ঘৰে আত্মসাৎ কৰোঁতে ভয়ত ভগৱন্ত পলোৱাৰ দৰে

৩৩ অহুমান হয় দিনজান বুলিহে।

৩৪ কেটো: ইটাখুলি কোম্পানীৰ খেটো বাগিচা হোৱাই সম্ভৱ।

যে কিছুমান মাটিগিৰিয়ে চম্পট দিয়া নাছিল, আজি কয় কোনে? 'টী ফৰেষ্টছ' অৰ্থাৎ চাহ-বন বা চাহ-হাবি বোলা মাত্ৰাবতে বিং উঠিছিল যে ইবোৰ আবাদী মাটিহে। ছন্ পৰি থকা পথাৰ এখনক অবণ্য বোলা যেনে চাহ-হাবিক পতিত বুলি ঘোষণা কৰাও তেনেই।

এতিয়া নতুন চাহ সংকায়ক পতিত মাটি নিষ্কৰ^{৩৫} কৰি দিবৰ পাল পৰিল কোম্পানীৰাজৰ। চাহ-বাৰী হেন অমূল্য সম্পদক পতিত মাটিৰ লগত লেটপেটালে পিচত তাৰ লেকেচ্ কেচ্খন ভাঙে কোনে? এই লৈয়েই কোম্পানীৰাজৰ বৰ বৰ বিষয়া সকল দোধোৰমোৰত পৰি থাকোতেই, 'আবতৰীয়া বেঙেনাই মোক তোন্ মোক তোন্' কৰাৰ দৰে নতুন সংকায় আছাম কোম্পানীয়ে চৰকাৰৰ থৰ কাঁছুটি একৰাই পেলালে। তৎমৎ এৰি সিবিলাকে ভেটা ভাঙি দিলে। ১৭৬৭ শকত (ইং ১৮৪৫) সংকায়ে মঞ্জুৰি লাভ কৰিলে। মঞ্জুৰি পায়ৈ গাভৰু পাহাৰ আৰু চবাইদেও পৰ্ব্বতত থকা চাহ-বাৰী কেখন হস্তগত কৰিল গৈ। চাহ-বাৰীবোৰ বহলাই নি তাক চাহ-বাগিচাৰ ৰূপত ৰূপায়িত কৰিলে। তাতেহে মনত লাগিছে বোলা কাৰ জহত তেতিয়া পানী পিলে কোনে?

ওপৰাঞ্চি^{৩৬}

কোম্পানীৰাজৰ যুগতে আৰু কোম্পানীৰাজৰ পৰা ওপচকৈ অপত্য স্নেহ লাভ কৰিয়েই গঢ়ি উঠিছিল 'আছাম কোম্পানী'—ভাৰতৰ চাহ উদ্যোগৰ ক্ষেত্ৰত একমাত্ৰ উদ্যোগপতি স্বৰূপে। খেহেং, চাবুৱা, টিংবাই, দিনজান আদিৰ আয়তন বঢ়াৰ উপৰিও খেটো, টিপাম, হুগ্ৰীবাৰী, হুগ্ৰীজান আদি ন ন চাহ বাগিচা। খোলা হ'ল কছাৰী

৩৫ নিষ্কৰ : 'ফী চিম্পল গ্ৰাণ্ট'। ১৭৯২ শক (১৮৭০ চন) পৰ্য্যন্ত অকল আছাম কোম্পানীৰ ভাগতে উঠিছিল ১০৩১০ একৰ নিষ্কৰ ভূমি।

৩৬ 'দা হিষ্টাৰী অব্ দা আছাম কোম্পানী'ৰ পৰা লোৱা কথা।

পুখুৰী, গাভৰু, গেলেকী, চবাইদেও, ডোমৰ দলং, তাওকাক, বুঢ়া গোঁহাঞি, দেওপানী, মহখুটী, হাতীগাঁড়, হাতীপতি ইত্যাদি। ১৭৮১ শকত, আগৰ সেই অকণ অকণ চাহ-বাৰীৰ চাহৰ ক্ষেত্ৰই ৰূপ ললে ৪০০০ একৰ বা ১৬০০ হেক্টৰৰ। তাৰপৰা চাহ তৈয়াৰ হৈছিল ৭৬০০০০ পাউণ্ড বা ৯৫০০ মোন বা ৩৪৪৭২৯.৯ কিলোগ্ৰাম।

অতকাল কাঠৰ জাতৰ বাদে আন কোনো যন্ত্ৰপাতিৰ সহায় নোহোৱাকৈ 'চাহ-ঘৰ'বোৰ চলি আছিল, তেনেই ঘৰুৱা শিল্পৰ ৰূপতে, বুলি কলে আধুনিক চাহ খেতিয়কসকলে বিশ্বাস মানি হয়তো, এইবোৰ কথাৰ 'গীতং গায়ন্তি বানবাঃ'^{৩৭} হে বুলিব।

চাহখেতিৰ সঁজুলি বুলিবলৈ দা, কুঠাৰ, কোৰ, খুপী, হাতুৰী, বতালি আদি অসংখ্য হাতিয়াৰ হাতৰ কাষতেই পোৱাকৈ আছিল।

চাহ-বাৰীবোৰ অসমীয়াৰ ঘৰুৱা শিল্প। ঘৰতে মাৰি মেলি শুকাই লৈ চাহপাত তৈয়াৰ কৰি অসমীয়াই ব্যৱহাৰ কৰিছিল। এনে এটা গৃহ-শিল্প বৃহৎ উদ্যোগ নহৈ চীন দেশৰ দৰে গৃহ-শিল্প হিচাপে জীয়াই থাকিব পাৰিলেহঁতেন, আৰু অসমীয়াৰ জীৱনত ই ব্যাপকভাৱে সহায়ক হবও পাৰিলেহঁতেন।

অতি প্ৰাচীন প্ৰথা : চীনা চাহৰপৰা উৎকৃষ্ট 'গ্ৰীণ টী' কৰিব পাৰি। সেই দিনত তাক কৰা প্ৰণালী হেনো আছিল এনে—চাহনিৰপৰা কুঁহিটোৰ সৈতে কুমলীয়া পাত কেটাকো লৈ আগটো ছিঙি আনে। ডাঙৰ জকা পাতি তাত পানী ভৰাই তলত জাল দিয়ে। পানী উতলি বকবকাই থাকোতেই তাত কেঁচা পাত ঢালি দিয়ে। (এবাবত কেবাহী বা জকাটোত যিমান ডুবাই দিব পাৰে সিমান।) উতলা পানীৰ পৰা সেই লেউসেউ পাতবোৰ কাঢ়নিৰে তুলি নি, আটা-ময়দা মৰাৰ দৰে, কাঠৰ টোলোঠাক বেলনা মাৰিৰ দৰে চলাই লগুণ কৰে। পিচত লদাবোৰ ভাঙি পেলায়। সেইবোৰকে নি, মেলাহি এটা পাত্ৰ

৩৭ শিলা তৰতি পানীয়াং
গীতং গায়ন্তি বানবাঃ।

জালীগাতত বহুৱাই দি, বা চৌকাৰ জুইকুৰাকে লোহাপাত এচটাৰে ঢাকি দিয়ে। তাৰ ওপৰত ধান-চলাৰ নিচিনা সেৰেঙা চালনী এখন বহুৱাই তাত পাতবোৰ মেলি দিয়ে। ভজা শাকৰ চেহেৰা ধৰিলেই সি 'গ্ৰীণ টী'ৰ শাৰীত পৰিল। তাক চাহখোৱা দি খায়।

চীনাই কেৱল 'গ্ৰীণ টী' (সেউজী চাহ-পাত) কৰাৰ পদ্ধতিহে জানিছিল বুলিলে তেওঁবিলাকৰ প্ৰতি বিষম ভুল ধাৰণা লোৱা হ'ব। স্বৰূপতে, 'ব্লেক টী'ৰ (ক'লা চাহ পাতৰ) উৎপাদনৰ ক্ষেত্ৰতো চীনাই আছিল বাটকটীয়া। ভাৰতে পোনতে তেওঁবিলাককে অনুকৰণ কৰিছিল। সেই কাৰ্য্যত ভাৰতে চাহ-পাত তৈয়াৰত নিপুণ চীনাক নিয়োগ কৰিছিল। পৃথিৱীৰ বাকী চাহ ক্ষেত্ৰৰ দেশবোৰে ভাৰতৰ পৰাহে সেই বিজ্ঞা আহৰণ কৰিছিল বুলিলে বঢ়াই কোৱা নহ'ব।

পাত-তোলা : ক'লা-চাহৰ বেলিকাও চাহ গছৰ কুঁহিটিৰ লগত সেই লগৰ কুঁহি-পাত কেটাও ছিঙি অনা হৈছিল। হয় 'এটি কলি দুটি পাত'-ৰ ৰীতি মানি, নহয় এটি কলিৰ লগতে দুটিবো অধিক কুমলীয়া পাতেৰে সৈতে আগটো ছিঙি অনা নিয়মেৰে পাত-তোলা প্ৰথাটি আজিকোপতি চলিত হৈ আছে। ডগ্‌টিৰে সৈতে দুটি পাত লোৱালৈকে 'ফাইন প্লাকিং' (মিহি পাত-তোলা) আৰু কোঁহটোৰ লগত দুটাবো অধিক পাত তুলিলে সেইটো 'কোৰ্ট প্লাকিং' (মোটা পাত তোলা) বোলে।

পাত লেবেলোৱা : লেবেলিবৰ কাৰণে পাতঘৰৰ ছাউত পাতলীয়াকৈ কেঁচা পাতবোৰ মেলি থবৰ যি নিয়ম, সিও কিবা নহয় কিবা এটা ৰূপৰ পূৰ্বাপৰীয়া ৰীতিয়েই। অতীজত পাতৰ ৰস টানি তাক লেবেলাবৰ কাৰণে ৰ'দৰ স্তুবিধাও লৈছিলহে। মূল কথা, কেঁচা চাহ পাতবোৰক গছৰ তল সৰা পাতৰ দৰে তেনেই নিবস হৈ শুকাই যাবলৈ নিদি লেবেলি কেঁচা চানেকীয়া হৈ ৰৱলৈ দিব লাগে। পাতৰ ঠাৰিটো মোকোটাই চাওতে সি নেভাগি সোপস্তুপীয়া হ'লেই

আৱশ্যক মতে লেবেলিল বুলি বুজিব পাৰি। বাগিচাবোৰত কিন্তু পাত-ঘৰত (লিফ্ হাউছ বা উইডাৰিং হাউছত) পাত লেবেলোৱা হুবুলি শুকুৱা বুলিয়েই কয়। প্ৰকৃততে ই লেবেলা পেলোৱাহে (উইডাৰিং কৰাহে) শুকোৱা (ড্ৰায়িং কৰা) নহয়। চাহ গৰম কৰা বা গাপ দিয়া কলবোৰকো 'ড্ৰায়িং মেচিন' বা গৰম কল বা পাত শুকুৱা কলহে বোলা হয়।

পাত-ঘৰ বনাম 'উইডাৰিং ট্ৰাফ' বা 'ভাপ-চাং' : দিনটোৰ গোটেইখিনি কেঁচা পাত মেলিবৰ কাৰণে কিমান ঠাই লাগে, সিও ভাবি চাব লগীয়া কথাই। এক পাউণ্ড ওজনৰ কেঁচা পাতৰ কাৰণে ৯ বৰ্গফুট পাত মেলিবৰ ঠাই উলিয়াব লাগে। যিখন বাগিচাত, এদিনতে এহেজাৰ মোন কেঁচা পাত হয়, সেই অনুপাতেই সেই বাগিচাত গোটাডিয়েক বিৰাট বিৰাট পাত-ঘৰৰ আৱশ্যক হয়। সিমানতো, গেলা ডাৱৰীয়াৰ দিনা, আগদিনা তুলি মেলি থোৱা কেঁচা পাত একে চিনতে থাকিব লাগিলে, পিচ দিনাৰ পাতবোৰো পালেহি সেইবোৰলৈ ঠাই উলিয়াটো ভুককাত হাতী ভৰোৱাৰ নিচিনা ঘটনা হৈ পৰে। তথাপি পৰিচালকে তেনেটো সমস্যাৰ লগত যুঁজি জিকিবই লাগিছিল। তেনে বিষম বিপাকত পৰোতে এনেহে লাগিছিল যেন যিকোনো উপায়ে পাতবোৰক তলৰ পৰা তপত বতাহৰ প্ৰবাহ পেলাই লেউসেউ কৰি পেলাওঁ! কালক্ৰমত সেই তপস্তাৰ ফল ধৰিল। কেউপিনে বন্ধ কৰি ওপৰত, চিলিঙিৰ চাঙত কাপোৰৰ ঢাকোন দি তাৰ ওপৰত এফুট ডাঠ কৈ কেঁচা পাত দিয়া হ'ল। দুখন ৪ ফুট ওখ দেৱাল। ইখনৰ পৰা সিখন ৫ ফুট মান আঁতৰত সমান্তৰাল। এটা মূৰ বন্ধ আৰু সিটো মূৰত ডাঙৰ 'ফেন'। এঠাইত জুই দি গৰম ভাপ উৎপাদন কৰা হৈছে। তাৰপৰা শুকুৱাই দি ফেনে ভাপবোৰ ধৰি আৱৃত হৈ থকা কেঁচা পাতৰ তলখনলৈ বোৱাই দিয়ে। তাত তাপৰ প্ৰবাহ উঠে। তাপৰ যিমান মাত্ৰাৰ প্ৰয়োজন সিমান মাত্ৰা দি যিমান পৰত পাতখিনি লেবেলিলে হয়, ঠিক সিমান পৰতে লেবেলোৱাৰ পাৰি। ৫০ ফুট দীঘল

৫ ফুট বহল এনে জোখৰ ভাপ চাঙত ১০০০ কিলোগ্রাম (কে. জি.) পৰ্য্যন্ত কেঁচা পাত লেবেলাব পাৰি। এনেকুৱা বহুতো 'ভাপ-চাং' অৰ্থাৎ 'উইডাৰিং ট্ৰাফ' কৰিব লগাত পৰে যদিও আগৰ নিচিনা বিৰাট বিৰাট পাত-ঘৰ যে নেলাগেই, কৰ্মীৰ সংখ্যাও অনেক গুণে কমিলে; মালিকৰ মজুৰিৰ ধন বহু পৰিমাণে বাহি হ'ল।

অতীজত লেবেলি যোৱা পাতবোৰ হাতেৰে, আৰু হাতেৰে নোৱাৰিলে ভৰিৰে, আটা-ময়দা মৰা দি মাৰিছিল। পিচলৈ, তলত এখন কাঠৰ উলা পাতি, ওপৰত গধুৰ কাঠ এচেও বহুৱাই তাৰে দলিছিল। সি, তেতিয়া নাম পালে, 'জাঁত'। সেই নামটো দিছিল অতীতৰ 'চাহ-টেকেলা' সকলে। কাঠৰ জাতেৰে দলা, এই নিয়মকে, বহুকাল মানি চলা হ'ল। ইয়াৰ পিচত লোৱাৰ খুৰাৰ ওপৰত খাজি দিয়া, লোহাৰ সজাত কাঠ লগাই দিয়া এনে এবিধ জাঁত তৈয়াৰ হ'ল, যিখন হাত-মাৰিৰে ঘূৰাব পাৰি। জাঁতখনৰ তলৰ ফাল অচল, ওপৰৰ ফালে পিহি থাকে। ইয়াকে বোলা হৈছিল, 'বলিং টেৱল' যাক চাহ 'টেকেলা'বিলাকে 'জাঁত' 'দলা' আৰু 'মেজ' আদি নাম দি লৈছিল। ৪টা মানুহে ওৰে দিনটোত যিমান পাত মাৰিছিল, জাঁতখনে দুঘণ্টা মানৰ ভিতৰতে সেই কাম কৰি পেলাই আকৌ ইথেপ সিথেপ কৈ চাৰি পাঁচ খেপ পাত মৰা কাম চলাইছিল। বহুৱাৰ সংখ্যা যে কমিলেই, খৰচো একে অনুপাতে কমিল।

এই নিয়ম বৰ বেচি দিন নচলিল। বাষ্পযন্ত্ৰ অৰ্থাৎ ইঞ্জিন বয়লাৰে দেখা দি আটাইৰে চকুত চমক লগোৱালে। জাঁতখনৰ হাত মাৰি দালৰ সলনি ধুৰা লগাই ধুৰা দালত চাকা বান্ধি দিয়া হ'ল। সেই ঘিলাৰ পৰা ইঞ্জিনৰ চকালৈ যঁতৰৰ বটীয়াৰে চলোৱা কৌশল মতে কাম কৰিবলৈ ডাঠ ফিতা এডাল যুতি দিলে। এতিয়া আৰু মানুহে ঘূৰাব লগাত নপৰা হ'ল।

ইঞ্জিন বয়লাৰ : ভাপ তৈয়াৰ কৰিবলৈ কাঠৰ প্ৰয়োজন হৈছিল। চাহ বাগিচাত বৰ বৰ কাঠনিৰ অন্ত নাছিল। ইঞ্জিনৰো অশ্বশক্তি আঠৰ

পৰা বাঢ়ি বাঢ়ি এশ ঘোঁৰাবোৰ ওপৰ উঠিল। বাগিচা খোলোতে একোখন তাল কাঠনি সমূলে কাটি পেলোৱা হৈছিল, আৰু কটা গছ-বোৰ গুকালে তাক জুই দি খাণ্ডৰ বন দাহ কৰাৰ দৰে তাক ভস্মীভূত কৰা হৈছিল। এই বন সম্পদৰ ধ্বংসৰ কথা মনত পৰিলে এতিয়াও গা জিকাৰ খাই উঠে। সেই কাৰণে কাঠৰ নাটনি পেলাব পৰাকৈ বাষ্প যন্ত্ৰ অহা নাছিল। ৪ মোন ধৰা জাঁতৰ ঠাইত ৬ মোন ধৰা জাঁত চালু হ'ল। লগে লগে লীড়ুত কয়লা ওলাই সি কাঠৰ সহায় হ'ল। কয়লাৰ জুই টান। কয়লাৰ জুইৰ লগত কাঠৰ জুই সাধাৰণ কিবা এটা যেন হৈ পৰিল। এইদৰে সংৰক্ষণ কৰাৰ চেষ্টা কৰিবলৈ নাপাওঁতেই কাঠনি কিছুমান বন-সম্পদৰূপে বৈ গ'ল।

চাহ-পাত মৰা কল : প্ৰথম মহাবণৰ পিচতে জাঁত অৰ্থাৎ বলিং টেবুলৰ লগত ফেৰ মাৰিব পৰা আৰু এটি পাত মৰা কল ওলাল। বলিঙ্গত পাতবোৰে পাক লৈছিল আৰু চেপাত সি লন্দন হৈ পৰিছিল। এতিয়া এইটো কলে পাতবোৰ কাটি টুকুৰা কৰে, তাক মুচৰি পেলোৱাৰ উপৰিও ছিৰাছিব কৰি ফালে। সি নাম পালে 'চিটিচি মেচিন', আমি বুলিবলৈ ললো 'তিনিকটীয়া কল'। দ্বিতীয় মহাবণৰ পিচত 'বটাৰ্ভেন' বুলি যিটো কল ওলালহি তাৰ কলকাৰখানা 'চিটিচি'তকৈ সহজ। এনে এটা প্ৰথা হ'ল যে 'বলিং' বা 'বটাৰ্ভেনেদি' পাব কৰি অনা কেঁচা পাত 'চিটিচি'ত দিব। চিটিচিও আগতকৈ সৰু কৰা হ'ল। ইটোৰ পৰা সিটোলৈ পাত পাব কৰোঁতে তিনিটা 'চিটিচি' পাব হৈ যায়। প্ৰথমবটোৱে যিমান সৰুকৈ কাটে, মাজবটোৱে তাতোকৈ সৰু কৰে, আৰু শেহবটোত মণিব নোৱৰা আকৃতিত চাহখিনি ওলাই পৰে। ১৯৭১-৭২ চনত চাহ মৰা প্ৰণালীৰ বিপ্লৱ ঘটাইছে আৰু এটি যন্ত্ৰ বা কলে। এই কলটিত পাত পৰিলে সি জাঁতত মৰা দৰে মাৰিব, 'বটাৰ্ভেন'ৰ দৰে সৰু কৰিব, আৰু তিনিটা 'চিটিচি' বাগৰি যি হয় সিও হ'ব, চাহত বাজে বস্তু একো ব'ব নোৱাৰিব আৰু তৈয়াৰী হোৱা চাহ পাতবোৰক আকৌ পাত-কটা কলত কাটিব

নেলাগিব, খাবি বচা কামো নোলাব। এই ‘এল্টিপি’^{৩৪} বোলা কলটো চালু হৈ লোৱাৰ পিচতহে হয়তো ইয়াতোকৈ উন্নত ধৰণৰ কলৰ কথা চিন্তাৰ বিষয় হ’ব।

গৰম কল : ভবিষ্যে পাত মৰা যুগত জালি গাতত কেবাহী পাতি বং পাত শুকুৱা হৈছিল। চোকা বা চুলা এটাত জুই দি লোৱাৰ পাতেবে বন্ধোৱা সজা এটাৰ ভিতৰখন গৰম কৰা হয়। সজাটোক একৰকম বাকচকে বুলিব পাৰি। লোহাৰ চালনীত বং পাত ভৰাই চালনীখন সজাটোৰ ভিতৰলৈ ঠেলি দিয়া হয়। এনেদৰে একেবাৰতে ৪ চালনী পাত শুকুৱাৰ পৰা কল ওলোৱাৰ পিচত ক্ৰমে ৮, ১৬ আৰু ২০ চালনী ধৰা গৰম কল তৈয়াৰ হবলৈ ধৰিলে। এইবোৰেই ‘আপ্ ড্ৰাফ’ কল। ইয়াৰ দ্বাৰা পাত শুকাবৰ সময় কমাব পৰা হ’ল, আৰু বহুখিনি জালি গাতৰ ঠাইত একেটা কলেৰেই কাম চলাব পৰা হ’ল। এনেতে চক্ৰাকাৰ বিচনি অৰ্থাৎ ‘ফেনব’ দ্বাৰা ‘চুলাৰ’ গৰম হাৱা চালনী থকা কোঠাটোলৈ স্তুমুৱাই দিয়াৰ কৌশল ওলাল। সেইবোৰ ‘ডাউন ড্ৰাফ’, ‘টিল্টিং ট্ৰে’ এনে নামৰ কল। এখন এখন কৈ চালনী, জুইৰ তাপত, উলিয়াই স্তুমুৱাই থকাটোত যথেষ্ট পৰিশ্ৰমৰ কথা। সেই কাৰণে সৰু দীঘলীয়া চালনী কেটবোৰ কৰি তাৰ দুয়ো মূৰে শিকলি লগাই দি সেই শিকলিদালকো ঘূৰাই থকাৰ কৌশল উলিয়াই কল উলিওৱা হ’ল। তেনে কলৰ ‘পাৰাগম’ বোলাটো চাহ বাগিচাৰ কলবৰবোৰৰ কাৰণে নহলে নচলা ‘মেচিনৰ’ লেখত পৰিছিল। পিচে ‘এম্পায়াৰ’ ‘ইচীপী’ আদি তাতোকৈ উন্নত ধৰণৰ হ’ল। তাকো চেৰ পেলালে ‘ক্যোৱালিটি ড্ৰায়াৰ’, ‘খী টায়াৰ ড্ৰায়াৰ’ আদিয়ে।

কাঠ, কয়লা, তেল বনাম বিজুলি শক্তি : এই সকলোবোৰৰ গুৰিতে যে বাষ্প যন্ত্ৰৰ আৱিষ্কাৰ সেই কথা দোহাবিবৰ সকাম নাই। বৰ বৰ ‘ইঞ্জিন বয়লা’ৰে বিৰাট বিৰাট একোটা কাৰখানা চলায়। পিচে

38 লাউবী টী প্রচেছাৰ (Lawri Tea Processor Steelsworth Pvt. Ltd., Tinsukia, Under License from ALEX Lawrie & Co. Ltd., Serial No. 007, World Patents Pending.)

তাত কাঠ বা কয়লাৰ প্ৰয়োজন। তাৰ ঠাইত যেতিয়া কলত জলাব পৰা থাকে তেলৰ উদ্ভাৱন হ’ল, আৰু ‘ডিজেল, ড্ৰায়াৰ অয়ল’ আদি ডিগবৈতে ধৰা পৰিল, আগৰ সেই জঞ্জলীয়া কাঠ আৰু কয়লা পুৰি ভাপ সৃষ্টি কৰাৰ পৰা সকলোৰে মন সেই ফাললৈ ঢাল খালে। স্বাধীন ভাৱতে বিজুলি শক্তিৰ যোগান ধৰিবলৈ ললে। চাহ উদ্যোগে পৰাপক্ষত বিজুলি শক্তিৰ সহায় লৈ আনকি তেলৰ ওপৰতো ভৰসা এৰি দিছে। তাতে হাতেৰে ঢুকি পোৱাতে গেচৰ উৎপাদনো হবলৈ ধৰিলে।

ফাৰমেটিং ট্ৰাফ : আগতে বংঘৰৰ কথা কৈ অহা নহ’ল। পাত মৰা জাত আদি কলৰপৰা পাতবোৰ ওলালে তাৰ বংটো তাম বৰগীয়া নহয় মানে ডেৰ ঘণ্টা, দুঘণ্টা আৰু আগতে তিনিঘণ্টা পৰিমিত বংঘৰত ভেটী কৰি বখা হৈছিল, তাৰপৰাহে গৰম কললৈ আনিছিল। আগতে কৈ অহা উইডাৰিং ট্ৰাফৰ উপায়েৰে সৰু সৰু ‘ট্ৰাফ’ কৰা হ’ল, যাতে তাতে পাতৰ বং উঠে। ইয়াত ঠাই লাগিল অতি কম। সেইখিনি ঠাইৰ ব্যৱস্থা ‘চিটিচি’ আদিৰ ওচৰতে কৰি বখা হয়। আগৰ প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড বংঘৰবোৰ কামত নলগা হ’ল। কাম কৰা মানুহৰ সংখ্যাও বেছি পৰিমাণে কম গ’ল। সিহাতে ১৫ বা ২০ মিনিটত পাতত বং হবলৈ ধৰিছে। এয়ে বৈদ্যুতিক যুগৰ মায়া।

বন্ধুৱা নিয়োগৰ হ্ৰাসকৰণ : শুনা মতে লক্ষ্য দেশৰ চাহ ঘৰবোৰ অসমতকৈ উন্নত অৰ্থাৎ আধুনিকতম। আণবিক শক্তিৰ যুগ এতিয়াও আমাৰ দেশলৈ অহা নাই। নাহি নেথাকেও। আমাৰ গবেষণাগাৰে যদি এনে এটি কল উদ্ভাৱন কৰিব পাৰে যাৰ দ্বাৰা কেঁচা পাত পৰাৰ লগে লগে কুমলি যাব, আৰু সেই ‘মেচিনতে’ সি বং-কল, কটা-মৰা কল, শুকুৱা কলৰ সকলোখিনি সুবিধা পাব, যাতে আন কোনো কলকাৰখানাৰ আৱশ্যক নহ’ব। এই চাহজগতলৈকে নহয়, পৃথিৱীলৈকে বিপ্লৱ আনিব। ‘অটোমেটিক’ অৰ্থাৎ আপোনা আপুনি গোটেই কাৰ্য্যপ্ৰণালী চলাই নিব পৰা বিশাল যন্ত্ৰ এটিৰ উদ্ভাৱন আধুনিক

যুগৰ বৈজ্ঞানিকৰ হাতত নোলাবগৈ বুলি মনে নধৰে। তাৰ দ্বাৰা বনুৱাৰ সংখ্যাৰ হ্ৰাস পাবই। কিন্তু আগতে এটা চাহঘৰত যিমান বনুৱা নিয়োজিত হৈছিল, আজি সেই সংখ্যাৰ দহ ভাগৰ এভাগো নহ'ব। অকল পাতৰ খাবী বচা কামতে সামান্য কলঘৰ এটাতে ৫০ কি ৬০টি বনুৱাৰ প্ৰয়োজন হৈছিল। সেই কাম এতিয়া কলবোৰে কৰিছে। এতিয়া মজলীয়া কলঘৰ এটাত কাম কৰা মুঠ বনুৱাৰ সংখ্যাহে কিজানি ৫০, ৬০ বা তেনে হ'ব।

উৎপাদনৰ প্ৰবলতা : এটা যুগ আছিল যেতিয়া চাহৰ উৎপাদন একৰে প্ৰতি ডিক্ৰগড়ত ১২, শিৱসাগৰত ১০, যোৰহাটত ৮, গোলাঘাটত ৭, নগাঁওত ৬ আৰু দৰঙ্গত ১০ মোন বুলি ধৰা হৈছিল। এতিয়াৰ দিনত এইবোৰ ঠাইৰ সকলোতে মানুহে একৰত চলিছ মোন পৰ্য্যন্ত উৎপাদন কৰিবৰ কাৰণে উঠি পৰি লাগিছে। সেয়ে, কলম বা পাতৰ পৰা চাহ গজোৱা ব্যৱস্থা, 'হেজ প্লেটিং' আদি, আৰু মাটি সাৰুৱা কৰাৰ ধৰণ আদিলৈ বিপ্লৱো আনিলে। বনুৱাৰ কাম কমিলে বহুত পৰিমাণে। বাগিচাত ছবাৰ পাতল কোৰ ঘূৰিব লাগিছিল বছৰত, ডবল আৰু এচবীয়া কোৰ এবাৰ। এবাৰ বা দুবাৰ খুঁপি আৰু নিৰাণি, এই সকলোবোৰৰে ওৰ পৰিল। তেন্তে বনুৱালৈ কাম ক'ত? কলম? ইও অতি উজু কথা হৈ পৰিল। বাগিচাৰ বন-ঘাহ বাসায়নিক দ্ৰব্যৰে মৰা হৈছে। তেন্তে বনুৱালৈ কাম ক'ত? চাহৰ উৎপাদন যে বাঢ়িল, পাত তোলাটোৱেইহে হ'ব বনুৱাৰ কাম। তালৈকো যি পৰ্য্যন্ত 'টাৰ্পেন কাটাৰ' বা তেনে ধৰণৰ কিবা পাত তোলা যন্ত্ৰ চালিত নহয়হি।

ওপৰত চাহ তৈয়াৰ কৰা প্ৰথাৰ ক্ৰমোন্নতিৰ মাথোন ইঙ্গিত দিয়া হ'ল। প্ৰথাৰ বিষয়ে কোৱা নহ'ল। যি দ্ৰুত গতিৰে বিজ্ঞানে সালসলনিবোৰ ঘটাইছে এই পুথিখনি লিখি থকা সময়ৰ প্ৰথাবোৰেই হয়তো কিতাপখন প্ৰকাশ হ'বলৈ পাওঁতে নোপাওঁতে অন্য প্ৰকাৰ লব। গতিকে সেই বিষয়ে পুথিমালাত মিঃ ব্লুড ব'ল্ডে লিখাৰ দৰে পৃথক কিতাপ এখন প্ৰণয়ন কৰিলেহে হ'ব।

শব্দ-পঞ্জী

ক'লা চাহ : 'যাক ইংৰাজীত' 'ব্লেক টী' বোলে।

কালা আদমী : ভাৰতীয়ৰ প্ৰতি ইংৰাজৰ হয় সূচক নাম।

কেফিয়ন্ : Caffein

কোম্পানী-ৰাজ : ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ ৰাজত্ব।

গ্ৰীণ টী : ক'লা চাহ কৰোঁতে চাহ ডলাৰ আগতে কেঁচা পাতবোৰ নিৰস কৰি লেবেলাই লয়। 'গ্ৰীণ টী' কৰোঁতে কেঁচা পাতবোৰ উতলা পানীত লেউসেউ কৰি লোৱা হয়। গ্ৰীণ টীৰ বৰণ চিকচিকিয়া ক'লা নহয়। গ্ৰীণ টী-ক সেউজী চাহ পাত নাম-কৰণ কৰা হৈছে।

চাহ-কৰ : কৰ অৰ্থে শুক্কক বুজায়। পিচে চাহ-শুক্কক চাহ-কৰ নোবোলে। নীল খেতিয়কক নীলকৰ বোলাৰ দৰে চাহ খেতিয়ৰ ঠাইত চাহ-কৰ লিখা হৈছে। শব্দটো তেনেই নতুন।

চাহটেকেলা : চাহ-ঘৰত যেতিয়া অসমীয়া বনুৱাইহে কাম কৰিছিল, অসমীয়া বনুৱাক 'কুলী' হুবুলি 'চাহটেকেলা' বোলা হৈছিল। সেই যুগত 'মজদুৰ' শব্দটি চাহ বাগিচাত সোমোৱাহি নাছিল।

চাহ-হাবি : চাহ-বন, একে কথা। সি ইংৰাজী 'টী-ফৰেষ্ট'ৰ অসমীয়া অনুবাদ। টী-ফৰেষ্টছ (Tea-forests) বোলা হৈছিল এনেবোৰ বনভূমিক, য'ত আগৰে পৰা চাহনিও আছিল।

চুইপিং (Sweepings) : জাক অৰ্থাৎ সোঁতাৰ আগত যোৱা চাহ গুড়িৰ জাবৰ।

জাংফাই (মিচিমি শব্দ) : এবিধ জনজলীয়া, মৌবৰণীয়া গোট মৰা গছৰ আঠা

...তাৰ দ্বাৰা কেৰু মণি হয় amber—হেম-কোষ।

জৈৱ-ৰসায়ন : বায়োকেমিষ্ট্ৰী (Biochemistry) টী-ফৰেষ্টছ (চাহ-হাবি দ্ৰব্য)।

নিষ্কৰ ভূমি, নিষ্কৰ মাটি : খাজনা দিব নলগীয়া মাটি (Fee simple grants)।

পতিত মাটি : খেতি বাতি নোহোৱাকৈ পৰি থকা চৰকাৰী মাটি (Waste land)।

ফানাপ, ফিনাপ, ফালাপ : চাহ পানী।

বাম্প যন্ত্ৰ : ষ্টীম ইঞ্জিন ; ভাপেৰে চলোৱা ইঞ্জিন।

বংঘৰ : ফাৰমেন্টিং হাউছ (Fermenting House)।

লেকাম পানী : চাহ পানী।

লোৱৰ বা লোহাৰ জাত বা ডলা : কেঁচা পাত চেপি খুন্দি মৰা কল, 'বলিং টেবুল'।

সংকায় : কোম্পানী (সমবায় ভেটিত চলোৱা ব্যৱসায় গোষ্ঠী)।

ব্লেক-টী : (ক'লা বঙৰ চাহ পাত) ক'লা চাহ পাত।

ফাইন্ প্লাকিং : দুটা কুঁহি পাত, আৰু এটা কোঁহ, যাক বোলা হৈছে "এটি কলি দুটি পাত" তাকে মিহি-পাত বোলা হৈছে। সেই মতেহে পাত চিঙিলে, সি ফাইন্ প্লাকিং।

কোৰ্চ প্লাকিং : যেতিয়া "এটি কলি দুটি পাত"ৰ কথা এৰি কুঁহিটোৰ লগত দুটিবোৰ অধিক সংখ্যক কুমলীয়া পাত তোলা হয়।

এক পাউণ্ড ওজন : ৮২ পাউণ্ড ৩৭ কিলোগ্ৰাম বা এমোন ওজনৰ সমান।
সেই কাৰণে ১ পাউণ্ড প্ৰায় আধা কিলো।

অশ্ব শক্তি : (ঘোঁৰাৰ শক্তি) হ'ল পাৰাব। বিলাতত ১ চেকেণ্ডত ৫৫০ পাউণ্ড অৰ্থাৎ এক মিনিটত ৩৩০০০ পাউণ্ড এফুট ওপৰলৈ তুলিব পৰা শক্তিয়েই ১ অশ্ব বা ঘোঁৰাৰ শক্তি বা বল।

মোন : ৮২ পাউণ্ডত ৩৭.১২ কিলোগ্ৰাম। কিন্তু চাহ পাতৰ ওজনৰ ক্ষেত্ৰত ৮০ পাউণ্ড (৩৬.২২ কিলো) এমোনৰ সমান।

প্ৰাসঙ্গিক গ্ৰন্থ-পঞ্জী

আছাম কোৱাৰ্টাৰলী ২য় খণ্ডৰ চতুৰ্থ সংখ্যা।

আছাম ট্ৰিবিউন্ ৮, ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৭০।

আছাম মেডিকেল কন্ফাৰেন্স (ডিব্ৰুগড়) ছুভেনাৰ।

আছাম ৰিভিউ এণ্ড টী নিউজ।

আৱাহন, চ'ত, ১৮৬০ শক।

ইণ্ডিয়ান টী—গ্ৰন্থকাৰ মিঃ ৰুদ্ ব'ল্ড।

চা-কী-বাত্, ১৪শ বছৰৰ ৩৯ সংখ্যা।

অনুচ্ছ নোট-বুক ফব, প্লেটাছ—গ্ৰন্থকাৰ জনচক্ৰ।

দা আছাম।

দা টী (মিঃ ক্লীভানিকৰ) জানুৱাৰী ১৯৬১।

দা নিউ গ্ৰাউণ্ড, ৱাৰ্ক অব, ব্ৰিটিছ ইষ্ট্ৰী।

মণিৰাম দেৱান—গ্ৰন্থকাৰ শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মা।

ইষ্ট্ৰী অব, আছাম : গ্ৰন্থকাৰ চাৰ এডৱাৰ্ড গেইট।

ইষ্ট্ৰী অব, দা আছাম কোম্পানী : গ্ৰন্থকাৰ মিঃ এইচ. এ. এণ্টব'ৰাচ।

নাম-সূচী

অসম প্ৰকাশন পৰিষদ ২২

আছাম কোম্পানী ২৬, ২৮

মিঃ আৰ্নল্ড হুইটেকাৰ ৫

ডাঃ ইউ. এন. ঘোষ ৯

(ইংলিছ) ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোং ১২, ২৬

ইণ্ডিয়া অফিছ লাইব্ৰেৰী ২৩

ইয়ান্দাবু সন্ধি ২

ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোং ১২, ১৪, ১৫, ১৬, ২২, ২৬

উপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা ২০

বজা এলফ্ৰেদ ১১

বাণী এলিজাবেথ ১১

ওৱাৰেণ হেষ্টিংছ ১৫

ৰুদ্ ব'ল্ড ৬, ৩৬

কন্ফিউচিয়াছ ৫

কৰ্ণেল কীড, ১৭

অনাৰেবল্ ক'ৰ্ট অব, দা ইষ্ট ইণ্ডিয়া

কোং ১৫

মিঃ গাৰ্ডন ২৪

মিঃ গাৰ্ডেনাৰ ১৭

লৰ্ড উইলিয়াম্ বেকিঙ ১৬

চাৰ উইলিয়াম্ হাণ্টাৰ ২০

মিঃ এইচ. এ এণ্টোবাছ ৩, ২৪

মিঃ এড'ৱাৰ্ড স্মাৰ্থ ২৪

চাৰ এড'ৱাৰ্ড গেইট ৩, ২৩

ডাঃ গোৰাম ১৭

কৰ্ণেল চাৰ্জান ২১

মিঃ চাৰ্লটন জেনকিন্স ২১, ২২ ২৩

শ্ৰী চি. এল. চামাৰীয়া ২১

মিঃ চি. এ. ব্ৰচ্, ৩, ১৮, ১৯, ২১, ২৩

মিঃ চি. জে. হেৰিছন ৬

চাৰ জন্ মন্দভিলী ১১

মি: ছীমেলম্ ১১	মি: বেডিংফিল্ড ২৩
মি: জনছন্ ১০	শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মা ৩, ২০, ২২
মি: জৰ্জ চিম্পচন্ ২৪	মি: বেইলছন্ ১২
মি: জি. ক্লীভাকিন ৭	বেংগল টী এছোচিয়েছন্ ২৬
মি: জেকবচন্ ১৮	মি: ব্ৰাউন ১৭
মি: জে. জি. গৰ্ডন্ ১৭, ২৫	ভাৰতীয় চাহ পৰিষদ ৫১
মি: জে. ডব্লিউ. মাষ্টাৰ্চ ২৬	মণিৰাম দেৱান ১২, ২০, ২১, ২২, ২৩, ২৪
টমাছ ষ্টিভেন্স ১১	মহাবন্ধা টী কোং ২৪
টী কমিটী ১৭, ২৪	ছাব, যোচেফ, বেক ১৭
মি: ডব্লিউ ফাৰ্মিঞ্জাৰ ২৪	মেজৰ ববাৰ্ট ক্ৰচ্ ২১, ২২
ডাচ্ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোং ১২	মি: ববিনছন ২৩
দা আছাম্ কোং ২৫	মি: লিনিয়াছ ১০
নকুলচন্দ্ৰ ভূঞা ৫, ১৮	মি: ৱাকাৰ ১৭
মি: নিউবিল ২১	মি: ৱাৰ্ণাৰ মাৰ্টেন য়ুব ১১
শ্ৰীপ্ৰকাশ খেয়াৰ ১১	মি: ৱালিছ ১৬
ববেলি টী কোং ২৪	ষ্টেটছ্ মেন্ ২৩
মি: বিবিম্ফিল ২১	হেবন্থপ্ৰসাদ বৰুৱা ৪, ৫
বীচা গাম ১৭, ১৮, ২১, ২২	
বুদ্ধদেৱ ৪	

উল্লিখিত স্থানবিশেষ

অষ্ট্ৰেলিয়া ১	চাবুৱা ২৮
আজাৰীয়ান অ'টন'মাছ বিপাৱিক ৮	চিংফৌ ২০
আফগানিস্থান ১	চীন ১, ৫, ৬, ৭, ১০, ১৫, ২০, ২২, ২৩, ২৭
আফ্ৰিকা ৩, ১০	চুদান্ ১
আমেৰিকা ১	চুৰাত ১৩
আয়াৰ ১	চেণ্ট টমাছ ৯
ইংলণ্ড ১২	ছোভিয়েত ইউনিয়ন ৮
ইন্দোনেচীয়া ১	জৰ্জীয়া ৮
ইৰাক ১	জলপাইগুৰি ১
ইৰান ২১	জাপান ১
উত্তমাশা অন্তৰীপ	জাৰ্মেনী ১
(কেপ্, অব্, গুড্, হ'প) ১০, ১১	টিউনেচীয়া ২
কছাৰী পুখুৰী ২৮, ২৯	টিংৰাই (চাহ-বাৰী) ২৮
কলিকতা ১৩	টিপাম (চাহ-বাৰী) ২৮
কাট্,মুণ্ড ১৭	টেৰাই বা টিৰাই ১
কানাডা ১	ডিগবৈ ৩৫
কিউবা ৯	ডোমৰ দলং ২৯
কুণ্ডিল নৈ ২১	তাওকাক ২৯
কৃষ্ণ সাগৰ (ব্লেক ছী) ৮	তিব্বত ৭
কেনীয়া ১	ত্ৰিপুৰা ১
কেটো (বা থেটো) ২৭	দাৰ্জিলিং ১, ২৩
কেৰেলা ১	দিনজয় (চাহ-বাৰী) ২৭
থেহেং ২৮	দিনজান ২৫
গড়গাঁও ১৩	দেওপানী ২৯
গাভৰু পাহাৰ ২৯	দেনমাৰ্ক ১১
গেলেকী ২৯	নাওহলীয়া (চাহ-বাৰী) ২৭
গোৱা ১১	নাজিৰা ২৭
চৰাইদেউ পৰ্বত ২৮	

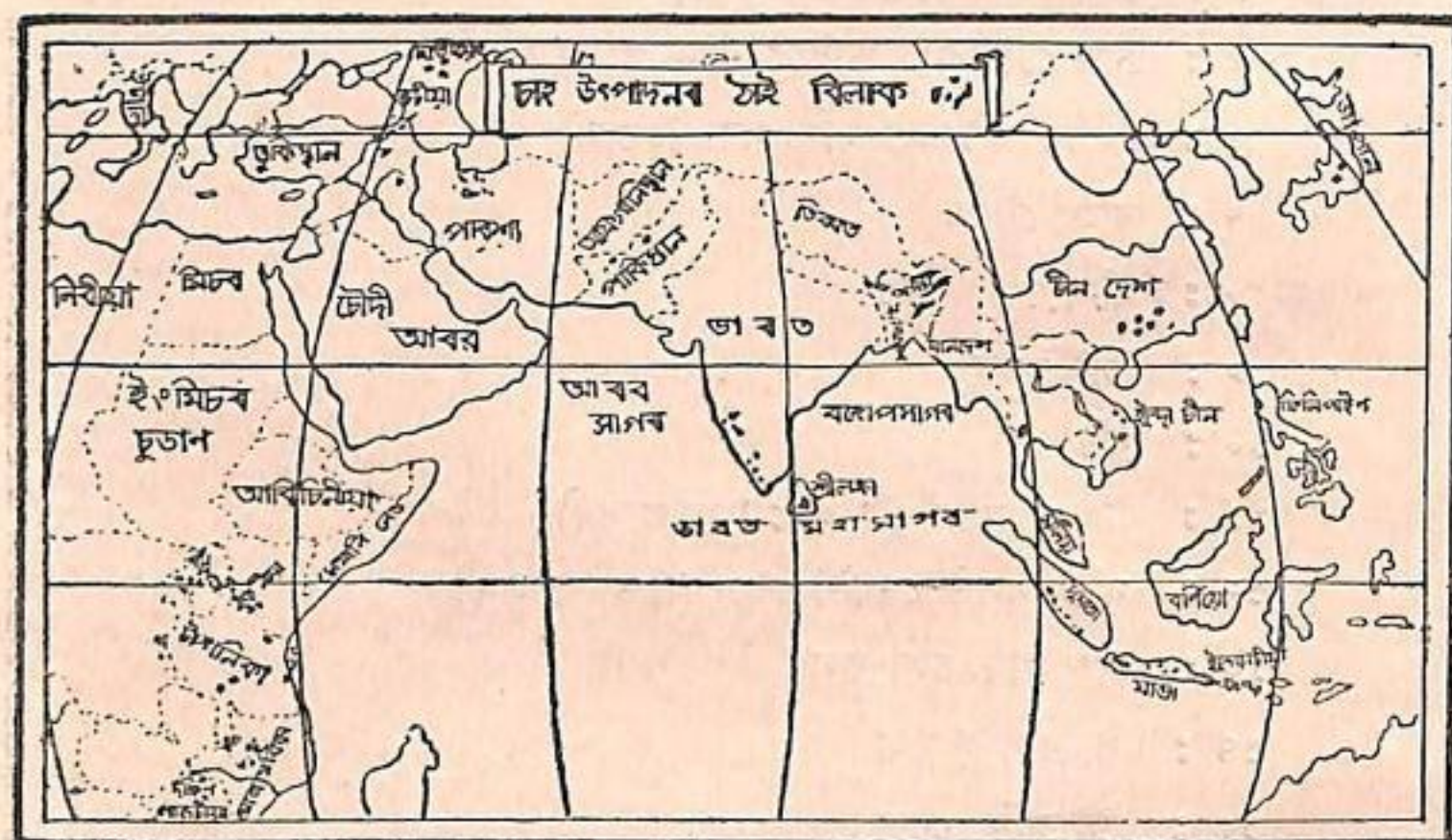

নিউজীলেণ্ড ১	মালয় ১
নেপাল ৭	মিচৰ ১
পঞ্জাব ১	যাভা ১
পৰ্টুগাল ১০	কচীয়া (কচ দেশ) ১, ৬, ৭
পাকিস্তান ১	লখিমপুৰ জিলা ৩
পেনাং ১৬	লণ্ডন ২
বঙ্গদেশ ১	লিচ্বন ১০
বাটুমি কেফিণ ফেক্টৰী ২	লংকা, চীন ১, ২, ১৭, ৩৫
বিলাত, ব্ৰিটিছ ১, ২, ১২, ২২	লীডু ৩৩
বুঢ়াগোঁহাই ২২	সদিয়া ১২
বোম্বাই ১৩	হলেণ্ড ১
ব্ৰাজিল ১৭	হাতীগড় ২২
মহখুটা বাগিচা ২২	হাতীপতি ২২
মহবন্ধা কোং ২১	ছগ্ৰীজান (চাহ-বাবী) ২৮
মাদ্ৰাজ ১, ১১	ছগ্ৰীবাবী ২৮
মাৰ্কিন দেশ ১	য়ান্দাবু ১০

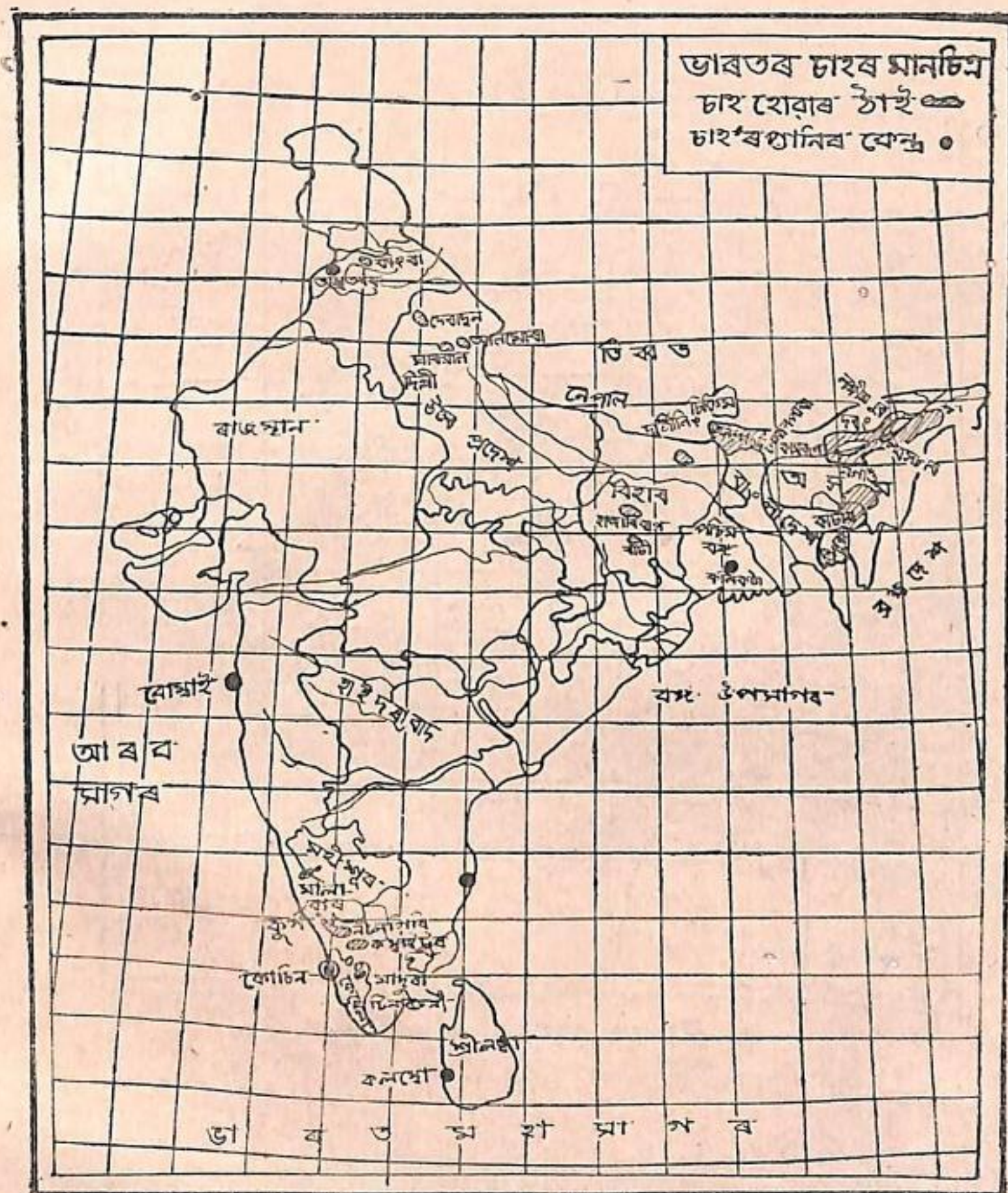
চিত্ৰৰ তালিকা

চিত্ৰ	১ : জগৎময় চাহৰ মানচিত্ৰ
২ : ভাৰতৰ চাহৰ মানচিত্ৰ	
৩ : অসমৰ চাহৰ মানচিত্ৰ	
৪ : জোখ-মাখমতে পাত তুলিছে	
৫ : চাহ টেকেলাই ভৰিৰে পাত মাৰিছে	
৬ : কাঠৰ জাঁতত পাত মৰা হৈছে	
৭ : বলিং টেবুল	
৮ : বটবভেন্	
৯ : চিটিচি কল	
১০ : ঘুগী	
১১ : উন্নত ধৰণৰ ঘুগী বা গোলা-চালনী	
১২ : ঘুগীৰ সলনি চেপটা কেঁচা পাতৰ চালনী	
১৩ : চাহ পাত চলা কল	
১৪ : পাত কটা কল	
১৫ : উইডাৰিং ফেন্	
১৬ : ব্লেণ্ডিং মেচিন	
১৭ : ইচিপী	
১৮ : চাহৰ বাকচ	
১৯ : নারলৈ চাহ বাকচ	
২০ : জাহাজলৈ চাহ বাকচ	

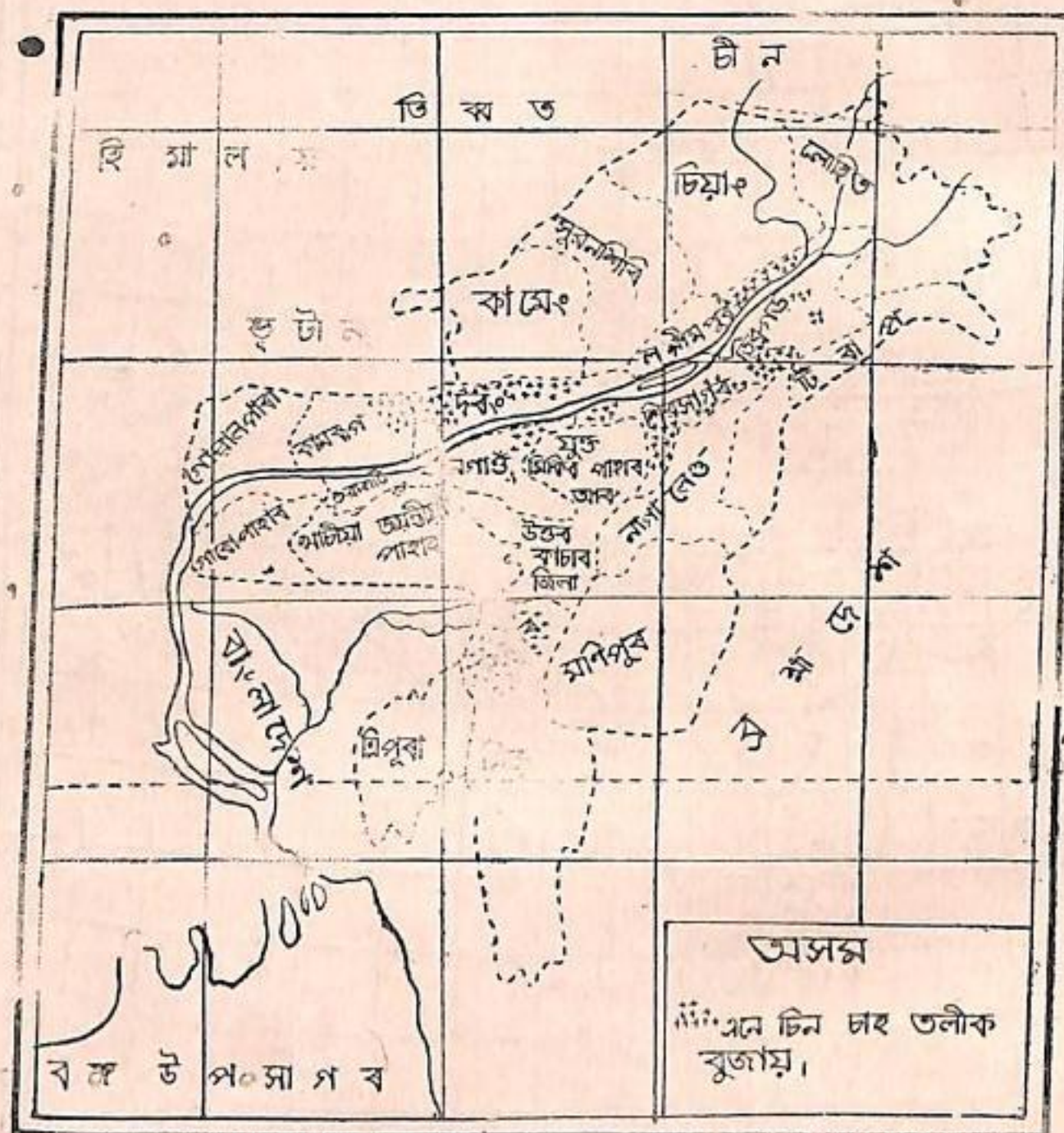

চিত্র ১ : জগৎময় চাহৰ মানচিত্র।

চিত্র ২ : ভাৰতৰ চাহৰ মানচিত্র।

চিত্ৰ ৩ : অসমৰ চাহৰ মানচিত্ৰ।

চিত্র ৪ : জোখ-মাখ মতে পাত তুলিছে

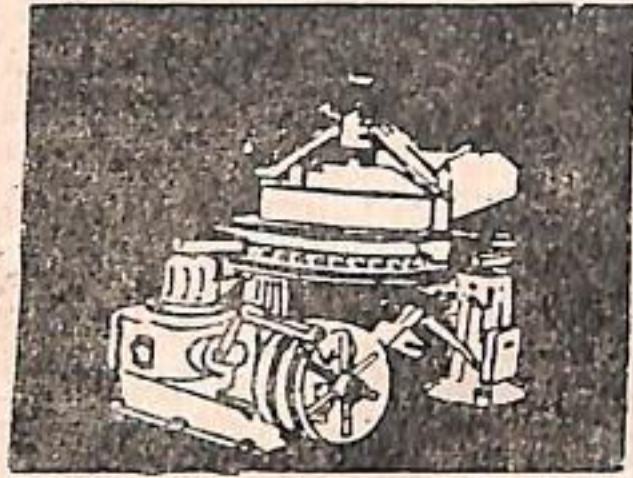

চিত্ৰ ৫ : সৰ্বপ্ৰথম চাহৰ কেঁচাপাত মৰাৰ প্ৰথা ।
চাহ টেকেলাই ভৰিবে পাত মাৰিছে ।

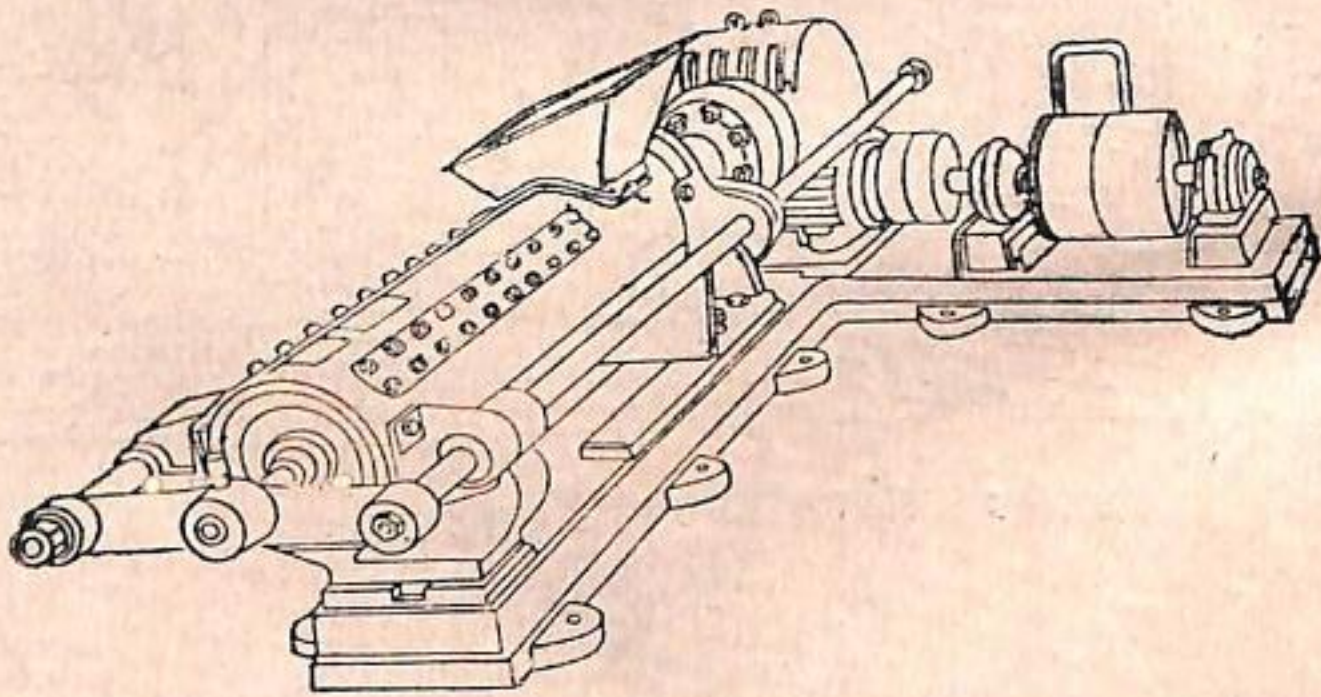
চিত্ৰ ৬ : কাঠৰ জঁাতত পাত মৰা হৈছে ।

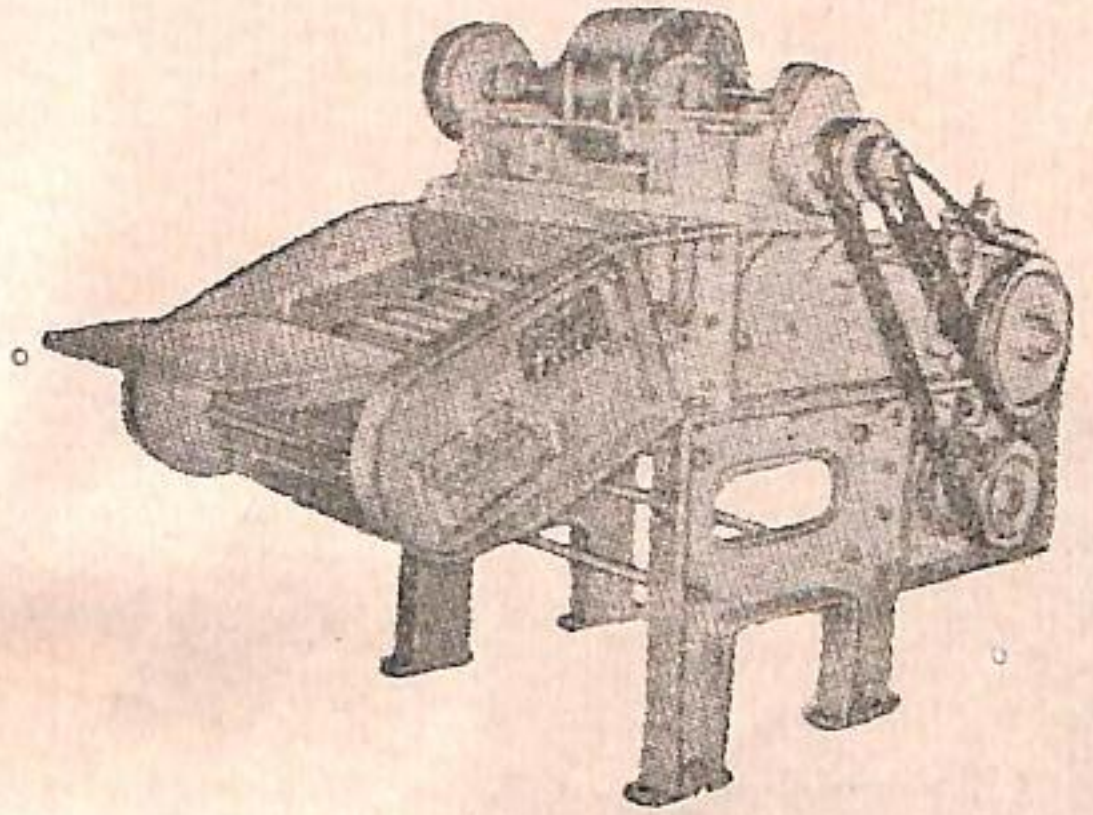
চিত্ৰ ৭ : বলিং টেবুল

কাঠৰ জাঁতত পাত মাৰিবলৈ এৰি লোৱাৰ জাঁত বা বলিং টেবুলত পাত
মৰা প্ৰথা চলিল। ইও হৰেক বৰমৰ।

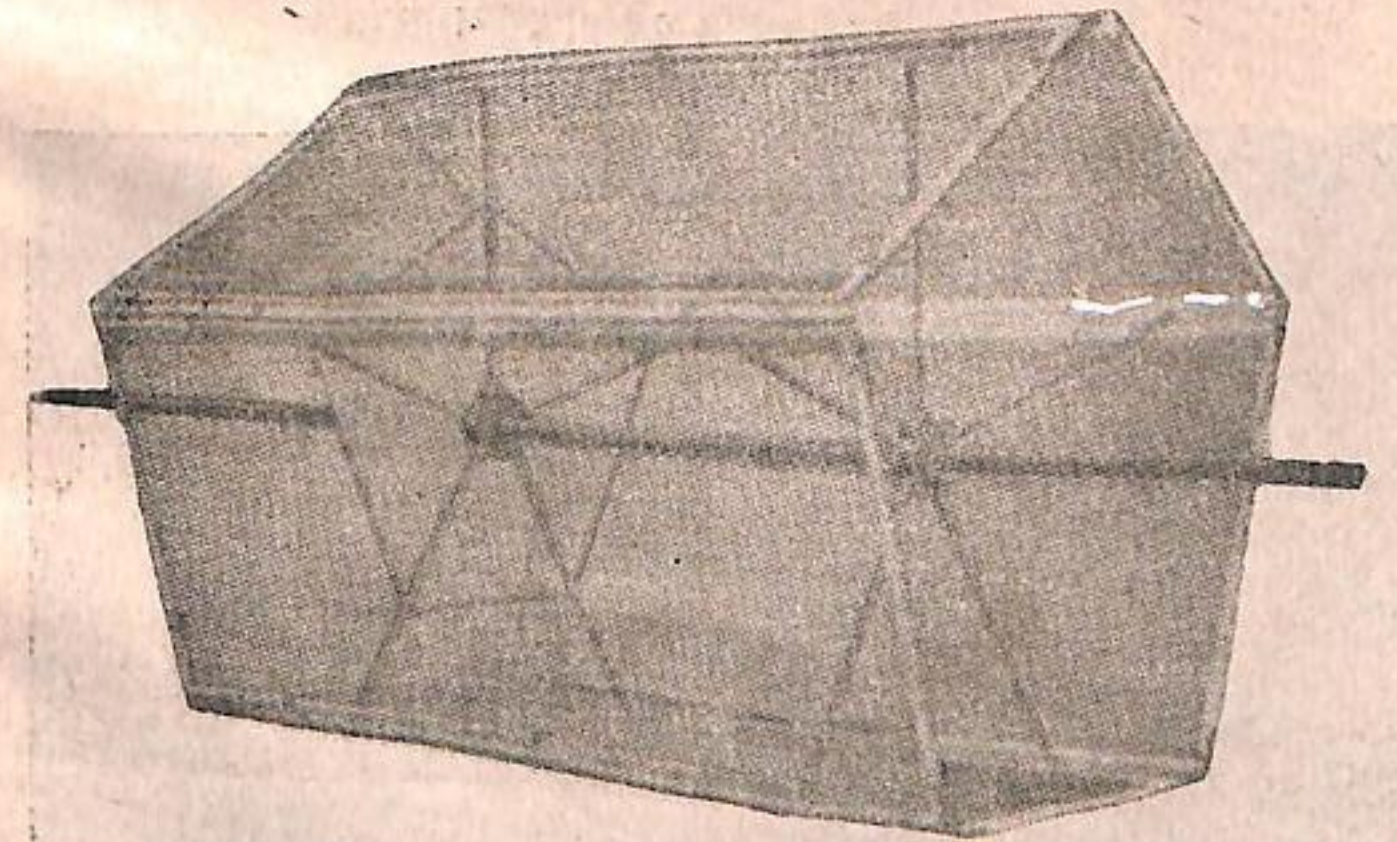
চিত্ৰ ৮ : বটবভেন্

বটবভেন্ বা বলিং টেবুলৰ মালতকৈয়ো উন্নত ধৰণৰ কেঁচা পাত মৰা কল।

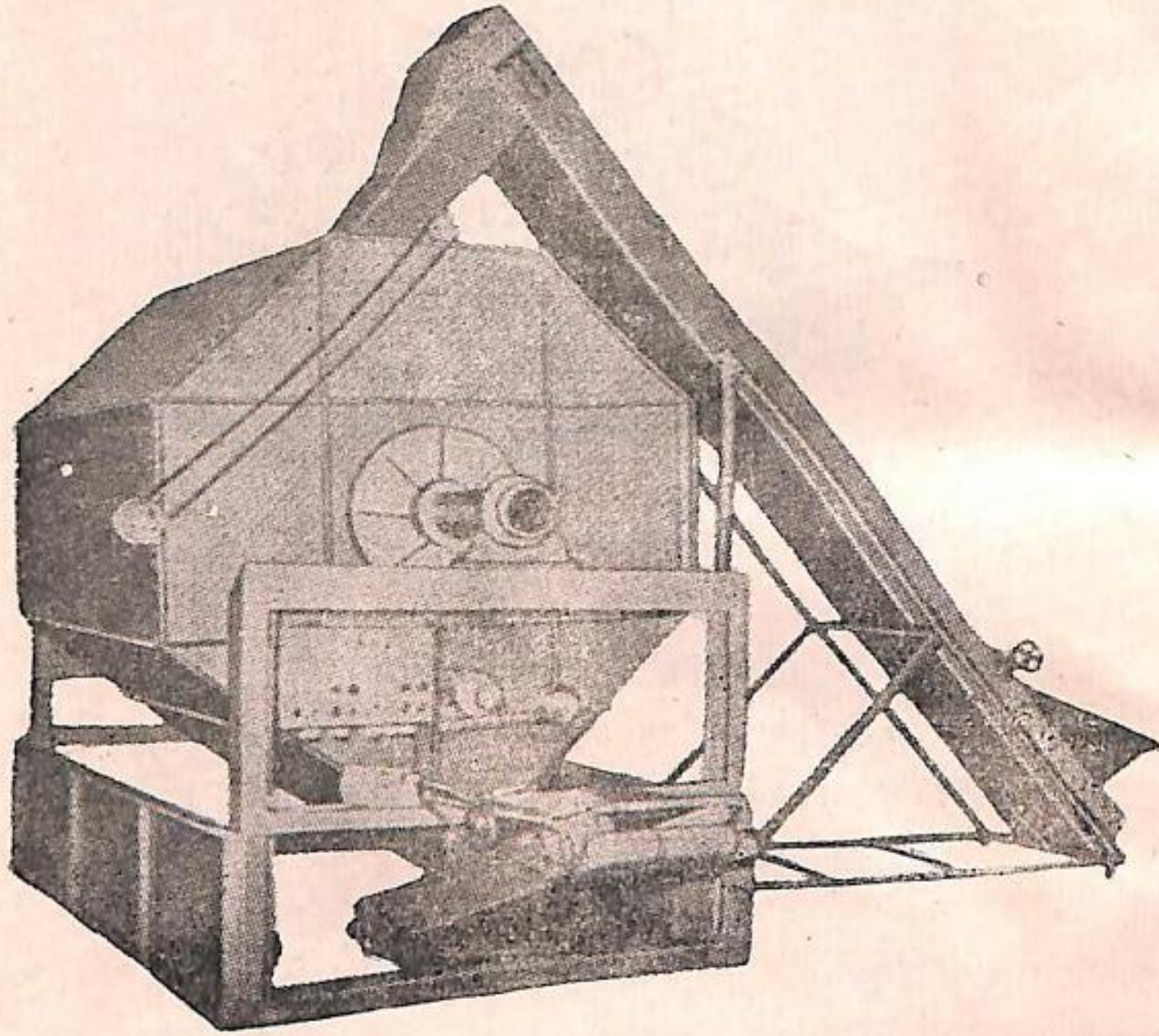
চিত্ৰ ৯ : চিটিচি কল

শেহতীয়াকৈ এল-টি-পী নামৰ যিটো বিৰাট কল ওলাইছে সি বলিং, বটবভেন্,
চিটিচি সকলোৰে কাম অকলৈ বেচি স্থানিপূৰ্ণভাৱে চলাইছে।

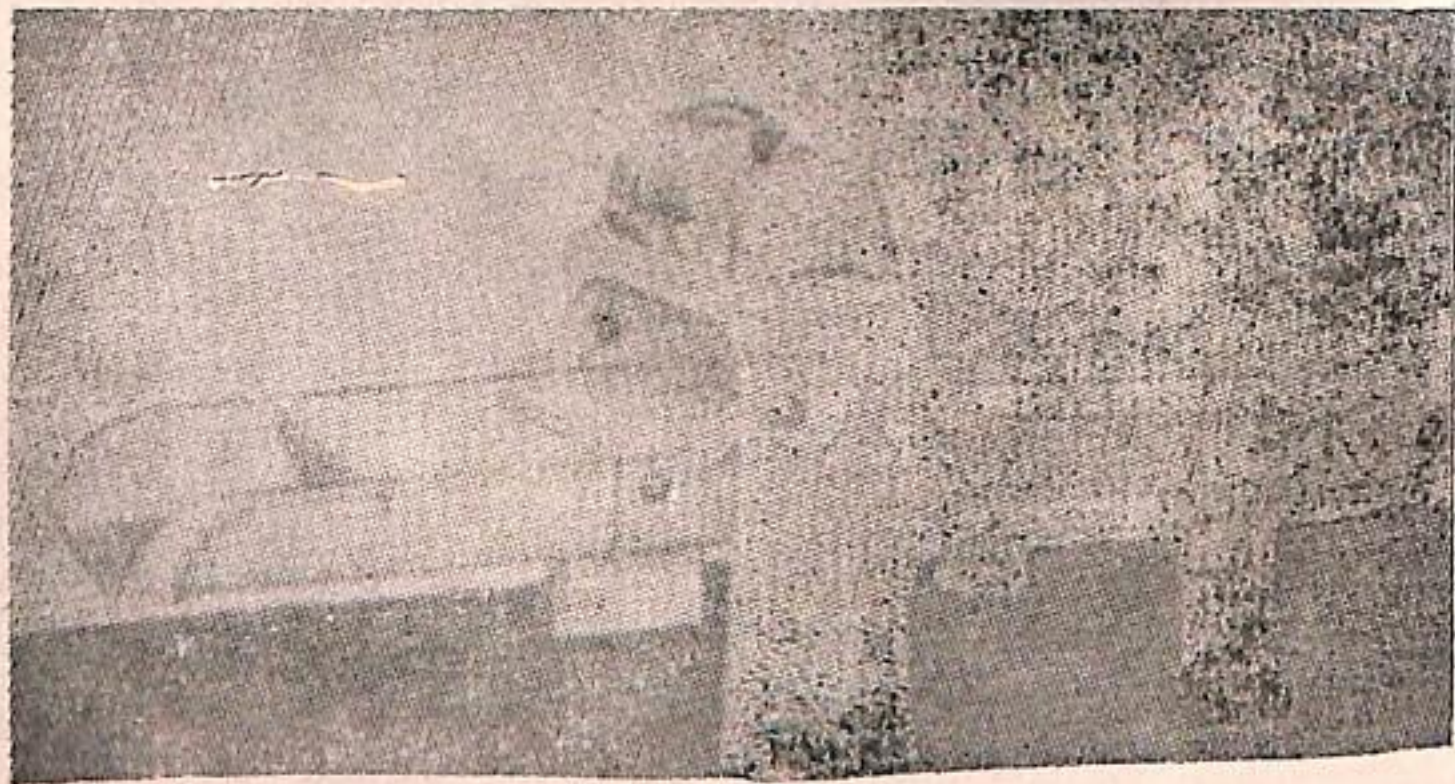

চিত্ৰ ১০ : বুকী

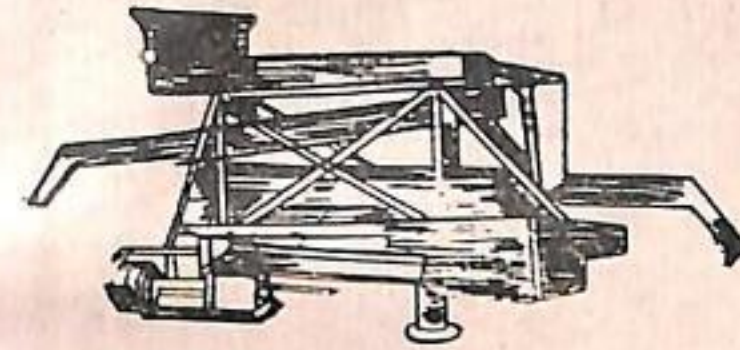

চিত্র ১১ : উন্নত ধবণৰ ঘুগী বা গোলা-চাবনী

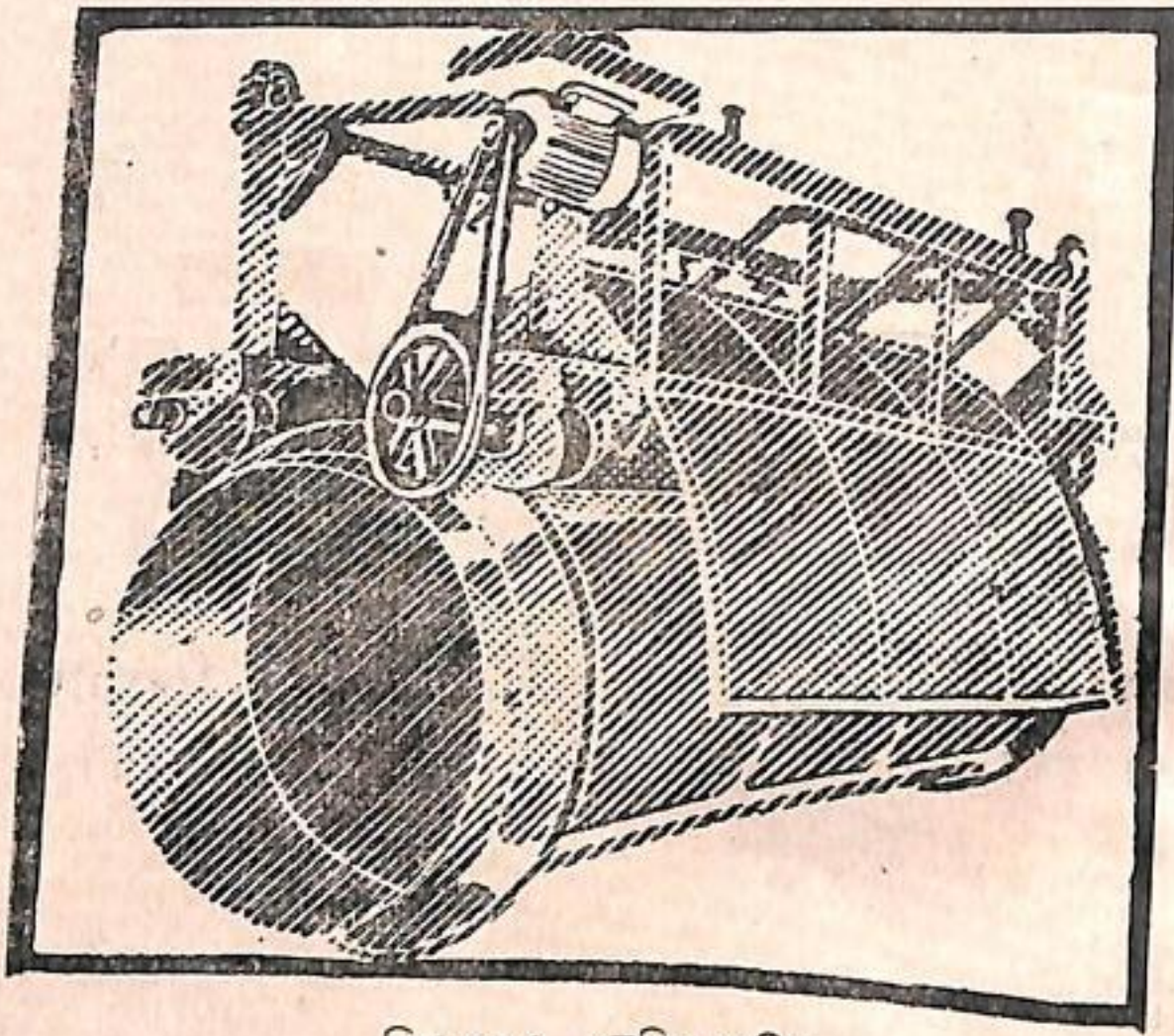

চিত্র ১২ : আন ধবণৰ ঘুগীৰ সলনি চেপেটা কেঁচা পাতৰ চালনী।

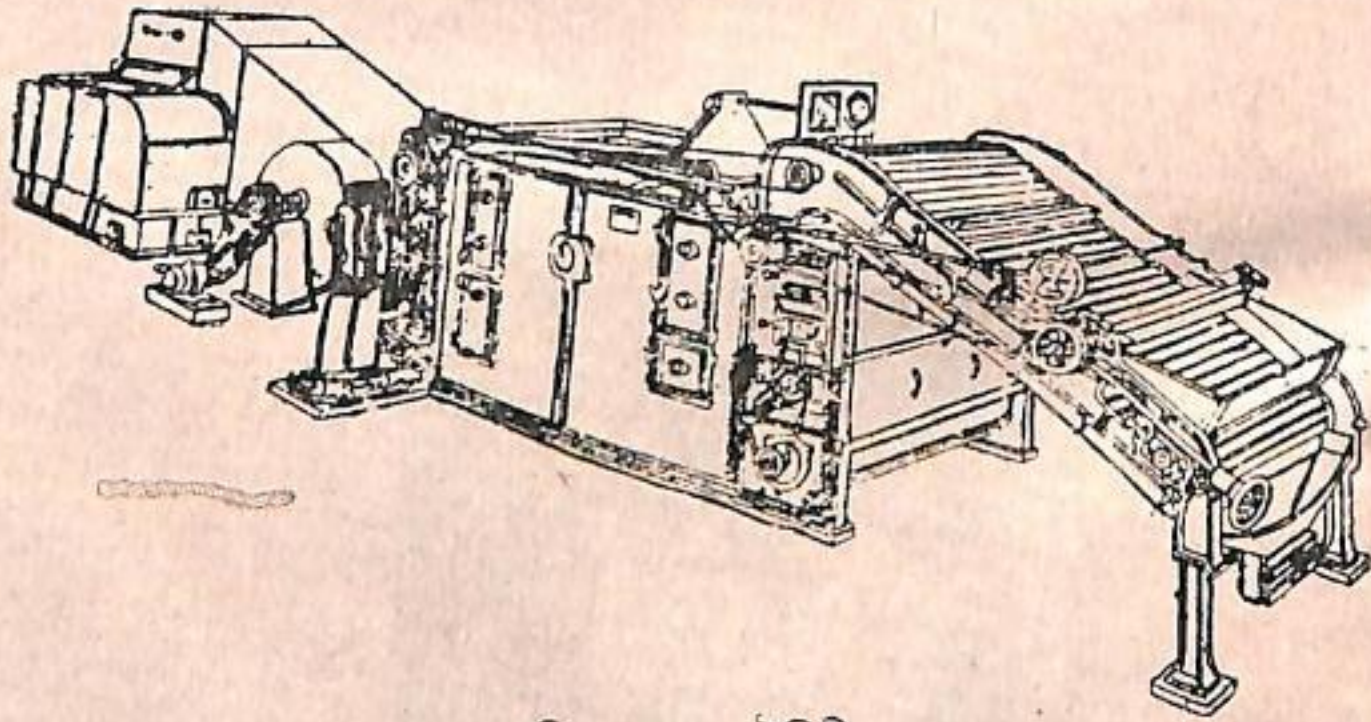
চিত্র ১৩ : চাহ পাত চলা অসংখ্য
ধবণৰ কলৰ ভিতৰত ইও এটা।চিত্র ১৪ : টি কাটাৰ,
পাত কটা কল।

চিত্র ১৫ : উইডাৰিং ফেন্।

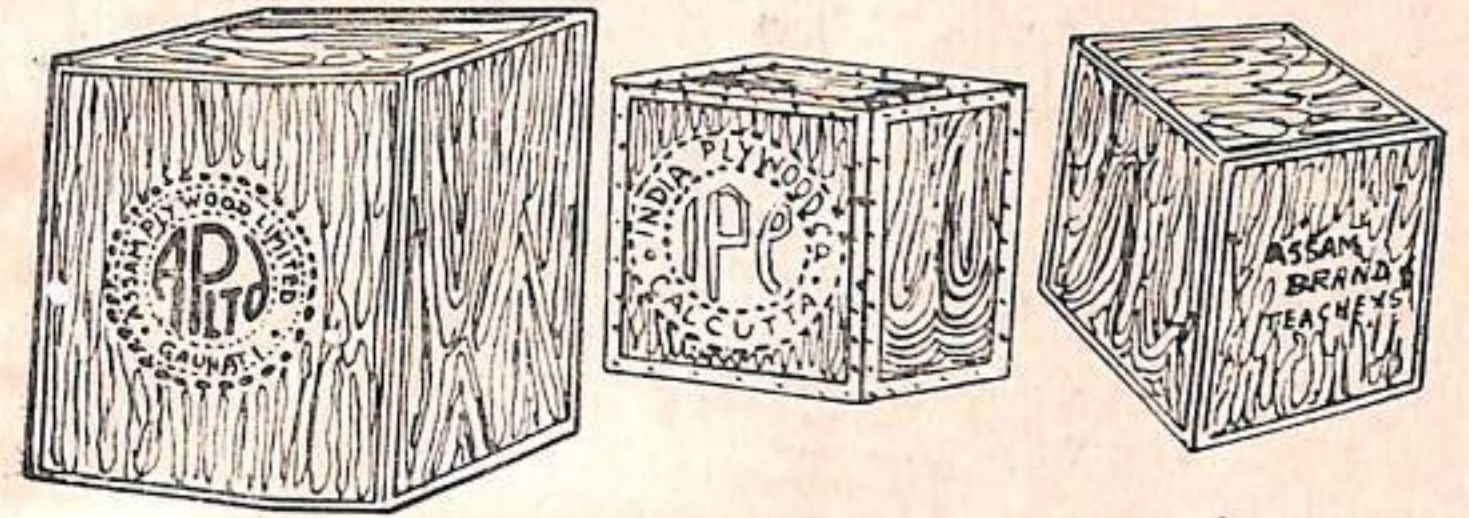

চিত্ৰ ১৬ : ব্ৰেণ্ডিং মেচিন

চিত্ৰ ১৭ : ইচিপী

বহু ধৰণৰ চাহ পাত শুকোৱা (আৰু গৰম কৰা) কল শ্ৰেণীৰ ই এবিধ। এনেবোৰ গৰম কল বা ড্ৰাইং মেচিনতে বং পাত শুকুৱায় আৰু বাকচত ভৰোৱাৰ আগতো গাপ্ দিয়ে। বাকচত ভৰাওতে পাতখিনি খাজিবলৈ পেকিং মেচিন আছে। তাতে বাকচ বহুৱাই দিলে জোঁকাৰত পাতে খাজ লয়। আগতে পোৱা ইঞ্চি ডাঠ শিমলু তন্তাৰ বাকচ ব্যবহৃত হৈছিল। আজিকালি „প্লাই উড্,“ (চিত্ৰ ১৮ দেখুওৱাৰ নিচিনা) বাকচহে চলে।

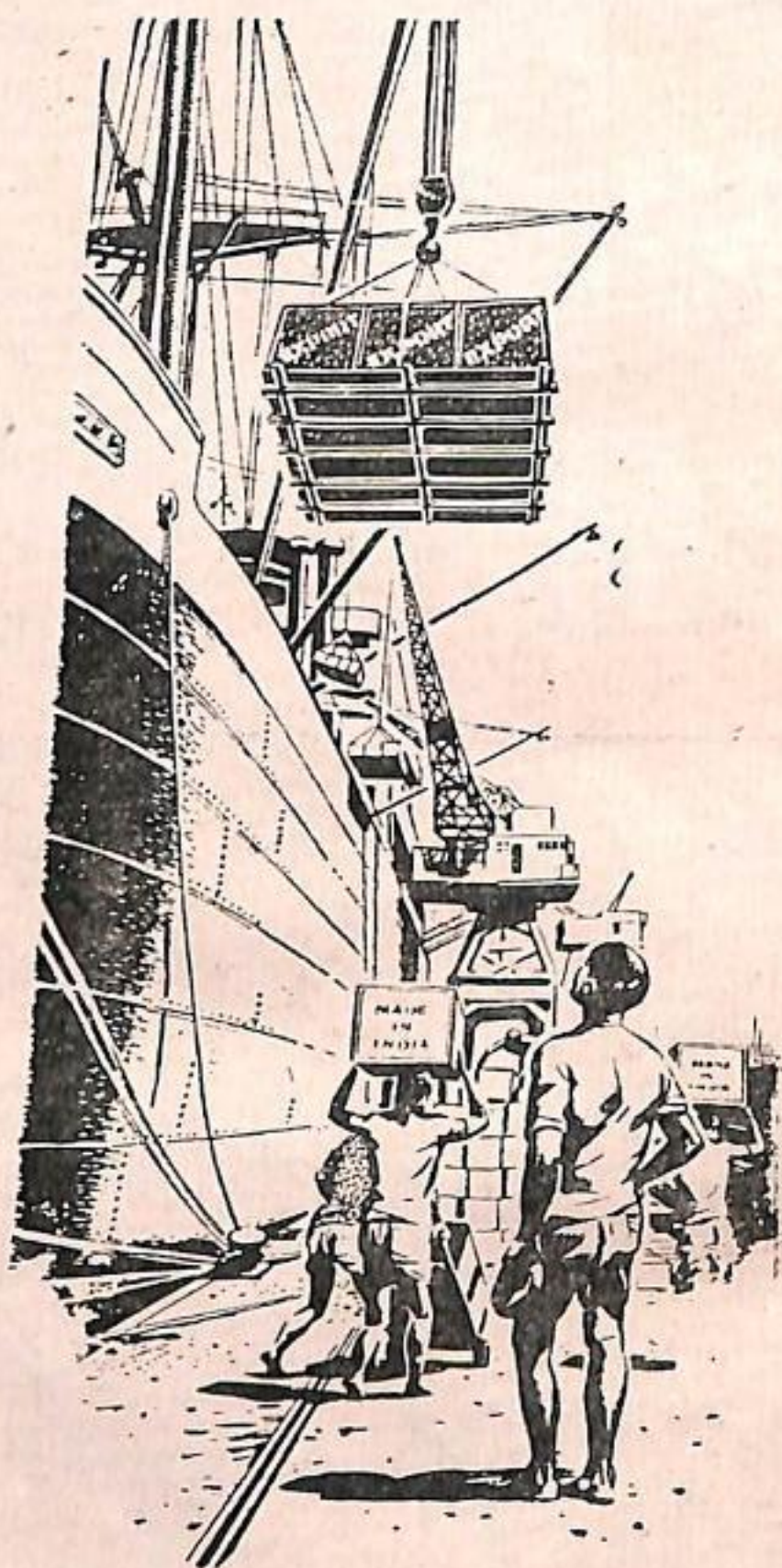
চিত্ৰ ১৮ : চাহৰ বাকচ

বাকচবোৰ গৰু গাড়ী, ল'ৰী, নাও আদিত বেলৰ ষ্টেছন, জাহাজ ঘাট, বা আগতে কলিকতালৈ এতিয়া গুৱাহাটী লৈকো পঠিওৱা হয়।

চিত্ৰ ১৯ : নাৱলৈ চাহ (ভৰ্ত্তি) বাকচ কঢ়িয়াইছে।

চিত্ৰ ২০ : বপ্তানিৰ কাৰণে জাহাজত
চাহ বাকচ বোজাই কৰিছে।